Helenga Urana Toto Ngana Nenge Lukas

1-3 ✡Oe Teopilos mur; Iri nenge te esia Iesus
pe te haliu hote na helenga iri te hetoro sue ure
lochloch ngana nemur at nge ita. Pomalam hana
halang muteria toto ke tehas nanasia. Pe pule iau
sipok e etei teu la toto nga ure nemur nenge lohot
nga tunangara. Ke ngana koi nenge e teke urana
toto nge iau sipok ehas urume ke nek toto lange
imo. (Ure nemur ehas sue iri nenge Iesus poia nga
talun ngana toto ke la het nga mete ngana pe maul
haka mule ngana nga polo.)
4 Pomalam lape a eteia ure manmanna toto
ngana nga ure lochloch nenge te hetoro imo ia ke
ulolo.

Helenga Tal Nga Ioanes Tana Hoho Ngana Ia

5 Nga etue nenge Herot i naungaala ana non nga
kileng nenge Iutea, none iri nai nehei te tutu. Pe
non nem ene laka Sakarias. Pe i tu teu nga mata
nenge te umume nga NeHalang nena pele. Ana
mata ene laka Apisa. Pe nehei ene Elisapet. Pe
Elisapet tuteu nga mata nenge Aron.
6 Pe iri nai tetu toto nga NeHalang matana pe te
nanas pengpeng ia NeHalang nena hotonga mur.
7 Pe iri tuturia mur ero iange Elisapet hoho
erochro pe iri nai te tuauna lo.

✡ **1:1-3:** Ume 1:1

8 Iok, nga etuene e Sakarias alona mur aria etue
lohot. Aria etue nenge te umume nga NeHalang
nena pele letena.
9 ✡Pe iri te nanasia poinga nenge te saua oio
paena pe ana maelepa lohot ke henonou hote
none nenge lape teu langa Non Soke tu ngana
nenge heo ngana toto. Pe nga etue nem te
henonou hote Sakarias ke teu la.
10 Ana non teu la pe rau hekheke ure nenge
inangana ehech nga ana hatanga. Pe hulua
lochloch te hetalaulau mana nge hot.
11 Ol pe NeHalang nena angkelo lohot nge i pe
mes pengpeng nga hatanga nem ilina ele nenga
pen tamalmal.
12 Pe Sakarias esia pe rura pe matau toto.
13 Pe angkelo neu hele lange i, “Sakarias o matau
ero! NeHalang longe o hetalaulau ngam lo. Poma-
lam lem hei Elisapet lape hoe tum tamane ngana
e. Pe o hetue tum nem ke ene Ioanes.
14 Pe lape o iech toto pe hulua lochloch ngana
nemur lape te iech toto pule nga etue nenge lem
hei hoe tum tamane ngana nem.
15 ✡Te iech nge i iange i lape lohot ke NeHalang
nena non ia. Pe i heo ngana toto nge inia uain pe
ech kerkereng ngana mur. Iange nga etue nenge
tana hoe i, Opepengpeng lape hemuta sapele i.
16 Pe i lape mene mule hulua halang nge Israel
ke tela mule nge aria Soke NeHalang.
17 ✡Pe pule lape i muka ia Non Soke pingana. Pe
na kerkerenga palaungana toto ke mange hetata-
longa Elaisa. Pe hemakuke tetemeria mur leteria

✡ **1:9:** Exo 30:7 ✡ **1:15:** Num 6:2-3 ✡ **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13

ke tuturia mur te kila mule ke muria elle. Pe
pule poia iri nenge te longo olole ke ramaria la
mule nga poinga nenge pengpeng toto pe nga etue
nenge Non Soke at te nanas mene i ol."
18 Sakarias onteia angkelo neu. "Lape e eteia ke
mere nge lape ure nei lohot ke manmanna? Iau e
tuauna lo i! Pe lek hei pule ke pomalam."
19 ✡Pe angkelo neu hele, "Iau Kapriel. Pe etu toto
nga NeHalang matana pe i sipona kulosia iau ke
teke e at ke e hele ia helenga urana toto ngana nei
lange iong.
20 Pe iong letem manmanna nga helenga nei ero
nge lape lohot ke manmanna toto nga ana etue
pengpeng. Pomalam lape NeHalang poi ele halim
ke o hele ero. Lape o reng mana ke la het nga etue
nenge lek helenga manmanna ngana nei lohot.
Iange iong letem manmanna nga helenga nei ero."
21 Nga etue nenge angkelo neu lohot nge
Sakaraia hulua te kulele i pe leteria tuanin ke
halang iange tu ke mala toto nga NeHalang nena
pele letena.
22 Iok laol, Sakarias i hot at pe teke hele pe te
longe na helenga ero ol. Pe poi urume na helenga
mur nga penna. Pe hulua te eteia ke ute lohot nge
i nga NeHalang nena pele palaungana letena.
23 La Sakarias ana etue nenge umume nga Ne-
Halang na pele het pe la mule nga nena pele.
24 Pe nga hoena nehei Elisapet sana pe tuteu
mana nga pele letena ke teio iri lime.
25 Pe Elisapet hele, "Nga etue nemur ol e iech
toto nge NeHalang halaua iau ke sak! Pe e meia
iau nga hulua mataria ero ol!"

✡ **1:19:** Dan 8:16; 9:21

Angkelo Kapriel Lohot Nge Iesus Tana

26 Elisapet mes ke ana teio iri rahtele elle (6) pe
NeHalang kulosia angkelo Kapriel ke langa kileng
e nge Kalelea nge ene Nasaret.
27 ✡Pe angkelo neu laia helenga nge hei malo-
long ngana e nge te hele hite ke te teke lei nge none
nge ene Iosep. Iosep i ne Teuit alona. Pe he neu
ene Maria.
28 Hekulkulonga lake lohot nge i pe hele, “Atong
otu ke nek pe Non Palaungana tu luluch nge iong
pe pete tote iong.”

29 Maria longe angkelo nem pe rura toto pe
letena tuanin rara nga na helenga luna.
30 Pe angkelo neu hele lange i, “He Maria o
matau ero. NeHalang iech toto nge iong pe teke
pete tote iong.
31 ✡Ke lape sam pe ohoe tum tamane ngana e pe
o hetue i ke ene Iesus.
32 ✡Pe i nge lape lohot ke NeHalang nena non
kerkereng ngana ia. Pe pingana song pe te hetue i
ke NeHalang Nge I Soke Nga Lut Toto Tuna.
33 NeHalang lape poia i ke i Israel mur aria
naungaala ana non ke pomange nette Teuit. Pe i
lape nauele iri nga etue lochloch sapele.”

34 Pe Maria hele lange angkelo, “Iau etu luluch
nge none ero kura i. Pe ure nei lape lohot ke
pomere?”

35 Pe angkelo neu tuacholia, “Opepengpeng lape
sio at nge iong pe NeHalang Nge I Soke Nga Lut

✡ **1:27:** Mat 1:16, 18 ✡ **1:31:** Isa 7:14; Mat 1:21-23 ✡ **1:32:** 2Sa 7:12, 13, 16; Isa 9:7

Toto nena hekerkerenga lape tu hite iong. Pomalam lape te hetue tum nem ke i NeHalang Tuna nge pengpeng toto.
36 Onau lange alom Elisapet. Te teke i hoho erochro pe nga etue nei tuauna lo pe mes mule ke nena teio iri rahtele elle.
37 ✡Ure lochloch ngana nenge anali toto nge hana te poia NeHalang nakuna nge poia."
38 Ol pe Maria hele, "Iau i loi. Iau Non Soke na hekuleileinga. E nanas mene NeHalang lemene ngana nenge o heleia lo." Pe angkelo neu hile i pe la sapele.

Maria Lake Nau Toto Elisapet

39 Mala ero mana pe Maria lohaka ke langa kileng e nga lut nge Iutea.
40 La pe i teu nga Sakarias na pele pe hele "Uach toto." lange Elisapet.
41 Pe Elisapet longe Maria na helenga pe amneia tuna nge sechsech nga letena pe Opengpeng hemute i
42 pe hele haka sapele, "NeHalang pete tote iong nge hehei lochloch pe pete tote tum nenge lape o hoe nem.
43 Pomere toto nge ak Non Soke tana at ke nau tote iau?
44 Iange e longe iong nge o hele uach at nge iau pe tuk iech toto pe sechsech nga letek.
45 Non Soke pete iong lo iange letem manmanna ia na helenga nge lape lohot ke manmanna toto."

Maria Ana Utunga

46 ✡Maria hele,

✡ **1:37:** Gen 18:14 ✡ **1:46:** 1Sa 2:1-10

“Nga letek lochloch e heto heke Non Soke.
47 Iau e iech toto nge NeHalang
nge mene mule iau!
48 Iange iau heie mana nga ich
pe i letena metene iau.
Hulua nenge tetu nga etue nei
pe nga etue lochloch nga hoena
lape te hetue iau ke hei nge NeHalang heiech ia.
49 Iange NeHalang na kerkerenga halang
poia ure papalau ngana ke lohot nge iau.
Ia I na poinga pengpeng toto.
50 ✡NeHalang letena poreke ia iri lochloch nenge te mataua I.
Iri nenge te tu nga etue nei pe nga hoena pule
51 ✡Hana nenge tetal heke iri nga leteria toto
NeHalang tul hote penna pe na kerkerenga sisparai sue iri.
52 ✡Naungaala nemur nenge tetal heke iri ke kokoes
NeHalang tal sio tote iri.
Pe iri nenge teau sio tote iri nga NeHalang matana,
NeHalang tal haka tote iri langa lut.
53 ✡NeHalang tunge ure urana ngana mur
lange iri nenge reria ute hel ero.
Pe iri nenge reria ure halang
NeHalang kulosia iri pe te patpata mana ke tela ol.
54-55 ✡NeHalang halaua Israel mur
pe letena ia Apraham pe na tete mur
nga etue lochloch.

✡ **1:50:** Psa 103:13, 17 ✡ **1:51:** 2Sa 22:28 ✡ **1:52:** Job 12:19; 5:11; Psa 147:6 ✡ **1:53:** Psa 34:10 ✡ **1:54-55:** Gen 17:7; Psa 98:3; Mic 7:20

Iange letena metene helenga utona nem
nenge heleia lange rera tete mur nge nike.”
56 Iok laol, Maria tu luluch nge Elisapet ke teio
mol het pe la mule nga na kileng.

Elisapet Hoe Ioanes

57 Elisapet ana etue nenge hoho ia lohot pe hoe
tuna tamane ngana e.
58 Elisapet na kileng ngana mur pe alona mur te
longe nge Non Soke poi ke urana toto lange i pe iri
lochloch te iech luluch nge i.
59 ✡Pe kol nem ana etue iri rahtele mol (8) pe te
riria i pe te teke te hetue i ke ene Sakarias.
60 Pe tana hele ele iri, “Ero! Ene laka Ioanes.”
61 Pe alona mur te hele, “Iong alom mur eria
pomam ero!”
62 Ke het pe tepoi urume reria onteinga nga
peria lange Sakarias pe te onteia i, “Kol nei lape
ene pomere?”
63 Pe Sakarias ontei rara alalaha sachana ke has
haka ia. Pe la has sue ke ene Ioanes. Ol pe iri
lochloch te esia pe te rura.
64 Pe nga etue neu pengpeng Sakarias hanna
olha ke hele mule pe heto heke NeHalang.
65 Pe na kileng ngana mur te rura toto pe sin-
giria matau nga urene nge lohot. Pe te hesongia
helenga ke ronge kileng mur nga lut nge Iutea.
66 Iri lochloch ngana nenge te longe leteria tu-
anin raraia pe te ontei, “Kol nem mam lape lohot
ke i utar?” Pe te eteia nge Non Soke na kerkerenga
tu hit mene i.

Sakarias Hetatalo Ngana

✡ **1:59:** Gen 17:12; Lev 12:3; Luk 2:21

67 Opepengpeng hemuta heke Ioanes temene
Sakarias pe haliu hot sapele NeHalang na he-
lenga:
68 ✡ “Ta heto haka tote NeHalang
Israel mur aria Non Soke!
Iange i sio at ke halaua nena hana mur
pe mene mule iri nga reria
poinga poreke ngana mur.
69 ✡Pe tung sue hemasinga e nge na kerkerenga halang
ke hemas mule ita lochloch.
Pe i nenge hemasmas nem at nga mata nenge Teuit
(NeHalang nena hekuleileinga).
70 Hetatalonga mur nge nike te hele hote
na helenga kerkereng ngana mur.
71 ✡Ke te teke NeHalang mene mule ita
nga rera ngarang mur peria
pe nge iri nenge muteria taua ita ero.
72 ✡Pe NeHalang hele ke teke
lape letena ia rera tete mur
pe letena metene helenga tomunga hel
nenge pengpeng toto.
73 ✡Nena helenga utona nenge heleia lange Apra-
ham ma ke mai:
74 NeHalang lape mene mule ita
nga rera ngarang mur peria
ke ta ume mana nge i pe ta mataua
rera ngarang mur ero ol.
75 ✡Pomalam laka poinga poreke ngana e tu nge ita
ero

✡ **1:68:** Psa 72:18 ✡ **1:69:** Psa 18:2 ✡ **1:71:** Psa 106:10 ✡ **1:72:** Gen 17:7; Psa 105:8-9 ✡ **1:73:** Gen 22:16-17 ✡ **1:75:** Tit 2:12-14

pe ta pengpeng toto nga NeHalang matana
nga etue lochloch nenge tatu nga ich.”
76 ✡Sakarias hele lange tuna, “Iau tuk iong pe
lape te hetue iong NeHalang nenge I Soke nga Lut
Toto nena hetatalonga. Iong lape iong muka nge
Non Soke ke o hepengia nena kue.
77 ✡Pe o hele lange hana lochloch ke NeHalang
lape hemas mule iri ke pomai: lape saua reria
poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.
78 ✡NeHalang letena poreke hali ia ita nga rera
poinga poreke ngana mur pe tangtang ia tutuna
mur ita ke poi ke manga chaia matana nenge haka
79 pe tualeme sio at nga tapa pe tua hatalia
ita nenge ta tuteu nga metenga ana mulil. Pe
henonoua ita nga kue nenge langa tunga nge nek.”
80 Iok, Ioanes lumngana pupuo pe opene pupuo
ke soksoke pe kerkereng. Pe tu manmana nga ich
sana lomona e ke la het nga etue nenge i sipona
hetei hote i langa hulua mataria nge Israel.

2

Maria Hoe Iesus
(Mat 1:18-25)

1 Nga etue nemur non soke nenge Rom ene Agas-
tus tunge helenga kerkerengana nga sisalanga
nge hehei pe hana ke lape hot nga kileng lochloch
nenge Rom nauele iri.
2 Pe sisalanga nem talun nga etue nenge
Kirinius nauele kileng Siria.
3 Pe hulua lochloch tela mule nga reria kileng
una mur ke tehas sue eria mur.

✡ **1:76:** Isa 40:3 ✡ **1:77:** Jer 31:34 ✡ **1:78:** Isa 60:1-2

4 Ol pe Iosep lohaka nge Nasaret nge Kalelea ke
la mule nga na kileng una nge Petlehem nge Iutea.
Iange kileng nem non soke Teuit na kileng huna.
Pe Teuit i Iosep nette pengpeng. Pomalam Iosep la
mule nga kileng neu.
5 Iosep iri nai Maria tela iange tetal helenga ke
telei hel. Tela pe Maria sana lo.
6 Pe nga etue nenge tetu nge Petlehem Maria
hoho.
7 Hoe tuna tamane ngana e pe ruchite i nga
ruchinga hit sachanchana mur. Ruchite pe
hemara sue i nga pulumakau mur aria ngaunga
ana manga. Iange pele nenge lang mur te muta
lochloch lo.

Sipsip Ana Naungaala Mur Pe Hekulkulonga Mur

8 Sipsip ana naungaala mur hel te umume nga
miliko neu pe tetu ke kangkanga pol nga kileng
nenge Petlehem.
9 Ol pe Non Soke na angkelo e lohot nge
iri pe kerkerenga palau ngana nenge NeHalang
tualeme sio lange iri. Te esia pe te matau toto.
10 Pe angkelo nem hele, “A matau ero! Iau eat
ia helenga urana toto ngana nge imo, pe lape poia
hulua lochloch ke te iech toto pule. 11 Nga etue
nei pengpeng nga Teuit na kileng huna te hoe
non nenge hemasmas. Pe i Kristus, ara Non Soke
nenge NeHalang hele tala ia ke teke kulosia at.
12 Poinga nenge hemallaha hote ke helenga nei
manmanna lape lohot ke pomai koi; ala pe a naue
i nge te ruchite i nga ruchinga hit sachanchana
mur pe te hemara sue i nga pulumakau mur aria
ngaunga ana manga.”

13 Angkelo nem hele ke het pe ueiuei mana
angkelo mur hel pule nge iri halang toto temes
luluch nge i pe te heto heke NeHalang ene ke
pomai:
14 ✡ “Ta heto heke NeHalang nge i Non Soke nga
lut nga tapa. Pe tunga nge nek lape tu hite iri
nenge NeHalang iech ia iri!”
15 La ol pe angkelo nemur te hile iri pe te haka
la mule nga lut nga tapa. Pe sipsip ana naungaala
nemur te hele tele hel nge iri, “Ita ol! Tala nge
Petlehem ke tanau urume ure nenge Non Soke
hele at nge ita lo!”
16 Iok laol, te song ke ueiuei mana ke tela pe te
lohot nge Maria pe Iosep pe turia nge masio mana
nga pulumakau mur aria ngaunga ana manga.
17 Te esia ke ulo pe te hesong sapele helenga
nenge angkelo heleia lange iri.
18 Pe iri lochloch nenge te longe helenga nem te
rura ia pe leteria tuanin rara ia.
19 ✡Pe Maria letena metene ke nek toto pe talhit
tote nga letena nge teu.
20 La sipsip ana naungaala nemur tela mule
pe te heto heke tote NeHalang, nga ure nenge te
longe pe te esia lo. Iange ure nemur te lohot ke
pengpeng toto ke pete tote utar nenge angkelo
nem hele tala ia ke ulolo.

Te Riria Iesus Singina

21 ✡Kol sune nei ana etue iri rahtele mol pe te
riria singina. Pe te hetue ke ene Iesus. Ene nenge
Iesus, angkelo nem tung tele nike nga tana sanaia
i ero kura.

✡ **2:14:** Luk 19:38 ✡ **2:19:** Luk 2:51 ✡ **2:21:** Luk 1:31

Simion Esia Iesus

22 ✡Nga etue nem Maria iri nai Iosep te nanas
tau pengpeng ia hotonga nenge Moses. Ke Maria
helemlem mule i nga hohonga. Ke het pe te mene
turia Iesus ke iri ul tela nge Ierusalem ke te tunge i
langa NeHalang matana ke pomanga tehas ia nga
nena hotonga.
23 ✡Pe hotonga nem hele ke teke, “Aina tata-
manna nenge tengene ana lape te tung tote iri
lange NeHalang ke tutuna mur ia iri.”
24 ✡Pe pule te nanasia NeHalang na hotonga ke
te makia reria tunginga nenge ngie chaulum nai.
25 Nga etue neu none nge ene Simion tu nge
Ierusalem pule. Pe i non urana nge longo tau to-
tote NeHalang pe kulele NeHalang nge mene mule
hana nenge Israel. Pe Opepengpeng tu luluch nge
i.
26 Pe Opepengpeng hele toto lange i lo ke teke,
“Lape o esia Kristus nenge Non Soke kulosia at, ke
het pe o mete ol.”
27 Iok laol, Opepengpeng poi heke letena pe ana
non ii ke la iteu nga NeHalang na pele palaungana.
Nga etue nenge Maria iri ul Iosep te mene teua
Iesus langa NeHalang na pele palaungana nem
28 Simion lake lolo heke Iesus pe heto heke Ne-
Halang pe hele;
29 “Non Soke lem hekuleileinga ana non koi iau.
O longala ke e mete sio ke nek mana ol.
Iange lem helenga pete tote
30 ✡ke enau tote lem hemasinga ana non nga
matak pengpeng.

✡ **2:22:** Lev 12:1-8 ✡ **2:23:** Exo 13:2, 12 ✡ **2:24:** Lev 12:8
✡ **2:30:** Isa 52:10; Luk 3:6; Tit 2:11

31 Pe iong sipom otal hote i
ke hulua lochloch te esia nga mataria pule
32 ✡ke pomanga lemenge palaungana
nge tualeme hatalia kue nge hana lomona mur
ke iong o mene mule iri.
Pe lape hulua te esia i pe te heto heke
lem hana mur nge Israel."

33 Iosep iri nai Maria te longe non nem na helenga pe te rura totoia.

34 ✡Simion pete iri pe hele lange Maria, "Tum sune nem lape helosio ia hulua halang nge Israel pe pule lape hemaul heke mule hulua halang pule nge Israel. NeHalang henonou hote tum sune nem ke hemallaha hote NeHalang lemene ngana nga ich pe hulua lape lemeria ero ia pe te hele poreke i.

35 Pe i lape hemallaha hote hana leteria tuanin ngana mur nenge te talkome nga leteria toto. Pe iong lape o amneia melmelenga palaungana nga letem kolkol ngana mur pe lem tanginga mur ke pomanga io nge mes teu nga singim."

36-37 Hei pakar e i hetatalonga pule. Ene laka Ana. Pe he neu temene ene laka Panuel. Pe i tu teu nga mata nenge Asa. Hei neu lei mukam ke iri nai ene tetu ke aria hesinga iri rahtele nai ol pe ene mete. La ke la hei pakar neu tu ke i toro kela tuauna toto ke ana hesinga iri ana non kina henel pe henel (84). Pe kokoes mana la ke umume nga NeHalang na pele pe heto hekeke NeHalang. Heo nga ngaunga pe hetalaulau manmana.

✡ **2:32:** Isa 42:6; 49:6; 52:10 ✡ **2:34:** Isa 8:14; Mat 21:42; 1Pi 2:8

38 Pe nga etue neu saolia Iosep iri nai Maria nge
te laia Iesus nga NeHalang na pele. Saolia iri pe
heto heke NeHalang sapele pe heleia kol sune neu
lange iri nenge te kulele mene etue nenge lape
NeHalang mene mule Israel mur.

Tela Mule Nge Nasaret

39 ✡Iosep pe Maria te nanas taua Non Soke nena
hotonga ke het pe tela mule sapele nga reria kileng
nge Nasaret nge Kalelea.
40 Pe turia Iesus pupuo ke soke pe letena matana
ngana urana toto pe NeHalang pete tote i.

Iesus Langa Temene Nena Pele Palaungana

41 ✡Nga hesinga lochloch Iosep iri nai Maria
telala nge Ierusalem nga ngaunga matana nenga
Ingatoto.
42 Iesus ana hesinga iri analoch pe nai pe iri ul
ke tela ke pomanga reria poinga nike.
43-44 Iok, etue palaungana neu het pe Iosep iri
nai Maria tela mulmule nga reria kileng pe iri nai
te teke ma Iesus koi iri ul ke teii. Teii ke sase toto
lo, ol pe te rara sapele Iesus pe la te ontei rere i nge
aloria mur pe pekngaria mur.
45 Pe te hottaua i ero toto. Ol pe tela te tango rara
mule i nge Ierusalem.
46 Pe nga etue mol ngana te hottaua i nge are lu-
luch nge hetoronga ana hana mur nga NeHalang
na pele palaungana letena. Pe i kila ke longo lala
nge hana nemur pe onteiteia iri pule.

✡ **2:39:** Mat 2:23 ✡ **2:41:** Exo 12:24-27; 23:14-17; Deu 16:1-8

47 Iri lochloch nenge te longe Kol sune nem na
helenga mur te rura toto iange hele ke manga
none nge letena matana toto.
48 Temene pe tana te esia i pe leteria lilil toto
lange i. Pe tana hele lange i, “Tuk, o poia imem
ke pomere? Iau pe temem letemem toto ia iong ke
moat mo tango rere iong i!”
49 Pe Iesus tuacholia iri, “A tango rere iau ke?
Iau etu manmana nga temek nena pele pe imo a
eteia ero kai?”
50 Pe temene pe tana iri nai te eteia na helenga
luna ero.
51 ✡La Iesus lohaka luluch nge temene pe tana ke
tela mule nge Nasaret. Pe nge Nasaret Iesus longo
tau tototе iri. Ure lochloch ngana nemur Maria
talhit tote nga letena nge teu.
52 ✡Iesus puo haka luluche singina pe letena
matana ngana nge lohot ke nek toto. Pe NeHalang
pe hulua lochloch leteria urana mana nge i.

3

Ioanes Nenge Henunun Nena Haliunga
(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Ioa 1:19-28)

1-2 Nga etuene e NeHalang na helenga lohot nge
Sakarias tuna Ioanes nga ich sana lomona e. Pe
nga etue neu Pontius Pilatus nauele kileng nenge
Iutea. Pe Herot nauele kileng nenge Kalelea pe
tina Pilipus nauele kileng nenge Iturea pe kileng
Trakonitis pule. Pe Lisanias nauele kileng nenge
Apilene. Pe Teperius i non soke toto nge Rom nge
nauele iri lochloch. Pe Anas iri nai Kaiapas iri

✡ **2:51:** Luk 2:19 ✡ **2:52:** 1Sa 2:26; Pro 3:4

tungina ana hana mur aria papalauna mur. Nga
etue neu pengpeng NeHalang nena helenga lohot
nge Ioanes.

3 ✡La ol, i ke langa ech nge Iortan pe haliu hote
NeHalang na helenga pe hele, “A hile lemo poinga
pulut ngana mur pe e henune imo. Pomalam lape
NeHalang saua lemo poinga poreke ngana mur ke
te lasus toto.”
4 ✡Haliunga nei nanas taua hetatalonga Isaias
na helenga nenge has sue nga na alalaha ke teke,

“None kou haliuliu nga ich sana lomona. Haliu ke
teke,
‘A hepengia Non Soke na kue ke kulele i.
A hepengia na kue ke pengpeng toto iange
lape at pe i ia.

5 Kileng talloko sio ngana mur lape te hemuta heke
mule iri
pe sasana pe hengene mur lape tesel sue iri.

Pe kue chachau ngana nemur lape te umeia iri ke
pengpeng mule.
Pe kue poreke ngana mur lape telau hit mule
iri pe te hepeng mule.

6 Hulua lochloch ngana nga ich lape te esia NeHa-
lang penna
nge mene mule iri lochloch.’ ”

7 ✡Iok laol, hulua lochloch ngana tela nge Ioanes
ke henune iri. Pe hele inin taua iri, “Ilimo alete ne-
mur! A teke NeHalang eteia letemo tuanin ngana
ero ma? Imo a sere at ke a menmene henuninga
pe imo a teke ma ech nem poi ele NeHalang letena

✡ **3:3:** Ume 13:24 ✡ **3:4:** Isa 40:3-5 ✡ **3:7:** Mat 12:34; 23:33

inin ngana nga lemo poinga poreke ngana mur.
Ero toto la! A hul tote letemo!
8 ✡Pe a poia lemo poinga urana ngana mur ke
mo eteia ke ahul mule nga lemo poinga poreke
ngana mur lo. Imo nenge a teke Apraham na
tete mur imo a pengpeng ero kura la. NeHalang
nakuna nge ume hote Apraham nena tete mur nga
um mur pe imo a teke Apraham na tete mur imo.
Ute pele ero!
9 ✡Selempo koi te rahite nga ae mur huria lo
ke te tele sue iri. Pe ae lochloch ngana nenge
nganangaria lohot ke urana ero lape te tele sue iri
pe tesau heke nga oan."

10 Pe hana nemur te onteia i, "Lape mopoi ke
pomere ol?"

11 Pe Ioanes hele, "Itei nenge nena hengeron
nai tunge elle lange mele nenge na ero pe itei
nenge ana ngaunga lo reke lange mele nenge ana
ngaunga ero pe mete ana."

12 ✡Hana hel nenge te lololoch umtutuna teat
nga henuninga pule pe te onteia Ioanes, "Het-
oronga imem lape mopoi ke pomere pule?"

13 Pe Ioanes hele, "Te talue umtutuna hia nenge
lape a mene, a mene pengpengia pe aele heke ero."

14 Pe palinga hel ana hana mur te onteia i pule,
"Pe imem? Lape mopoi ke pomere ol?"

Pe Ioanes hele lange iri, "A palia mele hel pe a
loloch mene reria umtutuna ero. Pe a pallaka ia
mele hel pe a keme mana nge iri ero. A iech mana
nga urumo nenge a mene."

✡ **3:8:** Ioa 8:33, 39 ✡ **3:9:** Mat 7:19 ✡ **3:12:** Luk 7:29

15 Te longe Ioanes na helenga mur pe leteria
haka pe nga ramaria te teke lape i Kristus nenge
NeHalang hele tala ia nike ke lape kulosia at.
16 ✡Pomalam ol pe Ioanes hele lange iri lochloch,
“Iau lape e henun mene imo nga ech mana pe mele
nge palaungana toto nge iau lape nananas. Pe iau
e urana ero pule nge e poi hote apena ana ae ulina.
Pe mele nem lape henune imo nga Opepengpeng
pe nga oan.
17 Pe i lape mene mule nena hana mur ke pomai;
lape mene kakop pe sochote mioka ulina mur pe
nganngana mur takiraua iri ke muria elle. Ke het
pe sau heke ulina mur nga oan sapel lala ngana
nenge tu ke koko.”
18 Pe nga poinga hel pule Ioanes haliu ia NeHa-
lang na helenga urana toto ngana lange hehei pe
hana ke te hile reria poinga pulut ngana mur.
19 ✡Non soke Herot nauele kileng nenge Kalelea
pe lei mule ene tana Herotias. Pe pule poia poinga
hel nge poreke toto. Pe Ioanes na helenga nei tua
tau pengpeng ia Herot.
20 Pomalam Herot poia poinga poreke toto
ngana nenge tal teua Ioanes nga tuele au ngana.

Ioanes Henune Iesus
(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

21 Iok, Ioanes henune hehei pe hana lochloch ke
het pe henune Iesus ol. Iesus hetalaulau pe ulu
alchach hatalia tapa.
22 ✡Pe Opepengpeng sio at pe nakuna pomanga
ngie chaulum. Pe helenga e sio at nga tapa, “Iong
mana tuk toto nge e mete pe e iech toto nge iong.”

✡ **3:16:** Ume 13:25 ✡ **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 ✡ **3:22:** Ioa 1:32

Iesus Nena Tete Mur (Mat 1:1-17)

23 ✡Iesus ana hesinga teke lala ke iri ana non
kina elle pe analoch (30) pe talun sapele ana ume.
Pe hulua te teke Iesus temene Iosep pe Iosep
temene Heli.
24 Pe Heli temene Matat. Pe Matat temene Liuai.
Pe Liuai temene Melki. Pe Melki temene Ianai. Pe
Ianai temene Iosep.
25 La Iosep temene Matatias pe Matatias temene
Amos. Amos temene Nahum pe Nahum temene
Esli. Esli temene Nakai pe Nakai temene Mat.
26 Mat temene Matatias pe Matatias temene Se-
mein. Semein temene Iosech pe Iosech temene
Iota.
27 Iota temene Ioanan pe Ioanan temene Resa.
Resa temene Serupapel pe Serupapel temene
Sealtil. Sealtil temene Neri pe Neri temene Melki.
28 Melki temene Atti pe Atti temene Kosam.
Kosam temene Elmatam pe Elmatam temene Er.
29 Er temene Iosua pe Iosua temene Elieser.
Elieser temene Iorim pe Iorim temene Mattat.
Mattat temene Liuai pe Liuai temene Simeon.
30 Simeon temene Iuta pe Iuta temene Iosep.
Iosep temene Ionam pe Ionam temene Eliakim.
31 Eliakim temene Melea pe Melea temene
Menna. Menna temene Mattata pe Mattata
temene Natan. Natan temene Teuit pe Teuit
temene Iesi.
32 ✡Iesi temene Opet pe Opet temene Poas. Poas
temene Salmon pe Salmon temene Nason.

✡ **3:23:** Luk 4:22; Ioa 6:42 ✡ **3:32:** Rut 4:17-22

33 Nason temene Aminatap pe Aminatap
temene Atmin. Atmin temene Ani pe Ani temene
Hesron. Hesron temene Peres pe Peres temene
Iuta.
34 La Iuta temene Iakop pe Iakop temene Isak.
Isak temene Apraham pe Apraham temene Tera.
Tera temene Nahor pe Nahor temene Seruk.
35 Seruk temene Reu pe Reu temene Pelek. Pelek
temene Eper pe Eper temene Sela.
36 ✡Sela temene Kainan pe Kainan temene
Arpaksat. Arpaksat temene Sem pe Sem temene
Noa. Noa temene Lamek pe Lamek temene Me-
tusela.
37 Metusela temene Enok pe Enok temene Iaret.
Iaret temene Mahalalel pe Mahalalel temene Ke-
nan.
38 ✡Kenan temene Enos pe Enos temene Set. Set
temene Antam pe Antam temene NeHalang.

4

Non Poreke Ngana Totoia Iesus
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

1 Ioanes henune Iesus nge Iortan ke het pe
Opepengpeng hemute i pe mene i ke langa ich
sana lomona.
2 Pe nga lamau Iesus tuke ana etue iri ana non
kina nai (40) pe non poreke ngana totoi ke helosio
ia i. Nga etue lochloch ngana nemur Iesus ngaua
ngaunga e ero pe nga hoena mete ana toto ol.
3 Iok laol, Non Poreke ngana neu hele lange i,
“Teke iong NeHalang tuna toto o tunge helenga

✡ **3:36:** Gen 11:10-26 ✡ **3:38:** Gen 4:25-26

kerkereng ngana langa um nei ke hul ke am
ngaunga ia.”

4 ✡Pe Iesus tuacholia, “NeHalang nena hotonga
hele ke teke, ‘Hana pe hehei te mene maulinga ke
koko nga ngaunga mana ero.’ ”

5 Pe Non Poreke ngana mene heke i langa kileng
e nga hengene palaungana. Pe mala ero mana pe
henonoua i langa kileng lochloch ngana nga ich.
6 Pe hele lange i, “Lape e tunge lem kerkerenga
palaungana nenge o nauele kileng lochloch ngana
nemur. Pe ure lochloch ngana nga kileng nemur
iong lem ia ol. O esia ure lochloch ngana nemur te
tung lochloche at nge iau lo. Pe lape e tung pulut
mene lange mele pele mana nga iau lemek ngak.
7 Nenge teke o heto heke iau lape e tunge ure
lochloch ngana nei ke lem ol.”

8 ✡Pe Iesus tuacholia, “NeHalang nena hotonga
hele ke teke, ‘O heto heke NeHalang am Soke pe
oume mana nge i!’ ”

9 Ol pe non poreke ngana neu mene Iesus lange
Ierusalem pe hetakila heke i nga NeHalang na
pele palaungana ona nga lut toto pe hele lange i,
“Nenge teke iong NeHalang tuna toto, o tamu hot
lamai ke o losio langa ich.
10 ✡Iange NeHalang nena hotonga hele ke teke,

“ ‘NeHalang lape kulosia na angkelo mur
ke tenau ele iong.

11 Lape tera hit heke mene iong nga peria
pe lape um riria apem ero toto.’ ”

✡ **4:4:** Deu 8:3 ✡ **4:8:** Deu 6:13-14 ✡ **4:10:** Psa 91:11-12

12 ✡Pe Iesus tuacholia, “NeHalang na hotonga
hele ke teke, ‘O totoi ia am Non Soke NeHalang
ero. Pe oech ia i ke nanasia lemem ngam mana ero
toto.’ ”
13 ✡Non Poreke ngana neu totoi ke helosio ia
Iesus nga poinga lochloch. Ke het pe ua ana iange
nga hoena lape at tau mule i.

Iesus Talune Ana Ume Nge Kalelea
(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

14 La ol pe Iesus la mule nge Kalelea pe Opepeng-
peng na hekerkerenga tu luchluch nge i. Pe pin-
gana song nga kileng lochloch ngana nga lamau.
15 Iesus hetoro nga hetoronga ana pele mur pe
hulua lochloch ngana te heto heke i.

Iesus Na Kileng Nganangana Mur Lemeria Ero Ia I
(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 La Iesus la mule nge Nasaret nga kileng nenge
i soke ia. Pe nga Sapat ana etue Iesus la mule nga
hetoronga ana pele ke pomanga popoia lo. Mes
haka ke sisia NeHalang nena hotonga mur
17 pe te tunge alalaha nenge hetatalonga Isaias
lange i. Iesus ulele alalaha neu langa helenga
nenge tehas ia ke pomai,
18 “Non Soke opene koi tu luluch nge iau
iange i sipona hesilei hote iau
ke e haliu hotote nena helenga urana toto
ngana.
Helenga urana toto ngana nei e haliu hote lala nge
hehei pe hana nenge eria haka ero pe reria
ure ero toto nga ich nei.

✡ **4:12:** Deu 6:16; 1Ko 10:9 ✡ **4:13:** Hip 2:18; 4:15

Pe kulosia iau ke e haliu hot ke pomai:
Iri nenge tetu teu nga kileng au ngana te lohotot.
Pe iri nenge mataria hit te nachnau. ✡
19 Pe e haliu ke e teke, etue nem at lo
nenge lape Non Soke mene mule na hana mur lochloch."
20 Iesus lulit mule hetatalonga Isaias nena alalaha tunge lange mele nenge atia pe are sio. Pe hulua lochloch ngana nenga hetoronga ana pele letena neu mataria tuit mene i.
21 Ol pe hele lange iri, "Helenga chonna nenga NeHalang nena hotonga nei lohot ke manmanna heueu nei, ngana laka e sisia ke a longe ke ulolo."
22 ✡Pe iri lochloch leteria urana toto pe te rura iange ana non hele ngana ia helenga nemur ma ke urana toto. Pe te hele, "I mai Iosep tuna kai!?"
23 Pe Iesus hele lange iri, "Imo lape a hele at nge iau ke pomai, 'Iong o hemaul mule iong. Iange iong non nenge o nauelele haleles kina mur. Ure nemur nenge o poia nge Kapernam o poia nga lem kileng pengpeng.'
24 ✡ "E hele ke manmanna toto lange imo. Hetatalonga e nena kileng nganangana mur pengpeng lemeria ero ia i.
25 ✡Nge nike pakarkar una mur halang toto nge Israel nga etue nenge Elaisa. Pe nga etue nem pitte mol ero ke hesinga iri mol pe hakekena. Pe uringa palaungana toto lohot nga ich lochloch.
26 ✡A longo at nge iau. Manmanna toto ke NeHalang kulosia Elaisa ke lange pakarkar una

---

✡ **4:18:** Isa 61:1-2 ✡ **4:22:** Luk 3:23; Ioa 6:42 ✡ **4:24:** Ioa 4:44
✡ **4:25:** 1Ki 17:1, 7 ✡ **4:26:** 1Ki 17:8-16

mur nge Israel ero. Kulos mene i ke lange pakar
e nge tutu nge Sarepat nga kileng nenge Saiton.
27 ✡ "Pe nge Israel nga etue nenge Elisa, hulua
halang temene haleles poreke toto ngana nenge
ngaungaua singiria. Pe elle nge iri Elisa hemas
mule i nga haleles nem ero toto. Pe Elisa hemas
mene ne Naman nge na nge Siria."
28 Iok laol, hulua lochloch ngana nenga het-
oronga ana pele te longe helenga nei pe leteria
inin toto.
29 Te lohaka pe te onrung hote Iesus nga kileng
neu pe temene i langa hengene. Pe te teke tesau
hot tote i ke losio ke mete.
30 Pe ero, ana non iteu mana nga hulua nemur
tunangaria pe la sapele.

Iesus Keres Taua Uneinei (Mak 1:21-28)

31 Ol pe Iesus i sio lange Kapernam nga kileng
nge Kalelea. Pe nga Sapat ana etue Iesus hetore
hehei pe hana.
32 ✡Hehei pe hana te rura totoia Iesus na helenga
iange meena pe tua tote leteria.
33 Nga hetoronga ana pele neu letena none nge
uneinei tuteu nge i alngana hot ke palaungana
toto.
34 "Ah! Iesus nenge Nasaret o teke oat ke o
potaria imem? O teke oat ke opoi poreke imem?
E eteia iong ke ulolo. Iong pengpeng toto nge
NeHalang kulosia iong ke oat."
35 Pe Iesus keres taua uneinei neu pe hele, "O
reng ol pe oua hot nge non nem!" Pe uneinei neu

✡ **4:27:** 2Ki 5:1-14 ✡ **4:32:** Mat 7:28-29

tamal sue non neu langa ich pe ua hot sapele nge
i pe non neu singina urana mana.
36 Pe hehei pe hana te esia ure nei pe te rura toto
pe te hele el nge iri, “Helenga utar nemai? Helenga
nei kerkereng toto i nenge keresia uneinei mur pe
te ua hot.”
37 Pe Iesus pingana song ke rongo heke kileng
lochloch ngana nga kileng neu.

Iesus Hemasia Hulua Halang (Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)

38 La Iesus i hot nga hetoronga ana pele neu
pe langa Simon na pele. Pe Simon uene, haleles
poia ke singina milanglang toto pe te hele urume i
lange Iesus.
39 Ol pe Iesus la ke mes nga ana hei na hete ilina
pe hele ke kerkereng toto langa haleles neu. Iesus
hele pe haleles neu het sapele nge hei neu. Haleles
het pe hei neu loaka pe tun sapele aria.
40 Sinanga matana puluch lo pe hulua halang te
atia aria haleles mur nge Iesus. Pe Iesus tal heke
penna nge iri pe iri lochloch aria haleles het.
41 ✡Pe uneinei mur te ua hot nge hana halang
pe te alngaria ke mai, “Iong NeHalang tuna!” Pe
Iesus hele ke kerkereng toto lange uneinei nemur,
pe poia iri ke te hele ero iange te eteia ke Iesus i
Kristus nem.
42 Uach sio lo pe Iesus i ke langa kileng e nge
mele tuaia ero. Pe hulua te tango rere i pe te
hottaua i pe te hele ele i ke lohaka hatalia iri ero.
43 Pe ero. Iesus hele lange iri, “Iau lape ela
nga kileng hel pule ke e haliu hote Temek nena

✡ **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12

helenga urana toto ngana lange hehei pe hana. E haliu nga etue nenge hehei pe hana tenau haka lange NeHalang aria Soke. Pe NeHalang nauele iri lochloch ngana ke nek. Ela nga ume palaungana nem iange NeHalang kulos sue iau ke e poia."

44 ✡Ol pe Iesus la ke haliu nga hetoronga ana pele mur nge Iutea.

5

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur (Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

1 ✡Iok, nga etuene e Iesus mesmes nga ech hetaliliu ngana palaungana ililna nge Kenesaret. Ol pe hulua halang te emurung hite i pe hel te teke te longo toto nga NeHalang na helenga. Pomalam te pururum teu nga pekngaria mur koaria ke tela rochroi toto.

2 Pe Iesus esia aka nai nge te ele heke nga peipei. Pe hana nenge te olole ruo nga sulang nemur ngaria kou te lomlomo hoat.

3 Ol pe Iesus lake kila teu nga Simon nena sulang pe hele lange i ke ele hote sulang neu ke mana hot la pol nge hot. Ke Iesus are teu nga sulang neu pe hetore hulua nemur.

4 Iesus hetore hulua nemur ke het pe hele lange Simon, "O hepu hote lem sulang ke lange ech leme ngana pe imo ul pekngam mur a hemes sue hoat ke a hole ruo."

5 ✡Pe Simon tuacholia, "Non Soke, imem pum toto ia hoat nei hesio ngana nga miliko lo i! Pe

---

✡ **4:44:** Mat 4:23 ✡ **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 ✡ **5:5:** Ioa 21:3-8

emem ero toto. Pe lape e hesio mule hoat nei ke
pomanga o hele ngam."
6 Iok laol, te hesue hoat nemur pe te hole ruo nge
halang toto nge poia hoat nemur ke te teke te uch
ulu.
7 Pe te iua pekngaria mur nga aka e pule ke teat
ke te halaua iri. Teat ke te hemuta heke sulang nai
neu nga ruo ke te puluch par.
8 Pe Simon Petrus esia ure nenge lohot pe tualou
sio nga Iesus matana pe hele lange i, "Non Soke
oua toto ak iange iau lek poinga poreke!"
9 Petrus poi ke pomau iange iri ul pekngana mur
te rura toto nga ruo lochloch ngana nenge teole.
10 Pe Petrus pekngana nai pule Ieims pe Ioanes
Sepeti tutuna mur te rura pule.
Ol pe Iesus hele lange Simon, "O matau ero.
Heueu pe laol lape o menmene hana ke pomanga
ruo nge o hole nga hoat."
11 ✡Iok, te ele heke sulang mur nga peipei pe te
hile sue ure lochloch pe te hile sue aria ume mur
nenge te holole hoat pe te nanasia Iesus.

Iesus Hemas Mule None
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Iok, Iesus langa kileng e pe nga kileng neu
none tu. Pe non nem tu poreke toto ia haleles
poreke toto ngana nenge ngau hohoa singira. Pe
nga etue nenge esia Iesus talsio tote i pe hele ke
teke, "Non Soke, nenge teke lemem toto o hemasia
iau!"
13 Pe Iesus tal heke penna nge non neu pe hele,
"Oe lemek toto. Singim lemlem mule!" Pe haleles
neu het sapele nge non neu.

✡ **5:11:** Mat 19:27

14 ✡Pe Iesus hele ke kerkereng toto lange i, “O
hele pulut rara lange mele ero toto. Ola ke o heteia
singim lange tunginga ana non. Pe o makia lem
tunginga hel ke o nanasia hotonga nenge NeHa-
lang tunge lange Moses. Pomalam hulua lochlolch
te eteia ke singim urana mule lo.”
15 Pe Iesus pingana song ke langa tau toto pe
hulua halang te atat ke te longo nge i pe te teke
Iesus hemaulia iri nga aria haleles mur.
16 Pe kokoes Iesus ua kome ke hetalaulau nga
kileng nenge nganangana ero.

Iesus Hemasia None Nge Apena Mete (Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

17 Nga etuene e Iesus hetottoro pe Paresio mur
pe hotonga ana hetoronga mur teat nga kileng
nemur nge Kalelea pe Iutea pe Ierusalem. Hana
nemur teare lamau pule. Pe Non Soke tunge na
hekerkerenga palaungana lange Iesus ke hemas
mule haleles mur.
18 Hana hel te takisia none nge apena mete
luluch nga na hete pe te teke te teuia langa pele
letena ke tetal sue i nga Iesus matana.
19 Hulua halang ol pe te tango rara kue e nge
te mene teua non neu lange teu. Ol pe te takis
heke i langa pele ona teal hatalia pele pulpulna
pe te heon sue pe te hesue i luluch nga nena
hete ke langa hulua tunangaria nga Iesus matana
pengpeng.
20 ✡Iesus esia leteria manmanna ngana pe hele
lange non neu, “Neingak, e saua lem poinga
poreke ngana mur ke te lasus toto lo.”

✡ **5:14:** Lev 14:1-32 ✡ **5:20:** Isa 43:25; Luk 7:48

21 Pe hotonga ana hetoronga mur pe Paresio
mur te hele te hele hel nge iri, “Itei pane mai?
Mele nei hele poreke tote NeHalang i! Teke i utar
toto pamai? NeHalang i toro mana nge saua rera
poinga poreke ngana mur ke te lasus!”
22 Iesus eteia leteria tuanin ngana mur pe hele
lange iri, “Pomere nenge letemo tuanin rara ke
pomam ia ure nemur?
23 Semel ngana nge e hele ke e teke, ‘E saua lem
poinga poreke ngana mur ke te lasus toto lo.’ Pe
anali toto nge e hele ke e teke ‘O loaka pe oi.’
24 ✡Heueu lape aes tote nga matamo nge Non
Tuna na kerkerenga palaungana nga ich nge saua
poinga poreke ngana mur.” Iok, hele lange non
nenge apena mete neu, “E hele lange iong, o lo-
haka pe o mene lem tako pe ola nga lem pele!”
25 Ueiuei mana pe non neu lohaka nga iri
lochloch mataria mene heke nena manga pe langa
nena pele pe heto hekeke NeHalang.
26 Pe hulua lochloch ngana nemur te rura toto
pe te matau pe haria kangkanga mana nga ure
nenge lohot pe te heto heke NeHalang pe te hele,
“Heueu mana nei ta naue ure nemur nenge ta esia
iri erochro nge nike.”

Iesus Iua Liuai
(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)

27 Iok, Iesus hile kileng neu pe i ke la pe esia
Liuai nge arare nga nena ume ana pele nenge
lololoch umtutuna ia. Pe Iesus hele lange i, “O
nanasia iau.”
28 Pe Liuai lohaka pe hile sue ure mur lochloch
ngana pe nanasia Iesus.

✡ **5:24:** Ioa 5:8

29 Ol pe Liuai poia Iesus ana ngaunga palaungana pe hana halang toto nge iri nenge te lololoch umtutuna pe hana hel pule tela ke te ngau luluch nge Iesus.
30 ✡Paresio mur iri ul aria hotonga ana hetoronga mur te ngunngunu pe te hele lange Iesus na hana mur. Pe te ontei, “Pomere pa nenge o ngau pe oin luluch nge hana nenge te lololoch umtutuna pe nge hana porekreke ngana nemur pamam?”
31 Pe Iesus tuacholia reria helenga, “Iri nenge singiria haleles mana tela nge non nenge umume nga haleles ana pele pe iri nenge singiria haleles ero tela ero nike.
32 Iau eat mana nge iri nenge muteria toto ke te hulia reria poinga poreke ngana mur pe te nanas mule iau. Pe iri nenge te teke iri siporia te pengpeng lo eat nge iri ero.”

Onteinga Nga Heonga
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Hana hel te onteia Iesus, “Pomere nenge Ioanes nena hana mur pe Paresio mur reria hana mur teheo nga ngaunga pe te hetalaulau ke kokoes pe lem hana mur ero?”
34 ✡Iesus tuacholia, “Nenge teke none ngesia nehei, lape heo ele hulua nga ngaunga pule? Ero toto la!
35 Pe non nenge ngesnges ana etue nenge lohaka hatalia iri lape at. Nga etue nem hulua lochloch ngana nem lape teheo nga ngaunga ol.”

✡ **5:30:** Luk 15:1-2 ✡ **5:34:** Ioa 3:29

36 Iok, Iesus heleia helenga opene e pule, “Mele
chach ia nena hengeron heueu ngana pe sima hite
langa hengeron nike ngana ero. Nenge teke poia
ke pomam lape poi poreke hengeron heueu ngana
nem nge tachach ia. Pe lape poia hengeron nike
ngana nem ke nakuna poreke pule.
37 Pe pule mele ling teua uain heueu ngana
langa kina nenge nike ngana ero iange sosolos.
Nenge teke poia ke pomam lape poia kina nike
ngana nem ke chach pe pasiling hot, pe kina nem
poreke sapele.
38 Ke lape a ling teua uain heueu ngana langa
kina nenge heueu ngana pe makuk.
39 Pe mele lemene taua uain heueu ngana ero ol
nenge teke inia nike ngana lo. Pe mele neu hele,
‘Nike ngana nem urana.’ ”

6

Iesus Hetore Ita Nga Poinga Nenge Ta Poia Nga Sapat Ana Etue
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

1 ✡Nga Sapat ana etue Iesus iri ul nena hana mur
tei teu langa ume e. Pe Iesus nena hana mur te
sohe uit nganangana pe te soch hote paena pe te
ngaua.
2 ✡Pomalam Paresio mur te onteia Iesus, “Rera
hotonga hele ke teke tapoi ke pomam nga Sapat
ana etue ero. Pe pomere nenge lem hana mur
tepoi ke pomam?”

✡ **6:1:** Deu 23:25 ✡ **6:2:** Ioa 5:10

3 ✡Pe Iesus tuacholia iri, “Imo mam a sisia non
soke Teuit poi ngana nge nike ero? Nga etue nenge
iri ul nena hana mur te mete aria?
4 ✡Te mete aria toto pe ana non i teu langa
NeHalang nena pele pe mene ngaunga nenge heo
ngana ke te ngaua. Pe rera hotonga hele ke teke
ngaunga nem tunginga ana hana mur mana aria.”
5 Pe Iesus hele pule ke mai, “Sapat ana etue nem
tokoninga koi iau Non Tuna.”
6 Nga Sapat ana etue e pule Iesus hetottoro nga
hetoronga ana pele. Hetottoro pe none nge penna
tamalmal mete tu pule.
7 Paresio mur pe hotonga ana hetoronga mur
hel te tango rara kue nenge te ollaka hote Iesus ke
poia poinga poreke ngana e. Pe te teke tenau ala
tote i pe te nachnei hit tote i nge hemas ia non neu
nga Sapat ana etue.
8 Pe Iesus eteia iri lochloch ramaria ke het lo
pe hele lange non nenge penna mete neu, “Omes
haka pe oi hot at lakoi nga muka.” Non neu mes
haka pe la sapele nga muka.
9 La ke mes pe Iesus hele lange iri, “E onteia imo
lochloch. Hotonga nenge ita hele ke teke ta poia
ume utar mur nga Sapat ana etue? Ta halau hel
mule nge ita ma ta hunel mule nge ita? Nenge teke
mele nge ana haleles palaungana tu tahun sapele
i ma ta hemas mule i?”
10 Iesus nau rara nge iri lochloch pe hele lange
non nenge penna mete neu, “Otul hote perim mete
ngana nem ke pengpeng.” Pe non neu teke tul hote
penna mete ngana neu ke mai pe penna urana
mule sapele.

✡ **6:3:** 1Sa 21:1-6 ✡ **6:4:** Lev 24:5-9

11 Pe hana nemur te esia ke mau pe leteria inin
toto pe te hele tele hel nge iri nga utar nge lape te
poia lange Iesus.

Iesus Hesilei Hote Nena Hana Mur Iri Analoch Pe Nai
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 Nga etuene e Iesus i haka langa kileng chou-
chou ngana e ke hetalaulau. Pe hetalaulau nga
kileng neu ke la uach sio.
13 Ol pe iua nena hana mur lochloch pe hes-
ilei hot ke analoch pe nai pe hetue iri ke nena
hekulkulonga mur.
14 Eria koi nemur: Simon (nenge Iesus hetue ke
ene Petrus) pe tina Antreas pe Ieims pe Ioanes pe
Pilipus pe Patolomius
15 pe Mateus pe Tomas pe Ieims (nenge Alpeus
tuna) pe Simon (nenge te hetue i ke Emo Kina)
16 pe Iutas (nenge Ieims tuna) pe Iutas Iskariot
(nenge Iesus nena non ia pe poi poreke mule lange
Iesus).

Iesus Hetottoro Pe Hemasmas
(Mat 4:23-25)

17 Iesus hile kileng chouchou ngana neu pe iri
ul nena hana nemur tei sio. Tei sio pe la temes nga
kileng mosngana luluch nge na hana mur hel pule
nge halang toto. Pe hulua halang teat nge Iutea pe
nge Ierusalem pe nga ruach ilina pule nge Tir pe
Siton.
18 Iri lochloch te teke teat ke te longo Iesus
nge hetottoro pe te teke hemas mule iri nga aria
haleles mur. Iri nenge uneinei tuteu nge iri teat
pule pe Iesus hemas mule iri.

19 Pe hulua lochloch ngana te teke tera nge i
iange kerkerenga nem lohot manmana nge i pe
hemasia iri lochloch.

Tunga Urana Ngana Pe Poreke Ngana (Mat 5:1-12)

20 Ol pe Iesus naula nge na hana mur pe hele,
"Imo nenge lemo ure halang ero, a iech toto
iange atu teu nga NeHalang nena naualanga lo!
21 ✡Imo nenge a meteamo nga ich heueu nei, a iech pule
iange lape samo una nga hoena.
Imo nenge a tangtang pe letemo meena toto heueu nei,
a iech iange nga hoena lape a melmel mule.
22 ✡ "Imo nenge a nanas tote Non Tuna pe hana
muteria taua imo ero toto pe te tanga selel amo, a
iech!
23 Nenge teke ure nei lohot nge imo, a iech toto
pe ahes haka iange urumo palaungana kou kulele
imo nga lut nga tapa.
24 "Pe imo nenge lemo ure halang heueu nei, a iech ero ol
iange atu ngamo nenge urana toto a mene ke ulolo!
25 Pe imo nenge samo huna heueu nei, a iech ero ol
iange nga hoena lape a meteamo toto!
Imo nenge a melmelmel heueu nei, a iech ero ol
iange nga hoena lape a tang manmana ol!

✡ **6:21:** Psa 126:5-6; Isa 61:3; Hem 7:16-17 ✡ **6:22:** Ioa 15:19; 16:2; 1Pi 4:14

26 Pe imo nenge hulua te heto hekeke imo, a iech ero ol
iange nge nike hulua nemur reria tete mur te heto hekeke hana nemur nenge te pallak-laka ke iri hetatalonga.”

Mutemo Taua Lemo Ngarang Mur (Mat 5:38-48; 7:12a)

27 Pe Iesus hele mule, “E hele lange imo nenge a longo atat nge iau. Letemo la mule pe lememo tau mule lemo ngarang mur pe apoi ke urana mule lange iri nenge lemeria ero ia imo pe te tanga selel amo.
28 A pete iri nenge te hele tautaua imo pe a hetalaulau iri nenge tepoi porekreke imo aria.
29 Nenge teke mele te pele iong o hulia hengem ele lange i ke te pele pule. Pe nenge teke mele achatote lem hengeron nenge hot ana, o ngata mana ke mene lem hengeron nenge teu ana pule.
30 Nenge teke mele hel te onteia iong nga ute hel, o tung mene lange iri pe nenge teke mele mene lem ute o ontei haka mule i ero ol.
31 ✡Poinga urana ngana nenge lemem ke mele hel te poia lange iong o poia lange iri.
32 “Nenge teke lememo tau mene hana nenge muteria taua imo lape a mene urumo utar? Anau lange hana porekreke ngana mur. Iri kau lemeria tautaua hana nenge muteria tautaua iri pule mau pe te mene ururia e ero.
33 Teke apoi ke urana lange iri nenge tepoi ke urana lange imo pe apoi ke pomam lange iri toro mana, pomere toto nenge lape a mene urumo? Pe hana nenge te poreke kau tepoi ke mau pule mau!

✡ **6:31:** Mat 7:12

34 Pe nenge teke a tunge ute lange mele pe a teke
tuachol mule pomere toto nenge a teke a mene
urumo? Pe hana porekreke ngana mur kau te
tung helel reria urelu mau pe te teke te mene
pengpeng mule reria ure nenge te tunge la!
35 A poia poinga nemur ero! Letemo la mule pe
lememo tau mule lemo ngarang mur. Pe a tung
ure lange mele hel pe lememo tau mule ero ol. Po-
malam lape urumo palaungana toto pe NeHalang
Nge I Soke Nga Lut Toto tutuna mur imo. Iange I
poi ke nek toto lange iri nenge te poreke manmana
pe iri nenge te hele urana erochro.
36 Letemo porekeia pekngamo mur lochloch
ke pomange tememo nge letena porekeia imo
lochloch ngana nga ich."

Tanek Hel Mana
(Mat 7:1-5)

37 ✡ "O henonou perim lange hehei pe hana nga
reria poinga mur ero. Pomalam lape NeHalang
henonou penna lange iong nga lem poinga poreke
ngana mur ero pule. Pe o hele hote hehei pe hana
reria poinga poreke ngana mur ero. Pomalam
lape NeHalang hele hote lem poinga poreke ngana
mur ero pule. Letem poreke ia hehei pa hana nga
reria poinga poreke ngana mur. Pomalam NeHa-
lang lape letena ia iong nga lem poinga poreke
ngana mur.
38 ✡Lem poinga nenge o tungtung o poia lange
mele hel. Pomalam lape NeHalang poia lange iong
pule. Pe i manmanna toto lape tuacholia lange
iong ke pomai: nenge teke o tunge chasang elle

✡ **6:37:** Mat 6:14 ✡ **6:38:** Mak 4:24

NeHalang tuacholia nga chasang elle nge rure pe pip hite pe hemuta heke mule ke pararai pe tunge lange iong. Lem halaunga meena ngana nenge o poia lange mele hel lape NeHalang tuachol mule lange iong."

39 ✡Pe Iesus heleia helenga opene nei lange iri, "Nenge teke none nge matana hit koke neingana e nge matana hit pule lape iri nai te losio teu nga polo.

40 ✡Pe kol mele nge lala nga hengetoro i palaungana nge ana hetoronga ero. Pe teke heulo hote ana hesinga nemur nga hengetoro lape poi ke mange ana hetoronga ol.

41 "Pomere nenge o esia ae mumuna unne nge mateu nga tim e matana pe o kolkol taua ae chonna palaungana nge maele matam?

42 Pomalam lape o hele lange tim e neu ke pomai, 'Kole tik, o iat ke e sulhote ae mumuna unne langa matam.' Iong o hele ke mau pe iong sipom o kolkol taua ae chonna palaungana nem nenge maele matam. Iong opoi ke manga mamulou ero! Opoi hot tele ae chonna palaungana nenge maele matam. Ke het laka onau ke nek toto pe o sulhote ae mumuna nenge maele tim matana."

Ae E Luluch Nga Nganangana Mur (Mat 7:16-20; 12:33-35)

43 "Ae nenge haka pe nganngana lohot ke urana i ae poreke ngana ia ero. Pe ae nenge haka pe nganangana lohot ke poreke i ae urana ngana ia ero.

✡ **6:39:** Mat 15:14 ✡ **6:40:** Mat 10:24-25

44 Ta eteia ae elle pe elle nga nganngana mur ke
pomalam, o teke o sohe kon ola nga raka tana ero.
Pe o teke o sohe here, ola nga kore tana ero.
45 Pe non nenge urana lape ta esia poinga urana
ngana nge lohot nge i iange poinga nem at nga
letena toto. Pe non nenge poreke lape ta esia
poinga poreke ngana nge lohot nge i iange poinga
nem at nga letena toto. Iange harra hele hote utar
nenge muta nge ita nga letera toto."

Hana Nai Te Hemes Ke Pele Nai (Mat 7:24-27)

46 ✡ "Pomere nenge o hetue iau ke am Soke iau
pe opoi ke pomanga e hele ngak ero?
47 Mele nenge at nge iau pe longe lek helenga pe
longo taua iri lape e henonou hote i ke i non nge
pomai:
48 I pomanga non nenge hemesia na pele pe
selsio tote na pele huna munna pe ume heke nga
um. Pe nga lukunna ech ngau reke kileng pe teke
tak hote pele pe pele nem mes ke kerkereng toto
iange te umeia ke nek toto nike.
49 Pe mele nenge longe lek helenga pe nanas
taua ero lape poi ke pomanga mele nenge hemes
mene na pele nga lut mana pe sel sue munna ero.
Pe nga lukunna ech ngau reke ke at pe tak hote
pele nem pe losio sapele. Pe pele nem uchulu ke
poreke toto."

7

Non Soke Nem Letena Manmanna Ngana (Mat 8:5-13)

✡ **6:46:** Mat 7:21

1 Iok laol, Iesus heleia ure lochloch ngana nei
lange hehei pe hana ke het pe i ke lange Kaper-
nam.
2 Pe nga lamau non nenge i mukmuka nga
palinga hel ana hana mur tu. Pe nena non nenge
umume nge i singina haleles toto pe teke metmete
lo. Pe ana non ana soke mutena tau tote i.
3 Ana soke longe Iesus pingana, ol pe kulosia
hana papalaungana hel nge Israel ke tela taua
Iesus ke hemas mule non soke neu nena non.
4 Tela ke te lohot nge Iesus pe te ech tote i pe te
hele, “Lememem toto ke ola ke o hemas mule non
soke neu nena non. Iange i poia ume palaungana
toto at nge imem Israel mur.
5 Pe i mutena tau tote imem Israel mur pe lele
lemem hetoronga ana pele.”
6 La ol pe Iesus koko sapele nge iri.

Tela rochroi nga pele lo pe non soke neu ku-
losia pekngana hel ke la te heleia i sipona na
helenga lange Iesus, “Non Soke, lemek ero nge e
hekuleileia iong. Iau e urana ero toto nge oteu at
nga lek pele.
7 Pe pule e urana ero toto nge iau sipok ela ke e
esia iong. Lemek ke e teke o hele mana pe lek non
nenge umume nge iau urana mule.
8 Iau pule eume pe e longo tau menmene ak ae
huna mur pe pule iau sipok enau ele palinga hel
ana hana mur. E hele lange elle ke e teke, ‘Ola!’ pe
ila. Pe e hele lange e pule ke e teke, ‘O i at!’ pe i at.
Pe e hele lange lek non nenge umume nge iau ke e
teke, ‘O poia ume nei!’ Pe i ume ia.”

9 Iesus rura toto nga Non Soke neu nena helenga
nei. Longe ke het pe ralele taua hulua nenge te

nananas ia i pe hele lange iri, “E hele lange imo
pengpeng, e hottaua none nge letena manmanna
ngana pomai ero kura. Pe nge Israel pule e hot-
taua e ero!”
10 Hana nenge te atia non soke neu na helenga
tela mule nga pele pe haleles palaungana nenge
poia non soke nena non neu het mule lo.

Iesus Hemaul Heke Hei Pakar E Tuna

11 Pomange rou Iesus langa kileng e nge ene
Naen. Pe nena hana mur pe hulua halang pule te
nanasia i.
12 Te ii ke la te lohot nga kileng neu ana kue
matana pe tesaol haka nga hei pakar e tuna kol-
una nge telolo hotote ke la tealo hitite. Pe hei
pakar neu tuna elle mana ke ngana kolou nenge
mete neu lo. Pe hulua halang nga kileng neu tei
luluch nge i.
13 Ol pe Iesus esia hei pakar neu pe letena
poreke toto ia i pe hele lange i, “Atong o tang ero.”
14 Pe Iesus i ke la rahaka nga metenga ana hete
pe hana nenge te takisia temes. Pe Iesus hele, “Kol
nem! E hele lange iong. O lohaka!”
15 ✡Pe kol nenge mete neu are haka pe hele
sapele. Pe Iesus tung mule i lange tana.
16 ✡Pe hulua nemur te esia pe te matau pe te heto
heke NeHalang pe te teke, “Hetatalonga e nge na
kerkerenga palaungana toto i! Tu luluch nge ita!
NeHalang at lo ke hemas mule nena hana mur!”
17 Iesus poia ure nei pe pingana song nga kileng
lochloch ngana nge Iutea pe kileng nemur nenge
tetu rochroi.

✡ **7:15:** 1Ki 17:23; 2Ki 4:36 ✡ **7:16:** Luk 1:68

Ioanes Hekule Nena Hana Nai Lange Iesus (Mat 11:2-19)

18 Iok, Ioanes nena hana mur te hele lange i nga
ure lochloch ngana nei. Ioanes longe pe iu ke nena
hana nai
19 ✡pe kulosia iri kela te onteia Iesus. Pe te teke,
"Iong laka lom nenge NeHalang hele ke teke lape
kulosia ke at? Eh, Mele nenge mo kulele kau lape
atat kura mau?"
20 La hana nai neu tela nge Iesus pe te hele,
"Ioanes nenge henunun kulosia imem ke at mo
onteia iong. Ioanes teke, 'Iong laka lom nenge
NeHalang hele ke teke lape kulosia ke at? Eh, Mele
nenge mo kulele kau? Lape atat kura mau?' "
21 Nga etue neu pengpeng Iesus hemas mule
hulua halang nga aria haleles mur pe helope hote
uneinei mur pe poia iri nenge mataria hit ke tenau
mule.
22 ✡Pomalam Iesus tuacholia Ioanes nena hana
mur ke teke, "Ala mule pe a hele lange Ioanes nga
utar nenge a esia pe a longe lo. Iri nenge mataria
hit tenau mulmule lo. Iri nenge aperia mete tei
mulmule lo. Iri nenge haleles poreke ngana lohot
nga singiria te urana mule lo. Iri nenge talngaria
hit te longo mule lo. Iri nenge te mete te maul
haka mule lo. Pe iri nenge reria ure halang ero pe
tetu poreke toto nga ich te longlonge NeHalang na
helenga urana toto ngana.
23 Hana nenge te longe lek helenga pe leteria
manmanna ngana losio ero lape te iech toto!"
24 Iok, Ioanes nena hana mur tela ol pe Iesus
talun ke nana urume Ioanes na poinga mur lange

✡ **7:19:** Psa 40:7; Mal 3:1; Hem 1:8 ✡ **7:22:** Isa 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

hehei pe hana. Pe hele ke teke, “Nenge ala nge
Ioanes nga ich sana lomona nem pe nga ramamo
a teke a esia utar toto? A teke a esia heilil ina a nge
tutula iu rusia pe pellou rara mana?
25 Teke ramamo tunga nem ero pe a teke ala
ke a esia utar? A teke A esia none nge hero-
nia hengeron urana ngana mur? Hana nenge te
heronia hengeron nenge pomam pe te ngaungaua
ngaunga urana ngana mur tetu mana nga pele
palaungana nenge uruna haka toto!
26 ✡Iok, a hele at nge iau ol. Nga ramamo a
teke a esia utar toto? A teke a esia hetatalonga e?
Oe i manmanna ke i hetatalonga. Pe i altoto nga
hetatalonga mur lochloch.
27 ✡Ioanes i sipona nenge NeHalang na helenga
nenge tehas sue hele tala ia lo. Ke NeHalang hele,

“ ‘Lape e kulosia non nenge mene lek helenga
ke imuka nge iong ke helue lem kue.’ ”
28 Pe Iesus hele pule, “E hele lange imo, Ioanes
i palaungana toto nge hana lochloch nenge tetu
nge nike ke at heueu nei. Pe nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga nge ita, iri nenge teat nga
hoena lape te ele haka toto nge Ioanes.”
29 ✡Hulua lochloch ngana nemur te longe pe iri
ul hana nenge te lololoch umtutuna mana te heto
heke NeHalang nge na poinga pengpeng mana. Iri
te poi ke pomam iange Ioanes henune iri lo.
30 ✡Pe Paresio mur iri ul hotonga ana hetoronga
mur ero. Iri lemeria ero toto nge te nanasia

✡ **7:26:** Luk 1:76 ✡ **7:27:** Mal 3:1 ✡ **7:29:** Luk 3:12 ✡ **7:30:** Mat 21:32

NeHalang. Iange iri tela nge Ioanes ke henune iri
ero nike.
31 Iesus hele mule, “Nga enau ngak nge hulua
nga etue nei nakuria te teke tepoi ke pomere mai?
32 Tepoi ke pomalaka nga aina kinkino ngana
nenge aria tuluk nai ke te arare nga ingala munna.
Pe leteria inin tau helel pe hel te chusi. Iok, hel te
alngaria tele lange pekngaria mur,
“ ‘Pomere nenge mo palia emem hario
pe ahes ero?
Pe moute pum ana utunga
pe a tang ero?’
33 Oe, imo nga etue nei a pomanga aina ne-
mur iange Ioanes nenge henunun at pe heo nga
ngaunga pe inia ech kerkereng ngana e ero pe a
hele ke a teke, ‘Non pa nem, uneinei tu nge i iam!’
34 ✡Iok, Non Tuna at. Ngaungau pe inin pe imo
a hele, ‘Anau langa non pa neu! Non nei ngau
halali! Pe in sakilil i! Pe kokoko nge hana nenge
te lololoch umtutuna pe hana nenge reria poinga
poreke toto!’
35 Pe iri nenge te nanasia NeHalang iri te hemal-
laha hote ke NeHalang i pengpeng toto pe man-
manna.”

Iesus Lake Ngau Luluch Nge Simon Nenge I Paresio

36 Non Paresio e iua Iesus kela ngau nga na
pele. Iok Iesus iteu langa pele neu pe kila sio ke
te ngaungau ol.
37 ✡Pe nga kileng neu heie nge poinga poreke
ngana muta toto nge i tu. Ana hei longe Iesus nge

✡ **7:34:** Luk 15:2 ✡ **7:37:** Mat 26:7; Mak 14:3; Ioa 12:3

lake ngaungau nga non Paresio neu na pele pe
mene ech kina e nge te ume hote nga um. Pe ech
kina nem muta ia ure nenge inangana ehech.
38 Pe la ana hei mes nga Iesus rumena nga apena
mangana pe tangtang ol. Tangtang pe matana
eina sio ke la lome Iesus apena. Ke het pe taune
Iesus apena nga palpalna ina pe saka hite Iesus
apena. (poi ngana nei, manga teke talsio tote i pe
heto heke tote Iesus) Pe heusiling heke ure nenge
inangana ehech neu nga Iesus apena.
39 Pe non Paresio neu esia pe hele mana nga
letena, “Teke non nei i hetatalonga ke manmanna
lape eteia hei nenge rachraua i neu. Pe pule eteia
ke hei nem i hei poreke ngana toto.”
40 Iok, Iesus rahaka helenga pe hele lange i,
“Simon, e teke e hele ia ute lange iong.”
Pe Simon hele, “Iok, Non Soke, o hele ia at nge
iau.”
41 Pe Iesus talun ke hele lange i sapele, “None
tunge umtutuna lange hana nai pe teke nga hoena
te tuacholia ke pengpeng la mule nge i. Elle nge iri
mene ke umtutuna iri ana non kina lime iri lime
(500) pe neingana mene ke umtutuna iri ana non
kina nai pe analoch mana. (50)
42 Pe iri nai ape te teke te tuachol mule pe
reria umtutuna ero toto. Ol pe non nenge tunge
umtutuna lange iri hele lange iri nai, ‘Hanganok
nemur nenge a poia nge iau lape lasus ol.’ ” Iesus
hele ke het pe onteia Simon, “Non tei nge iri nai
lape mutena tau tote non nenge tunge umtutuna
nemur?”
43 Pe Simon lohaka pe hele, “Iau e teke ngana
laka nenge mene ke umtutuna halang.”

Pe Iesus hele, “Nem pengpeng.”
44 Pe Iesus naula nge hei neu pe hele mule lange
Simon, “O esia hei nei? E i teu at nga lem pele
pe o tunge ech ke e lome apek ero. Pe hei nei
lome apek nga matana heina pe taune mule nga
palpalna ina.
45 Pe iong, eat nga lem pele pe o iech ele iau pe
olau hite iau ero pe hei nei saka hitite apek nga eat
ngak nike. Ngana i popoia ne kura.
46 Pe iong opoi heke oliua eina nga palpaluk
ero pe hei nei heusiling heke ure nenge inangana
ehech nga apek.
47 Pomalam e hele lange iong hei nei eteia nge
lape letek poreke ia i nga nena poinga poreke
ngana mur lochloch ngana koi nenge mutena tau
tote iau. Pe mele nenge na poinga poreke ngana
unne sune mana pe letek poreke ia i nga na poinga
nem mutena taua iau ke unne sune mana.”
48 Pe Iesus hele lange hei neu, “Atong, e saua lem
poinga poreke ngana mur lochloch ke te lasus toto
lo.”
49 Pe hana hel pule nenge iri ul te ngaungau neu
te hele tele hel nge iri, “Itei pane mai ol, nge teke
saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto?”
50 ✡Pe Iesus hele lange hei neu, “Letem man-
manna ngana laka hemas mule iong. Ola mule pe
otu ke nek ol.”

8

Hehei Nemur Nenge Te Halaua Iesus Pe Nena Hana Mur

✡ **7:50:** Luk 8:48; 18:42

1 Iok, nga hoena ol Iesus i ke langa kileng elle pe
elle pe haliu hote NeHalang nena helenga urana
toto ngana. Helenga urana toto ngana nem hemal-
laha hote NeHalang nena naualanga urana ngana
pe nena nekinga. Iesus i rara neu pe nena hana
analoch pe nai neu tei luluch nge i.
2 ✡Iok, hehei hel nge uneinei pe haleles poia iri
Iesus hemas mule iri. Ke hehei nemur te koko
pule. Hehei nemur eria mai koi: Maria (nenge ene
e pule Mantalena) Ana hei Iesus poi hot ke uneinei
iri rahtele nai nge i.
3 Hei e pule ene Ioana. Pe ana hei ene umume
nga NeHerot na pele pe ene laka ne Kusa. Iok, hei e
pule ene Susana. Ke hehei nemur pe hehei halang
pule te halaua Iesus pe na hana mur nga iri siporia
reria umtutuna mur.

Helenga Opene Nga Ngaunga Tutuna Alona (Mat 13:1-9; Mak 4:1-9)

4 Hulua halang te atat nge Iesus nga kileng pe
kileng. Iri halang teat te emurung ol pe Iesus hele
hote helenga opene nei lange iri.
5 Pe hele, “None langa ume ke tata ngaunga
tutuna alona. Tataua ngaunga tutuna nemur pe
hel te losio hot ke tema nga alingele ke heitite iri
pe ngie mur teat ke te tuais heke ke het.
6 Pe hel te losio teu nga um koana mur nga
ich nenge ana um halang. Pe ngaunga tutuna
nemur mataria hot pe te kalum mule iange ich
nem poreke.

✡ **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

7 Pe ngaunga tutuna hel te losio teu nga kiki
letena munna pe te haka luluch nga kiki pe kiki
au hite iri ke te mete.
8 Pe ngaunga tutuna hel te losio haka nga ich nge
urana pe te haka ke nek pe nganangaria halang
toto. Ngaunga tutuna nemur nganangaria lohot
ke ana non kina iri lime (100) nga tana elechle."

Pe Iesus haliu haka, "A pal talngamo pe a longo
ke neknek!"

Helenga Opene Mur Aria Ume
(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

9 Iesus nena hana mur te onteia i nga helenga
opene nei luna.
10 ✡Pe Iesus tuacholia, "NeHalang hesilei hote
imo ke a eteia ke mallaha nga helenga talkome
ngana nga NeHalang nena naualanga. Pe iri hel
lape te longo mene nga helenga opene ol. Ke
pomalam,
" 'Tenau pe tees ero.
Pe te longe pe te eteia ero.' "

Iesus Hemallaha Hote Helenga Nga Ngaunga Tutuna Alona
(Mat 13:18-23; Mak 4:13-20)

11 "Helenga opene nem luna toto koi: Ngaunga
tutuna nem pomalaka nga NeHalang nena he-
lenga.
12 Pe ngaunga tutuna nenge te losio nga alingele
nem te pomalaka nga iri nenge te longe NeHa-
lang nena helenga. Ol pe Non Poreke ngana at
pe ua toto ia NeHalang nena helenga nga leteria

✡ **8:10:** Isa 6:9-10

ke leteria manmanna ero ke pomalam te mene
hemasinga ero.
13 Pe ngaunga tutuna nenge te losio haka nga ich
nenge ana um halang te pomalaka nga iri nenge
te longe helenga pe leteria manmanna mukam pe
ure meena ngana lohot nge iri pe te losio mule ke
ueiuei mana.
14 Pe ngaunga tutuna nenge te losio teu nga kiki
letena munna te pomalaka nga iri nenge te longe
helenga nem pe iri reria ure halang nga ich ke
pomanga umtutuna pe ure urana ngana mur hel
pule. Pomalam leteria tuit tote pe te umeia ume e
nge urana ero.
15 Pe ngaunga tutuna nenge te losio nga ich
urana ngana te pomalaka nge iri nenge leteria
urana. Te longe helenga nem pe te talue ke nek
toto nga leteria. Leteria manmanna ngana nem
tu ke kerkereng kela aria ume nganangana mur
lohot ke nek toto."

Helenga Opene Nga Lemenga (Mak 4:21-25)

16 ✡ "Mele pele tonge lemenga pe hesalakou hite
ero. Nem pe tal teua langa hete ene ero pule. Mele
nem tonge pe tal heke mene nga lut ke hehei pe
hana te esia tualeme ngana pe teteu at nga pele.
17 ✡Utar nenge tetal komkome lape te mene hote
langa mallaha. Pe utar nenge te esalakou hite lape
te hottaua pe te mene hote langa mallaha.
18 ✡Letemo tuanin ke nek toto nga a longo ng-
amo. Mele nenge nena ure hel malo lape te tunge

✡ **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 ✡ **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 ✡ **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

nena hel pule. Pe mele nenge nena ure ero pe nga
letena teke nena lo nem lape te ua toto ia nge i.”

Iesus Tana Pe Titina Mur
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 Iesus tana pe titina mur te teke tela ke te neue
i pe hulua halang tepoi ele i.
20 Pe mele hele lange Iesus, “Tam pe titim mur
kou te mesmes nge hot te teke teat ke te esia iong.”
21 Pe Iesus hele lange iri lochloch, “Etak pe titik
mur laka iri nenge te longe NeHalang na helenga
pe te nanas taua.”

Iesus Hemete Kileng Eingana Palaungana
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Nga etuene e Iesus iri ul nena hana mur te
haka nga sulang e pe Iesus hele lange iri, “Ta lotele
langa ech hetaliliu ngana nei ilina hele.” Iok laol,
teote hot sapele.
23 Te mana ole ke te lala pe Iesus mamani sio. Ol
pe kileng eingana palaungana lohaka sapele nga
ech hetaliliu ngana neu. Pe ech pasiling teu nga
reria sulang ke te teke te puluch.
24 Ol pe Iesus na hana mur telange i pe te engo
heke i. Pe te hele, “Non Soke! Non Soke! Ta
puluchluch lo i!”
Iesus lohaka pe hele ke kerkereng toto langa
kileng eingana palaungana nem pe ruach poreke
ngana nem. Pomalam kileng eingana palau ngana
nem mete sio pe ruach poreke ngana nem ma ke
nek mule pe kileng urana mule.
25 Pe Iesus hele lange nena hana mur, “Letemo
manmanna ngana tu langai?”

Pe iri te rura pe te matau toto pe te hele tele hel nge iri, “Non tei nemai? I tunge na helenga kerkereng ngana langa kileng eingana palau ngana nei pe ruach ana mee papalau ngana nemur pe te longo tau mene i!”

Iesus Helope Hote Uneinei Mur Nge None (Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

26 Iesus pe nena hana mur te mana nga sulang nem kela te lohot nga kileng nenge Kerasa. Kileng Kalelea tu nga ech hetaliliu ngana palaungana neu ilina ele pe ana kileng tu nga ele.
27 Tela tesio nga kileng neu pe Iesus i sio ke langa peipei. Pe none nga kileng neu saol haka nge i. Non neu uneinei halang tetu teu nge i. Pe uneinei te poia i ke lachlach manmana nga halang nike pe tu ke nek nga pele e ero. Tu manmana nga um polona mur nenge tetal teueua hana nenge te metmete.
28 Non neu esia Iesus pe halngana haka ke soke toto pe tamal sue i nga Iesus apena huna pe alngana ke teke, “Iesus! Iong NeHalang Nge I Soke Nga Lut Nga Tapa Tuna! O teke o potaria iau? O tunge melmelenga palaungana at nge iau ero!”
29 Non neu hele ke pomai lange Iesus iange Iesus hele lo ke teke helope hote uneinei nemur nge i. (Kokoeses hana te kele non neu penna pe apena ana rur kerkereng ngana pe tenau ala tote i. Pe uneinei nemur tera hit tote i. Pe i tak hoa rur kerkereng ngana nemur pe uneinei nemur te heua ia i ke langa ich sana lomona.)
30 Iok laol, Iesus onteia i, “Em mere?”
Pe non neu tuacholia, “Ek laka, Hulua” Ene pomam iange uneinei halang tetu teu nge i.

31 Pe uneinei nemur te echia Iesus ke te teke
kulosia iri langa polo poreke ngana ero. Iange
polo nem takolkol hetala ngana pe te amneia
melmelinga palaungana.
32 Pe kie ana tuangarung hel te tutua nga sasana
palaungana e ilina. Pe uneinei nemur te echia
Iesus ke tela ke teteu langa kie nemur. Pe Iesus
longele lange iri ke la teteu langa kie nemur.
33 Iok laol, te lohot nge non nem pe teteu heke
sapele kie nemur. Teteu heke kie nemur pe iri
lochloch te song kela te losio hot nga kileng talloko
sio ngana nem kela te pachpach nga ech.
34 Pe hana nenge tenau elele kie nemur te esia ke
mau pe te song ke la te hesongia ana helenga nga
tuele tana pe nge iri nenge tetu kangkanga nge hot
pule.
35 Helenga song pe iri nenge te longe tela kela
tenau nga ure nenge lohot nga lamam. Tela kela te
lohot nge Iesus pe te esia non nenge uneinei mur
te ua hot nge i. Ana non letena urana mule lo pe
heron ke nek toto pe are sio nga Iesus apena una.
Iri lochloch te esia ke mau pe te matau toto.
36 Iri nenge tees tote Iesus nge helope hote un-
einei nemur te hele urume lange pekngaria mur.
37 Hana lochloch ngana nga kileng neu te matau
toto pe te hele lange Iesus ke ua toto aria. Poma-
lam Iesus lohaka sapele ke teke langa sulang.
38 Pe non nenge Iesus hemas mule i neu la pe la
hele ke kerkereng toto lange Iesus, “O hele ele iau
ero pe ela luluch nge iong.” Pe Iesus kulos mule i
pe hele,
39 “Ola mule nga lem kileng pe o hele hote ure
palaungana nenge NeHalang poia lange iong lo.”

Iok laol, non neu langa tuele tana neu pe hele hote ure palaungana nenge Iesus poia lange i.

Iairos Tuna Pe Hei Nenge Rahite Iesus Na Hengeron
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

40 Iok, Iesus pe nena hana mur te lotele la mule nga ech palaungana neu ilina ele pe hehei pe hana te iech ele i iange te kulele i ke mala lo.
41 Ol pe none nge ene Iairos puris. I nge nauelele hetoronga ana pele nga kileng neu. I at pe tamal sue i langa Iesus apena pe hele ke kerkereng toto lange Iesus ke teke langa na pele,
42 iange tuna heingana e singina haleles ke met-mete lo. Pe non neu tuna elle mana ke ngana kolou neu lo. Pe tuna nem ana hesinga iri analoch pe nai.
Iesus i ole ke lala nga non neu na pele pe hulua te emurung hit tote i.
43 Hei e nge haleles poreke ngana mene i ii luluch nge iri pule. Hei neu toho mala tu nge i ke hesinga iri analoch pe nai pe mele e nge nakuna ero toto nge hemasia i.
44 La ol pe hei neu echrir teu mene i nga hulua leteria kela raua Iesus nena hengeron ana horo nga rumena. Hei neu raua Iesus na hengeron pe haleles neu het sapele nge i.
45 Pe Iesus ontei, “Itei nenge raua iau mai?”
Pe iri lochloch te hele ke te teke te raua Iesus ero. Pe Petrus lohaka pe hele, “Non Soke pomere nenge o ontei ke pomam? Onau nga hulua lochloch ngana nenge te maimai hite iong nem.”
46 Pe Iesus hele mule, “Ero, mele nenge raua iau nei rau pulut mene iau ero koi. Raua iau

ke e hemas mule i iange e amnei urume nga lek
kerkerenga nenge lohot nge iau."
47 Hei neu eteia nge lape i talkome ero ol pe loiloi
ele i pe la tamal sue i nga Iesus apena. Pe nga
hulua mataria hei neu hele urume ke i sipona raua
Iesus pe ana haleles het sapele.
48 ✡Pe Iesus hele ke nek mana lange hei neu,
"Atong heek, letem manmanna ngana hemas
mule iong. Ola pe otu ke nek ol."
49 Iesus helele kura pe te kulosia none at nga
Iairus na pele pe hele lange Iairus, "Tum kou mete
lo. O hemakuk mene non soke nem ero ol."
50 Iesus longe reria helenga pe hele lange Iairos,
"O matau ero. O rahit ele mene letem manmanna
ngana ke heem maul mule."
51 Iok, tei kela te lohot nga Iairus na pele pe Iesus
mene Petrus pe Ioanes pe Ieims pe he sune neu
temene pe tana ke teteu langa pele letena.
52 Pe hehei pe hana te tangtang pe te chauchai
sakililia he sune neu nge mete. Pe Iesus hele lange
iri, "A tang ero ol. He sune nem mete ero iam. I
mamani mana!"
53 Pe iri lochloch ngana te melmel lilia Iesus
iange iri te eteia ke he sune neu mete toto lo.
54 Ol pe Iesus rahite he sune neu nga penna pe
hele haka ke soke, "Heek sune nem, o lohaka ol!"
55 Pe he neu opene at mule pe lohaka sapele.
Lohaka pe Iesus hele ke te tung ngaunga lange i
ke ngau.
56 He neu tana pe temene te rura toto pe Iesus
hele lange iri ke te hele rara lange mele hel ero nga
ure nenge lohot nei.

✡ **8:48:** Luk 7:50

9

Iesus Kulos Hote Nena Hana Analoch Pe Nai Nem
(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

1 Iesus iua nena hana analoch pe nai nem ke
tunge kerkerenga lange iri. Pe tunge na kerk-
erenga palaungana nenge iri siporia te poia ume
ke te helope hote uneinei pe te hemasmas ia hale-
les mur.
2 Ke het pe kulos hote iri ke la te haliu hote
NeHalang nena naualanga urana toto ngana pe te
hemasmas haleles.
3 ✡Kulosia iri pe tunge helenga nei lange iri, “A
teke a lohaka a mene ute e ero toto nga lemo inga
nenge ai ke a poia ume nemur. A mene heko ero,
kole ero, ngaunga ero, umtutuna ero pe pule lemo
hengeron naingana ero.
4 A lohot nga kileng e pe ama nga pele tei atu
lola. Atu nga pele nem ke la het nga etue nenge
a ume ke het nga kileng nem.
5 Pe teke ala nga kileng e pe hehei pe hana te iech
ele imo ero ai hot nga kileng nem pe a pasis sue ich
mumuna nga apemo. Pomalam a henonou hote
NeHalang letena inin ngana lange iri.”
6 Iesus nena hana mur te lohaka sapele pe tei ke
tela nga kileng lochloch ngana ke te haliu hote Ne-
Halang na helenga urana toto ngana pe te hemas
mule hehei pe hana nga aria haleles mur.

Herot Letena Tuanin Raraia Iesus Nge I Itei
(Mat 14:1-12; Mak 6:14-29)

✡ **9:3:** Luk 10:4-11

7 ✡Pe Herot non soke nenge nauele kileng Kale-
lea longe ure nemur nge te lohotot pe letena
tuanin raraia ke halang iange mele hel te teke,
“Ioanes nenge henunun kou maul haka mule lo!”
8 Pe hel te teke Elaisa lohot ke i mallaha. Pe hel
te teke hetatalonga e nge nike iam maul haka mule
nem.
9 ✡Pe Herot hele, “Iau e chatoa Ioanes nga kanna
lo pe non tei nemai nenge e longlonge nge popoia
ure peltit ngana nemur?” Pe Herot letena toto ke
teke es tote Iesus.

Iesus Hengaua Hana Iri 5000
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Ioa 6:1-14)

10 Iok laol, Iesus nena hekulkulonga (Apostel
mur) teat mule nge Iesus pe te hele urume ure
lochloch ngana nenge te poia nga reria inga nem
lange i. Te nana lange Iesus ke het pe Iesus mene
iri ke iri hul mana tela nga kileng nenge ene
Petsaita.
11 Pe nga hoena hulua te longo rusia ol pe te
nanas sapele i. Iesus esia iri nge teat pe iech ele iri
pe hetoro mule iri nga NeHalang nena naualanga
urana ngana nge ita. Pe hemas mule iri nenge
singiria haleles.
12 Chaia matana puluch sisio lo pe Iesus nena
hana mur tela nge i pe te hele, “O kulosia hehei pe
hana nemur ke tela nga kileng nemur nenge tetu
rochroi lamai ke te tango aria ngaunga pe muria
nenge te maia. Iange kileng nei ich sana lomona
mana i.”
13 Pe Iesus hele lange iri, “Ero, imo sipomo a
hengaua iri.”

✡ **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 ✡ **9:9:** Luk 23:8

Pe iri te tuacholia, “Imem motal ke mioka iri
lime pe ruo nai mana. Lemem ke mola mo ol
hulua nei aria ngaunga?”
14 (Hana nenge tetu lamau nakuna nenge iri
5000.)
Pe Iesus hele lange na hana mur, “A hele lange
hana nemur ke teare pe a sisele iri ke ana non kina
nai pe analoch (50) nga tuluk elle pe elle.”
15 Iesus nena hana mur te nanasia na helenga ke
te poia hana lochloch ngana neu ke teare sio.
16 Iesus mene mioka lime neu pe ruo nai neu pe
nau haka langa tapa pe heto heke NeHalang pe
hele urana toto lange i. Ke het pe reke pe tunge
lange nena hana mur ke te heronge lange hulua
nemur.
17 Hulua lochloch ngana neu te ngau ke saria
una toto pe ngaunga nem aluana ma kura. Pe
Iesus nena hana mur te eukiraua ngaunga aluana
mur nge muta nga chasang nge iri analoch pe nai
(12).

Petrus Hele Hot Pengpeng Ia Iesus Nge I Kristus (Mat 16:13-19; Mak 8:27-29)

18 Nga etuene e Iesus hetalaulau nge isipona pe
nena hana mur tetu luluch nge i. Pe onteia iri,
“Hulua lochloch ngana te teke iau itei?”
19 ✡Pe iri te tuacholia, “Mele hel te teke iong
Ioanes nenge henunun. Pe hel te teke iong Elaisa
pe hel pule te teke iong hetatalonga e nge nike nge
maul haka mule.”
20 ✡Pe Iesus ontei, “Pe imo? A teke iau itei?”
Pe Petrus tuacholia, “Iong Kristus non nenge
NeHalang hele tala ia ke teke kulosia at.”

✡ **9:19:** Luk 9:7-8 ✡ **9:20:** Ioa 6:68-69

Iesus Hele Hote Ana Melmelenga Pe Metengana (Mat 16:20-28; Mak 8:30-9:1)

21 Iesus longe Petrus tuachol ngana pe hele ke
kerkereng toto lange iri ke te hele rara ia lange
mele hel ero toto.
22 ✡Pe Iesus hele pule, “Non Tuna lape amneia
melmelenga palaungana. Pe hana papalauna pe
tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe
hotonga ana hetoronga mur lape lemeria ero ia i.
Pe lape te hune i ke mete pe nga etue mol ngana
lape maul haka mule.”

23 ✡Pe Iesus hele lange iri lochloch, “Nenge teke
mele nem lemene toto ke nanasia iau poi ke pomai
koi; Hile sue lemene ngana mur lochloch nga ich
pe takisia ana melmelenga mur nga etue lochloch.
Pomalam nanasia iau ol.
24 ✡Iange itei nenge letena tu hit mene maulul
ngana nga ich lape maulul ngana nem nga hoena
ero ol. Pe mele nenge tung teu tote i pe hile sue
lemene ngana mur lochloch nga ich lape mene
mule maulul ngana nenge tu ke koko.
25 Pe nenge mele lolochia ure lochloch ngana
nga ich nei pe nga hoena na poinga poreke ngana
mur poia i ke amneia melmelenga palaungana
lape ure pa nemur te halaua i ke mere?
26 ✡Nenge teke mele meia i at nge iau pe nga lek
helenga mur Non Tuna lape meia i lange i pule nga
etue nenge sio at luluch nga lemenge palaungana
nenge i pe nge Temene pe nge angkelo mur.

✡ **9:22:** Luk 9:44; 18:32-33 ✡ **9:23:** Mat 10:38; Luk 14:27 ✡ **9:24:** Mat 10:39; Luk 17:33; Ioa 12:25 ✡ **9:26:** Mat 10:33; Luk 12:9

27 E hele ke manmanna toto lange imo. Mele hel
nge imo nenge te mesmes heueu nei lape tenau
tele NeHalang nena naualanga urana toto ngana
ke het pe te mete ol.”

Iesus Singina Lohot Ke Altoto
(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

28 Iesus heleia ure nemur ke het pe etue iri
rahtele mol (8) nga hoena mene Petrus pe Ioanes
pe Ieims ke te haka langa sasana ke hetalaulau.
29 Iesus hetalaulau ol pe hul ke nakuna lohot ke
altoto. Pe nena hengeron sinaha pe tuahu toto.
30 Ol pe hana nai temes hot sapele ke te hele
luluch nge i. Hana nai nem laka Moses iri nai
Elaisa.
31 ✡Iri te lohot luluch nga lemenge palaungana
nga tapa pe te hele luluch nge Iesus. Te hele
luluch nge Iesus nga mete ngana nge Ierusalem ke
pomanga NeHalang talue lo.
32 ✡Petrus pe pekngana mur te mamani un toto
lo pe te lohaka pe te naue Iesus nge tu luluch
nga lemenge palaungana pe hana nai neu temes
luluch nge i.
33 Iok, hana nai neu te teke te hile susue Iesus
lo pe Petrus hele lange Iesus, “Non Soke, urana
toto nge imem koloi motu nei lo. Lape mo ume ke
pelpele iri mol. Iong lem e pe Moses na e pe Elaisa
na e.” (Pe Petrus eteia utar nenge helele ia ero.)
34 Petrus helele kura pe ulu lohot ke ana mulil
ma hite iri pe Iesus nena hana nemur te matau
toto nga ulu neu nge poi hite iri.

✡ **9:31:** Luk 9:22 ✡ **9:32:** 2Pi 1:16-18

35 ✡Pe helenga e lohot nga ulu ke teke, “Tuk toto
koi nei nge e hesilei hote. A longo mana lange i.”
36 Helenga neu het ol pe Iesus i toro mana tu nga
lamau ol. Pe Iesus nena hana nemur te reng hit
tote ure nemur. Pe nga etue neu te heleia helenga
unne lange mele ero toto nga ure nenge te naue ke
ulolo.

Iesus Helope Hote Uneinei Nge Kol Mele Sune (Mat 17:14-18; Mak 9:14-27)

37 Iok, pomange rou Iesus pe nena hana mol neu
tei sio mule nga sasana neu pe la te saol haka nge
hulua nge te kulelele i nge sio.
38 Pe none alngana hot nga hulua leteria, “Non
Soke, letem ia iau pe onau lange tuk mukam.
Iange tuk elle mana ke ngana i loi nenge uneinei
te poia nei.
39 Uneinei nem teu hekeke i pe te tamal sue i ke
sechul rara nga ich. Uneinei nemur te heporeke
tote i ke melona tua nga hanna pe singina emu-
rung ulu ke poreke toto ol pe tehet sio mule nge
i. Ke mala ero mana pe teteu heke mulmule i.
40 E hele ke kerkereng toto lange lem hana mur
ke te kulos hote pe te alker taua.”
41 Pe Iesus hele lange iri, “Imo nemur nga etue
nei letemo manmanna ngana mur te losio lo. Pe
lemo poinga poreke ulu. Etu luluch nge imo ke
mala lo pe pomere nenge letemo manmanna ero?
Pe lape e halaua imo ke merei ol?” Pe Iesus hele
lange non neu, “O mene tum at nge iau.”
42 Te mene kol neu ke lala pe uneinei nemur
teteu haka mule i. Te tamal sue i langa ich pe te

✡ **9:35:** Luk 3:22

heloiloi ia i ke sasahul rara nga ich. Pe Iesus keres
taua uneinei neu ke lohot nge kol neu. Hemas
mule i ke nek pe tung mule i lange temene.
43 Pe hulua lochloch ngana nemur te rura toto
nga NeHalang nena kerkerenga palaungana nei.

Iesus Hele Mule Ia Ana Metenga
(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)

Ure nenge Iesus poi nei, poia iri lochloch ke
haria kangkanga manmana ia kura pe Iesus hele
lange nena hana mur,
44 ✡ "A longo ke nek toto nga ure nenge e teke
e heleia lange imo pe letemo lilil ele ero! Lape te
tung heke Non Tuna langa hana hel peria."
45 ✡Pe Iesus nena hana mur leteria matana hote
helenga nei luna ero. Pomalaka nga ute helau
ele leteria matana ngana nga helenga nei ke te
heilang hote luna ero. Pe te matau pule nge te
ontei hot mule nga luna.

Itei I Palaungana Toto
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-37)

46 ✡Iesus nena hana mur te hunel mule nge iri
nga itei nge iri nge lape lohot ke i palaungna toto.
47 Pe Iesus eteia leteria tuanin ngana ke ulolo ke
mene mele sune ke hemesia i nga ilina
48 ✡pe hele lange iri, "Mele nenge mutena taua
aina sune nge mai mutena taua iau pule. Pe mele
nenge mutena taua iau mutena taua itei nenge
kulosia iau ke eat. Pomalam itei nenge talsio tote
i nge imo lape i palaungana toto."

✡ **9:44:** Luk 9:22 ✡ **9:45:** Luk 18:34 ✡ **9:46:** Luk 22:24 ✡ **9:48:** Mat 10:40

Itei Nenge Poi Poreke Iong Ero, I Pekngam Ia (Mak 9:38-40)

49 Pe Ioanes hele haka, “Non Soke, mo naue
none nge helope hotote uneinei mur nge hana pe
i popoia nga kerkerenga nenga iong em. Pe mo
hele ele ke poi ke mau ero ol iange i pekngamem
ia ero.”
50 ✡Pe Iesus hele lange i, “O hele ele i ero iange
itei nenge lem ngarang ia ero i pekngam ia.”

Samaria Mur Lemeria Ero Ia Iesus

51 Etue nenge Iesus haka langa lut nga tapa
heroi lo. Ol pe Iesus letena haka toto ke teke lange
Ierusalem.
52 Pe kulosia mele hel ke iri muka langa kileng
e nge Samaria ke te tango rara pele e nge lape te
maia.
53 Pe hehei pe hana nga kileng neu lemeria ero
nge Iesus la ke tu nge iri iange te eteia ke i lala nge
Ierusalem.
54 ✡Ieims iri nai Ioanes te longe ke mau pe te
hele, “Non Soke, lemem ke o teke moiu sue oan nga
tapa ke at ngaulele kileng nei?”
55 Pe Iesus nau lange iri pe keres ele iri
56 pe tei toto ke tela nga kileng e pule.

Iri Nenge Te Teke Te Nanasia Iesus (Mat 8:19-22)

57 Iok, tei ole ke telala pe none hele lange Iesus,
“Lape e nanas menmene iong lo koi. O teke oi ke
ola nga kileng tei iau pule ela.”
58 Pe Iesus hele lange i, “Kaone inolo mur reria
polo nge te mama ia pe ngie mur reria kiniu pe

✡ **9:50:** Mat 12:30; Luk 11:23 ✡ **9:54:** 2Ki 1:9-16

Non Tuna munna nga kileng e ero nge lake mateu
ia."
59 Pe Iesus hele lange none pule, "Iong nem o
iat ke o nanasia iau." Pe non neu hele, "Non
Soke, o longele iau ke ela mule ke ealo hite temek
mukam."
60 Pe Iesus tuacholia, "Iri nenge te pomanga te
mete lo, tela ke tealo hite pum nem. Pe iong ola ke
ohaliu hote NeHalang nena naualanga urana toto
ngana."
61 ✡Iok, none pule hele, "Non Soke, lape e nana-
sia iong. Eh, O longele iau ke ela mule nga lek
kileng ke e ee ia lek hei pe tutuk mur mukam."
62 Pe Iesus hele lange i, "Mele nenge talune
lamonga pe letena tu hit tote ero, lamonga nem
lape het ero. Pe nenge mele letena nachnai nge
nanasia iau, nena kerkerenga e ero nge teu langa
NeHalang nena naualanga urana toto ngana."

10

Iesus Kulos Hot Ke Hana Iri Ana Non Kina Mol Pe Analoch Pe Nai (72)

1 ✡Iesus henonou hot ke hana iri ana non kina
mol pe analoch pe nai (72) pe kulos hote iri. Pe
kulos ke nachnai ke iri muka nge i ke tela nga
kileng lochloch ngana nenge lape i laia.
2 ✡Pe Iesus hele lange iri, "Ume lochloch ngana
nganangaria mur te mera tach lo pe lulunga ana
hana mur iri unne sune mana. Ke a hetalaulau
lange tokoninga nenga ume nemur ke kulos hote
lulunga ana hana mur ke te lule ana ume mur.

✡ **9:61:** 1Ki 19:20 ✡ **10:1:** Mak 6:7 ✡ **10:2:** Mat 9:37-38; Ioa 4:35

3 ✡Iok ala ol! E kulosia imo ke a pomanga sipsip
tutuna mur nenge la tetu teu luluch nge kaone
inolo mur.
4 ✡Ala pe a mene umtutuna ero pe a takis kole
ero pe a mene lemo ae ulina e ero pule. Nenge teke
a saolia mele hel nga kue ames ke a hele sakilil ero.
5 Nenge teke ai teu nga pele e a hele tala ke
pomai, ‘Non Palaungana na petanga tu luluch nge
imo.’
6 Nenge teke none nem na poinga urana pe
purpure petanga nem lape lemo helenga urana
ngana nem masio nge i ke nek. Pe nenge teke ero,
lemo helenga urana ngana nemur lape haka mule
nge imo.
7 ✡Atu mana nga pele elle nem ke a ngaungau pe
a ininia utar nenge te tunge lala nge imo iange a
ume lamam pe urumo laka. Pe ama lilis rara nga
pele hel pule ero ol.
8 ✡Ala nga kileng e pe ai teu langa pele e pe a
ngaua utar nenge te tunge lala nge imo.
9 A hemas mule iri nenge aria haleles nga
lamam pe a hele lange hehei pe hana ke a teke, ‘Ne-
Halang nena naualanga urana toto ngana heroi
taua imo lo.’
10 Pe nenge teke a langa kileng e pe te ulo ele imo
ai hot langa kue pe a heleia iri ke a teke,
11 ✡‘Mo pasis sue lemo kileng ana maruchrue
nga apemem ke a eteia nge NeHalang lemene
ero toto ia lemo poinga poreke ngana mur. Imo
letemo matana ke nek, NeHalang nena naualanga

✡ **10:3:** Mat 10:16 ✡ **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5
✡ **10:7:** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 ✡ **10:8:** 1Ko 10:27 ✡ **10:11:** Ume
13:51; 18:6

urana toto ngana at rochroi toto nge imo pe
lememo ero ia lo!'
12 ✡E hele ke manmanna toto lange imo. Nga
etue palaungana nem lape NeHalang letena
porekeia kileng nenge Sotom pe lemo kileng
ero!"

Tuele Kina Nemur Nenge Te Ulo Ele Iesus (Mat 11:20-24)

13 "Imo nenge Korasin lape atu ngamo poreke
toto! Pe imo nenge Petsaita lape a poreke toto
pule! Iange NeHalang poia ure papalaungana nge
imo ke a esia lo pe letemo manmanna ia ero. Pe
toinge NeHalang poia ure papalaungana nemur
nge Tir pe Siton lape iri te hulia reria poinga mur
nga halang nike. Iri te henonou hote iri nge te
hulia reria poinga poreke ngana mur ke pomai; te
heronia hengeron muna hulu ngana pe te hepore
singiria ana apou!
14 Nga etue nenge NeHalang nau teu at nge ita
elle pe elle nga rera poinga mur lape letena poreke
ia iri nenge Tir pe Siton unne sune pe imo nem ero
toto.
15 Pe imo nenge Kapernam nenge a teke ala nga
lut nga tapa. Lape te tamal sue imo ke ala nge sio
toto nga kileng au ngana!"
16 ✡Iesus hele lange na hana mur, "Mele nenge
longo taua imo longo taua iau pule pe mele nenge
ulo ele imo ulo ele iau pule pe mele nenge ulo ele
iau ulo ele I nenge kulosia iau at."

Iechinga Palaungana Lohot Nge Hana Iri Ana Non Kina Mol Pe Analoch Pe Nai nem (72)

✡ **10:12:** Gen 19:24-25; Mat 10:15; 11:24 ✡ **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Ioa 5:23

17 Hana iri ana non kina mol pe analoch pe nai
(72) neu teat mule pe te iech toto. Pe te hele lange
Iesus, “Non Soke, uneinei mur pule mo kulos hote
iri nga iong em pe te longo tau mana!”
18 ✡Pe Iesus tuacholia lange iri, “E esia non
poreke ngana nge losio at nga tapa ke pomanga
kileng chalem ngana.
19 ✡A longo ke nek! Iau e tunge lek kerkerenga
lange imo ke imo sipomo a poia ume nemur nenge
pomai. Ai haka nga ilimo nenge te hunun pe
a hekolkole iri. Pe ei mur nenge te hunun ita,
lape apoia iri ke pomam pule. Pe a hekou sue
lemo ngarang Non Poreke ngana nem nena kerk-
erenga. Pe ute pele nge heporeke imo ero.
20 ✡Uneinei ne mur te longo taua imo pe a iech
sakilil ero nge a mene kerkerenga palaungana
nem. A iech toto mana nga emo nge tehas sue nga
lut nga tapa.”

Iesus Iech Toto Ngana
(Mat 11:25-27; 13:16-17)

21 Nga etue unne neu Opepengpeng hemute
Iesus nga iechinga pe hele, “Temek O! Iong Non
Soke nenga lut nga tapa pe nga ich! E heto heke
iong pe e hele urana toto lange iong nge o talkome
ure nemur nge hana nenge leteria matana pe te
etei toto nga ure lochloch ngana nga ich. Pe O
hemallaha hot mene lange hana nenge leteria
manga aina kinkino ngana pe te etei sakilil ero. Oe
Temek, o iech toto nga ure nei nge lohot ke nanas
tau tote lemem ngam.

✡ **10:18:** Ioa 12:31; Hem 12:8-9 ✡ **10:19:** Psa 91:13; Mak 16:18
✡ **10:20:** Pil 4:3; Hem 3:5

22 ✡ “Temek tunge ure lochloch ngana at nge iau
lo. Mele e nga ich nei etei tote iau ero, Temek i
toro mana etei tote iau. Pe mele e nga ich nei etei
tote Temek ero, iau toro mana e etei tote pe pule iri
nenge iau lemek ke e hetei hote iri lange Temek.”
23 Pe Iesus naula nga na hana mur pe hele mana
lange iri, “Imo nemur a iech toto nga ure ne mur
nenge aesia iri!
24 E hele pengpeng lange imo. Hetalalonga mur
pe naungaala ana hana mur nge nike eingaria
chup tau tote ure nenge imo aesia pe iri te kolkolia.
Pe eingaria chup tau tote ure nenge imo a longe pe
iri te longe ero.”

Helenga Opene Nge Non Urana Ngana Nenge Samaria

25 ✡Non hotonga ana hetoronga e iat ke teke
totoia Iesus. Pe hele, “Non Soke, lape epoi ke merei
ke e mene tunga nenga maulinga ke koko?”
26 Pe Iesus tuacholia, “Tehas sue ke mere nga
NeHalang nena hotonga mur? Pe iong o sisia pe
luna ma ke mere?”
27 ✡Pe Non neu tuacholia, “Mutem taua NeHa-
lang amo Soke nga letem toto pe nga opem pe
nga kikim ngam toto pe nga letem tuanin ngana
mur lochloch. Pe pule mutem taua neingam ke
pomanga mutem taua iong sipom.”
28 ✡Pe Iesus hele lange i, “Lem tuacholinga nem
pengpeng toto. Opoi ke pomai pe nga hoena lape
otu luluch nge NeHalang.”

✡ **10:22:** Ioa 3:35; 10:15
✡ **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18
✡ **10:27:** Deu 6:5; Lev 19:18
✡ **10:28:** Lev 18:5

29 Pe non hotonga ana hetoronga neu teke hep-
eng mule i sipona ene pe ontei mule Iesus, “Itei hel
toto nenge iau neingak mur?”

30 Iok laol, Iesus tuacholia lange i ke pomai,
“None lohaka nge Ierusalem pe i ke ramana sio
lala nge Ieriko. Ol pe hana porekreke ngana hel
te laua i pe te palia i ke mete par. Pe te haka hote
nena hengeron mur pe te ua sapele.
31 Pe tunginga ana hana mur e nanas sio nga kue
neu ke lala nge Ieriko pule pe esia non neu nge ma
nga kue pe i kel nga kue ele pe la sapele.
32 Iok, none pule nge mata nenge Liuai nanas
sue kue neu pule pe esia non neu nge ma pe kel
ana pule.
33 Pe non Samaria e nanas sio ke la pe esia non
neu nge tepal poreke ke ma pe letena poreke toto
ia i.
34 Ol pe lake lome na chanchan mur nga oliua
eina luluch nga uain. Ke het pe tal heke i nga nena
tongki pe mene i ke langa pele nenge lang mur
tema teueu ia pe nauele i.
35 Pomange rou non Samaria neu tung hot ke
alak iri nai lange non nenge nauelele pele neu pe
hele lange i ke teke, ‘O nauele non nei pe teke o
hesilia ure hel nge i eat mule pe e tuacholia lange
iong ol.’ ”

36 Iok, Iesus onteia hotonga ana hetoronga neu,
“Nga ramam non tei nge hana mol nei nge o teke
neingana toto non nenge te palia neu?”

37 Pe non hotonga ana hetoronga neu hele,
“Ngana laka i nenge letena porekeia non nenge
hana te palia nem.”

Pe Iesus hele lange i, “Iok, Ola pe opoi ke pomalaka nge non nem.”

Iesus Langa Marta Nena Pele

38 Iok laol, Iesus iri ul nena hana mur teila pe
Iesus iteu nga kileng e. Pe heie ene Marta mene
Iesus ke langa na pele.
39 ✡Pe Marta tina e ene Maria. I kila sio nga Iesus
apena huna ke longlongo Iesus nge hetottoro.
40 Pe Marta letena inin taua tina Maria iange
halaua i nga tuninga ero. Ol pe la ke hele lange
Iesus, “Non Soke, tik pai hile sio mene iau ke iau
toro e popoia ume lochloch pamai. Heongana nge
at ke halaua iau kai?”
41 Pe Iesus tuacholia Marta pe hele, “Atong liuk,
iong letem tu nga ure halang sakilil.
42 ✡Pe ure elle mana nge urana toto nge letem tu
hite. Pe Maria hottaua ure nem pe lape e ua ia nge
i ero ol.”

11

Iesus Hetoro Nga Hetalaulaunga (Mat 6:9-13; 7:7-11)

1 Iok, nga etuene Iesus hetalaulau nga kileng
unne. Hetalaulau ke het pe nena none hele lange
i, “Non Soke, o hetore imem ke mo hetalaulau pule
ke pomange Ioanes nge hetore nena hana mur.”
2 Pe Iesus hele lange iri, “Nenge teke a heta-
laulau, a hele ke mai koi:
“ ‘Tememem, lememem toto ke hehei pe hana te
heto heke em ke pengpeng toto.

✡ **10:39:** Ioa 11:1; 12:2-3 ✡ **10:42:** Mat 6:33

Pe pule lememem toto ke lem naunga ala urana ngana at.

3 O tunge emem ngaunga nga lapa pe nge he pe

4 O saua lemem poinga poreke ngana mur ke te lasus toto

ke pomanga imem mo popoia

lange hehei pe hana nga reria poinga poreke ngana mur

nenge te popoia atat nge imem.

Pe o helosio ia imem nga totoinga ero.' "

5 Iok, Iesus hele mule, "Teke elle nge imo langa neingana e na pele nga miliko tuna pe hele, 'Neingak, e hanokia ngaunga unne e nge iong mukam

6 iange neingak e nge at nga kileng tau ngana koi at ke lohot nge iau pe lek ute nge e heole i ia ero.'

7 "Pe i nenga pele letena tuacholia, 'Ah! O hengo lala rara ia utar? Mopiu lo ke tutuk mur i imem hul ke moma nei. E lohaka ke e tunge ute nem lange iong ero ol.' "

8 Pe Iesus hele pule, "E hele lange imo pengpeng, non nem eteia ke i neingana ia pe i lemene ero toto nge lohaka ke tunge ngaunga nem lange i. Pe i lemene ero kou neingana neu nge pur mana ia onteinga lange i. Pomalam non nem lohaka ke tunge ure lochloch ngana nenge neingana nem lemene taua.

9 "Ke e hele lange imo; nenge teke lememo taua ute nge NeHalang a ontei pe i tunge lange imo. Pe a tango rara ure pe lape a hottaua. Nenge teke o ischongia piunga te lohe piunga lange iong.

10 Ke nge iri lochloch ngana nenge te onteitei
lape te menmene. Pe i nenge tango rarara hottau-
tau pe i nenge ischongchong nga piunga te lohe
piunga lala nge i.
11 “Nenge teke mele sune onteia temene nga ruo
pe lape tunge ilimo has ngana lange i ma?
12 Nem pe tuna e onteia pareo tutuna lange i pe
lape tunge ei nenge hunun ita lange i?
13 Ke imo hana mana nga ich nei a eteia ke
a tunge ure urana ngana lala nge tutumo mur.
Ke pomalam mana lape Temere nga lut nga tapa
tunge Opepengpeng lange iri nenge te onteia i!”

Iesus Pe Pelsipul
(Mat 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 Iok, nga etuene e Iesus helope hote uneinei e
nge tu nge none pe poia i ke hele erochro. Kela
uneinei neu lohot pe non nenge hele erochro neu
hele mule sapele. Pe hulua lochloch te rura pe
leteria tuanin rara.
15 ✡Pe hel te hele, “Non nem lope hotote uneinei
nemur nga Pelsipul ene. Uneinei mur aria soke.”
16 ✡Pe hel te olleke Iesus ke te onteia i ke poi
hote ute ke hot nga tapa ke pomalam te eteia i ke i
NeHalang tuna.
17 Pe Iesus eteia leteria ke ulolo pe hele lange iri,
“Kileng e nenge telas lele hel pe tepal hel mule nge
iri lape tehet toto. Pe nenge teke none pe nehei pe
tuturia mur telas lele hel lape tenau hel mule ero
ol.
18 Pe nenge teke Non Poreke ngana nena hana
mur telas lele hel pe tepal hel luluch mule nge iri

✡ **11:15:** Mat 9:34; 10:25 ✡ **11:16:** Mat 12:38

lape tehet toto. E hele ke mai iange imo a teke e
helope hote uneinei mur nga Pelsipul Non Poreke
ngana ene.
19 Iok, nenge teke e helope hotote uneinei mur
nga Pelsipul ene pe nga itei ene toto lemo hana
mur te helope hotote uneinei mur? Ke imo anau,
lemo hana mur te hemallaha hot pengpeng ia.
20 Pe nenge teke e helope hotote uneinei mur
nga NeHalang nena kerkerenga, nem hemallaha
hote ke NeHalang nena naualanga urana ngana at
nge imo lo.
21 "Nenge teke none nge kerkereng toto pe hero-
nia palinga hel ana hengeron pe ra hite na io pe
mes ke nauele na pele nena ure mur lape tetu ke
nek.
22 ✡Pe teke mele e nge kerkereng toto nge i at ke
iri nai tepal hel pe hekou sue i lape mele nem haka
hote palinga hel ana ure nemur nenge teke i non
totoia pe heronge none nem nena ure mur lange
mele hel.
23 ✡ "Mele nenge halaua iau ero heporeke iau.
24 "Iok, uneinei e lohot nge mele pe song ke la
tango rara munna nge tuia. Song ke langa kileng
hal ngana mur ke tango rara munna pe hottaua
munna e ero. Pomalam hele, 'Lape ela tau mule
kou lek pele neu lo nenge etu tatala ia.'
25 Iok laol, at mule pe teke nau pe pele neu te
sachalue ke lemlem pe te poia ke nek toto.
26 Ol pe uneinei neu la mule ke la mene ke un-
einei iri rahtele nai mule nenge te poreke toto nge
i ke la tetu teu lamau. Ke mele neu tungana nenga

✡ **11:22:** Kol 2:15 ✡ **11:23:** Luk 9:50

tele ngana poreke pol mana pe nei ol poreke toto ol.”

Itei Hel Nenge Te Iech Toto

27 ✡Iesus nenene ure nemur ke pomau pe hei e alngana hot lange Iesus nga hulua leteria pe hele, “Hei e nenge hoe iong pe nauele iong lape mene iechinga.”

28 Pe Iesus tuacholia i ke teke, “Pa nem ero, iri nenge te longe NeHalang nena helenga pe te nanas tau tote iri laka nenge lape te mene iechinga nge palaungana toto.”

Ure Nenge Lohot Nge Iona (Mat 12:38-42)

29 ✡Hehei pe hana iri halang toto te emurung nge Iesus, ol pe Iesus hele, “Imo hehei pe hana nga etue nei, a poreke toto. A teke e poia ure palaungana e ke henonou hote lek hekerkerenga nenge at nge Non Palaungana. Pe lape e poia ure nem lange imo ero. Lape epoi hot mene ure palaungana nem nenge lohot nge Iona.

30 Ure palaungana nenge hehei pe hana nenge Niniue, ngana laka Iona. Pe ure palaungana nenge hehei pe hana nenga etue nei, ngana laka Non Tuna.

31 ✡ “Etue palaungana nem lape at nenge NeHalang nau tote hehei pe hana lochloch reria poinga mur. Pe nga etue nem imo lape a meia imo. Iange nge nike hei soke nenge sio nem at nga kileng tau ngana ke longo nga Solomon na helenga urana ngana mur. Pe imo nei, none nge soke toto nge Solomon at nge imo lo pe imo a longo nge i ero.

✡ **11:27:** Luk 1:28, 42, 48 ✡ **11:29:** Mat 16:4 ✡ **11:31:** 1Ki 10:1-10

32 ✡Pe pule imo ul hana nenge Niniue lape ames
haka nga etue nem pe lape a meia imo pule. Iange
iri nenga etue neu Iona haliu hote NeHalang nena
helenga mur pe te hulia reria poinga mur. Pe
heueu nei none nge i soke toto nge Iona koi tu
luluch nge imo."

Lemenge Nenga Singim
(Mat 5:15; 6:22-23)

33 ✡ "Mele pele tonge lemenge pe talue nga
kileng unne nge talkome ero. Nem pe talkome
teua nga kole palaungana letena ero. Lemenge
nem te talkome ero. Te heon heke mene. Laka iri
nenge te teu at te nau ke mallaha.
34 Matam i lemenge nenga singim. Teke matam
te urana lochloch letem nge teu pe singim pule
tualeme. Pe nenge teke matam te poreke letem
nge teu pe singim pule tetu mana nga au.
35 Ke onau ke nek ol. Iange lape lemenge nga
letem i chantom.
36 Ke ngana laka nenge teke singim lochloch
tualeme pe unne nge chantom ero iong o tualeme
lochloch sapelpele. Ke pomalaka nga lemenge
palaungana nge tualeme hite iong."

37 Iesus hele ke het pe non Paresio e hele lange
Iesus ke la ngau luluch nge i. Iesus iteu nga
ana non na pele pela kila sio sapele nga ngaunga
munna nenge te ngaungau ia.
38 Iesus nun ero pe la ke are sio pe ngau mana.
Ol pe non Paresio neu neue nge manga Iesus lome
penna ero pe rura toto nga Iesus poi ngana neu.

✡ **11:32:** Jon 3:5-10 ✡ **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16

39 Pe Iesus hele lange i, “Imo Paresio nemur,
a lomo menmene amo eulinga pe amo pan mur
singiria nenge hot pe nga letemo nge teu a muta
toto ia poinga nenge kemenge pe sachumchum pe
poinga poreke ngana hel pule.
40 Imo amo hauaua! I nenge umeia singira nge
hot mai umeia leteria ero kai?
41 Pomalam a mene ngaunga pe ech nenge ma-
teu nga pan pe eulinga nemur pe a tunge lange iri
nenge aria ngaunga ero. Nenge apoi ke pomai pe
ure lochloch ngana lape lemlem nge imo ol.

42 “Imo Paresio nemur a neknek ia! Ure poreke
ngana lape lohot nge imo iange imo a nanas tau
mene hotonga kinkino ngana mur. Pe hotonga
papalauna a nanas taua iri ero toto. A takiraua
ngaunga kinkino ngana nge manga loi tana pe
ngaunga ehech ngana ke huna iri analoch pe a
tunge huna elle lange NeHalang. Pe hotonga
nenge apoi ke nek lange pekngamo mur, a nanas
taua ero toto. Pe hotonga nenge lememo tau tote
NeHalang a nanas taua ero toto pule. Teke a nanas
tau tote hotonga kinkino ngana nemur pomere
nenge a nanas taua hotonga papalauna ke nek
ero?

43 “Imo Paresio mur a neknek ia imo! Iange
lememo tau tototе arenga nemur nga muka toto
nga hetoronga ana pele. Pe lememo ke te hele ke
urana toto lala nge imo nga ingala munna mur.

44 “A neknek pule iange imo a pomalaka nga
mele koluna nge tealo hite pe tetua ele ero. Pe
hana nenge tei haka nga ona lape te poreke sapele
iange te eteia ero.”

45 Ol pe none nge etei toto nga hotonga tuacholia
Iesus, “Non Soke, o hele ke mam pe o hele poreke
imem pule iam.”
46 Pe Iesus hele, “Imo nenge a etei toto nga
hotonga mur a neknek ia pule iange imo a poia
hana ke te takisia ure meena toto ngana nenge te
alker taua. Pe imo sipomo a tunge perimo kukana
elle ke a halaua iri ero toto.
47 “A neknek ia pule iange a hemalmal heke het-
atalonga mur aria metenga munna nenge lemo
tete mur te hune iri nge nike.
48 Ke nga poinga nei imo sipomo a henonou hot
pengpeng ia utar nenge lemo tete mur te poia.
Iri te hune hetatalonga mur pe imo a hemalmalia
aria polo.
49 NeHalang eteia ke ulolo ke ngana laka nenge
hele ke teke, ‘Lape e kulosia hetatalonga mur pe
hekulkulonga mur. Pe hel nge hana nemur lape te
hune iri pe hel lape tepoi poreke iri.’
50 Ke pomalam tuangachol poreke ngana nga
huninga nemur lochloch lape sio pengpeng nge
hana nenga etue nei.
51 Talun ngana nga huninga nenge Apel ke langa
huninga nenge Sakarias. (Sakarias te hune i nga
hatanga pe NeHalang munna nenge heo ngana
toto tunangaria). E hele pengpeng lange imo
nenga etue nei lape a mene melmelenga palaun-
gana nga ure nemur lochloch.
52 “Imo nenge a etei toto nga hotonga mur a
neknek ia pule iange hehei pe hana muteria toto
ke te eteia NeHalang pe imo a unele lohenga nge
hehei pe hana ke teteu langa eteinga nem ero. Pe
imo ateu langa eteinga nenge NeHalang ero pule.”

53 Iesus lohaka ke ii lo pe Paresio mur pe ho-
tonga ana hetoronga mur te hele poreke tote i pe
te tutue i nga helenga pe te onteiteia i.
54 Tepoi ke pomau iange te teke te ollaka hotote
Iesus. Pe nenge teke Iesus tamal hote helenga e
nge poreke lape te hele hot sapele i.

12

Apoi Ke Mange Paresio Mur Ero (Mat 10:26-27)

1 Iok laol, hulua halang toto teat ol nenge te heit
ulu hel iange kileng muta toto. Pe Iesus talun ke
hele tala lange nena hana nemur nenge hetotore
iri ke teke, “Anau ala amo ke nek toto nga poinga
nenge Paresio mur te popoia iange iri hana nenge
te heleia ute nem pe te poia ure e nge altoto!
2 ✡Ure lochloch ngana nenge a talkomkome Ne-
Halang lape hemallaha hote. Oe, ure lochloch
ngana nenge a talkomkome NeHalang lape poi
hote ke mallaha.
3 Utar nenge a hele komkome nga miliko NeHa-
lang lape hemallaha hote nga sinanga. Pe utar
nenge a mangun tele helel ia nga lemo pele letena
lape temes hot ia nga aeteme pe te haliu hote lange
hulua mur.
4 “E hele lange titik mur imo, a mataua iri nenge
te hune singimo mana ero. Iange nga hoena ol
lape te poia ute pele lange imo ero ol.
5 Iok, lape e henonoua mele nenge a mataua. A
mataua laka i nenge nena kerkerenga palaungana

✡ **12:2:** Luk 8:17

nge hune ita ke het pe sau sue ita langa melme-
lenga ana kileng. Oe, e hele lange imo, a mataua
laka i lo!

6 “Ngie simsim iri lime te olia iri nga umtutuna
nai mana (2 toea). Pe NeHalang letene metene iri
lochloch pe hile hote e nge iri ero.
7 ✡Pomalam mana palpalumo ina mur te sisala
lochloche iri ke ulolo. A matau ero iange nga
NeHalang matana NeHalang lemene tau tote ita
nga ngie simsim mur.

8 “Ke e hele lange imo pengpeng urana toto nge
mele nenge mes haka pe haliu hote iau ke teke,
‘Iesus i Non Tuna. Pe Iau letek manmanna nge
i.’ Nge mele nem Iau lape e haliu hote i lange
NeHalang nena angkelo mur ke e teke, ‘Non nei,
iau lek non ia.’
9 Pe poreke toto nge mele nenge mes haka nga
hulua mataria pe hele ke teke, ‘Iau letek man-
manna nge Non Tuna ero.’ Iange iau pule lape e
hele lange NeHalang nena angkelo mur ke e teke,
‘Iau e eteia non nei ero i.’
10 Pe iri nenge te hele poreke Non Tuna lape
NeHalang letena poreke mule ia iri. Pe iri nenge te
hele poreke Opepengpeng, NeHalang lape letena
porekeia iri ero toto.

11 ✡ “Teke te laua iong pe te mene iong langa
hetoronga ana pele ke te onteia iong, omes nga
hana papalauna nemur mataria pe sam loiloi ero.
Pe pule letem tuanin rara nga utar nenge lape o
hele ia ero.

✡ **12:7:** Luk 12:24; Ume 27:34 ✡ **12:11:** Mak 13:11; Luk 21:12-15

12 Iange nga etue nem pengpeng lape Opepeng-
peng hetore iong nga utar nenge urana nge o
heleia."

Helenga Opene Nga None Nge Nena Ure Halang

13 Pe none nga hulua leteria hele lange Iesus,
"Non Soke o hele lange tik ke tunge ure nemur
nenge temek mete hatalia unne at nge iau."
14 Pe Iesus hele lange i, "Ia, itei nenge talue iau
ke e poia ume nemam? Iau ak ume nem ero iam."
15 ✡Iok laol, Iesus hele lange iri, "Anau ala ke
nek toto nga poinga nenge taeu lochloche ure pe
ta teke ita toro mana rera. Iange mele nenge na
ure halang nem, ure lochloch ngana nem tunge
maulinga nge koko lange i ero."
16 Ol pe Iesus heleia helenga opene e lange iri pe
hele, "Non e nge na ure halang neu ana ume mur
nganangaria ke halang toto.
17 Pe letena tuanin nge i sipona ol, 'Lape epoi ke
mere mai ol? Ure lochloch ngana nei muria ero ol
i! Lape e tatach teua iri langai mai?'
18 "Ol pe ana non lohaka pe hele, 'Eh! lape epoi
ke mai i! Lape etoto sue pele nemur pe e lele mule
hel nge papalauna toto. Ke lape e tatach teua ak
ume nganngana mur pe lek ure mur.
19 Pe lape letek tuanin ke e teke: Lek ure halang
pamlo nge lape tu ke hesinga halang toto. Lape
e tutu manmanna ol. Pe lape eare ke e ngau
haka manmana ol pe pule lape e inin pe e iech
manmana ol!'
20 "Ol pe NeHalang hele lange i, 'Iong nge am
hauaua toto iam! Heueu nga miliko nei lape o

✡ **12:15:** 1Ti 6:9-10

mete. Pe ure lochloch ngana nenge o talue nem
lape itei mene iri?'
21 ✡ "Ke i pomalam mana. Mele nenge heu kinia
ure mur ke teke i toro nena, lape nena ute e ero
toto nga NeHalang matana."

Letemo Una Sakilil Ero (Mat 6:25-34)

22 Iok, Iesus hele lange nena hana mur nenge
hetotore iri, "Ke pomalam e hele lange imo,
letemo una sakilil nga atu ngamo nga ich nei ero.
Letemo tuanin rara sakilil ero nga utar nenge lape
a ngaua pe nga singimo pe nga utar nenge lape a
mele.
23 A maul ngamo, i palaungana toto nga
ngaunga pe singimo, i palaungana toto nga ure
nenge ta heronronia iri.
24 Anau langa ngie mur. Tetua aria ngaunga ero.
Pe te lulu aria ero. Pe te lele pele ke te tatach
teu aria ngaunga ia ero. Pe NeHalang i sipona
hengaua iri. Pe imo nge a ele haka toto nge ngie
mur laka!
25 Amo tei nge imo nge letemo una sakilil?
Pomere? Letemo nem poia imo ke heloloune atu
ngamo nga ich nei ke sase pol?
26 Nenge teke nakumo ero nge a poia ure sune
nei, pomere nenge letemo una sakilil nga ure
lochloch?
27 "Anau langa ae nemur te haka ngaria. Tehei
pe roraria te palola hot ke nakuria urana toto. Pe
e hele lange imo pengpeng Ne Solomon nge nike
nena ure urana ngana mur halang. Pe i heronia

✡ **12:21:** Mat 6:19-20

ure urana ngana pele nge urana toto ke pomanga
ae rorana nemur ero.
28 Letemo metene ke nek NeHalang hemele
heilil mur nenge tetu ke te maulul heueu nei pe
nge rou te parsue pe tesau heke iri nga oan. NeHa-
lang tunge malenga urana ngana langa ure nemur
nenge tetu ke choro mana. Pe imo lape NeHalang
tunge malenga lange imo pule? Imo nge letemo
manmanna ngana unne sune mana iam!
29 Letemo una sakilil ero nga utar nenge lape a
ngaua pe utar nenge lape a inia. Pe letemo meena
ia ero.
30 Nenge letemo una sakilil nga ure nemur, apoi
ke mange hulua nemur nenge te etia Tememo
NeHalang ero toto. Leteria tu hit mene reria ure
mur. Pe imo ero. Tememo nga lut eteia ke imo
lememo taua ure nemur ke a mene pule la.
31 Urana ngana a tango rara tele ure nenge
opemo ana ngaunga pe NeHalang nena
naualanga urana ngana. Pomalam lape tunge
ure nenge lememo tau tote lange imo pule.
32 “Imo sipsip tutuna mur a matau ero iange
Tememo iech toto nge mene imo ke atu teu nga
nena naualanga nge urana toto.
33 ✡A laia lemo ure mur nga ingaala ke te olia
iri pe a tunge umtutuna lange iri nemur nenge
reria ero. Ol pe imo a mene laka lemo umtutuna
ana mateunga e nge poreke erochro. Pe ure
nem nganangana mur laka ure urana ngana mur
nenga lut nga tapa nenge tetu ke koko. A tango
rere ure nemur ke a mene iri pule. Ure nemur
kemenge ana hana mur tekeme ia ero toto pe

✡ **12:33:** Luk 18:22

kankan ngau ule ero pule.
34 Ke imo lape letemo tuit menmene laka kileng
nemur ol nenge a talue lemo ure urana ngana mur
ia.

Atu Pe Anau Ala

35 ✡ “A kale masia amo tal pe a tonge lemo
lemenge ke remenmen pe anau alala nga utar
nenge lape lohot.
36 Pe apoi ke pomanga hana hel nge te
kulkulelele aria soke nge mule nga leinga heueu
ngana e ana ngaunga matana. Pe teke non soke
nem at ke ischong nga piunga te lohe piunga ke
ueiuei mana lange i.
37 Ke iri nenge aria soke at pe hottaua iri nge te
mesmese kura, iri nemur lape te iech toto. E hele
lange imo pengpeng non soke nem lape nek hit
tote imo pe lape hetakile imo pe hengaua imo.
38 Pe nenge teke Non Soke nem at nga miliko
tuna ma nga uachuach pe hana nemur tenau alala
kura, iri lape te iech toto.
39 ✡Pe letemo metene nei ke nek; Nenge teke
pele tokoninga eteia etue nenge kemenge ana
hana mur te atat ia i lape nauala ke nek toto ke
kemenge kina nemur te palchach teua nena pele
ero.
40 Imo pule a nauala ke nek toto iange Non Tuna
lape at mule nga etue nenge imo a teke i atia ero.”
41 Pe Petrus ontei, “Non Soke, iong mai o heleia
helenga opene nei atat nge imem mana kai? Eh?
Nge hana lochloch?”

✡ **12:35:** Mat 25:1-13 ✡ **12:39:** Mat 24:43-44; 1Te 5:2

42 Pe Iesus tuacholia, “Itei nge imo hana nenge
a umume nge letena song ke urana pe poia ume
ke nek? I laka nenge ana non soke letena here nge
nauele pele pe tunge nena hekuleileinga mur aria
ngaunga nga ngaunga ana etue pengpeng.
43 Mele nem lape iech toto nenge teke ana soke
at pe hottaua i nge popoia ana ume.
44 ✡E hele ke manmanna toto lange imo mele
nem lape non soke talue i ke nauele nena ure mur
lochloch.
45 Pe lape mele nem letena tuaninin nge i sipona
ke teke, ‘Ah! Ak non Soke nem lape at ke ueiuei ero
iam.’ Ol pe talun ke nos lapue hehei pe hana nenge
te umume. Pe pule popoi ngaunga matana pe inin
ech kerkereng ngana pe poi rara hulu.
46 Pe ana soke lape at mule nga etue nenge ana
non eteia ero ke kulele i ero. Non soke nem at pe
lape chatulu hite pe lope hote i kela tu luluch nge
hana nenge te longo tau erochro.
47 ✡ “Iok, nenge teke none nenge umume pe eteia
non soke nem lemene ngana pe na melei tana toto
nge nanas taua non soke neu lemene ngana, lape
tenos ulu hit tote i.
48 Pe mele nenge eteia non soke neu lemene
ngana ero pe poia poinga nenge lape te nosia i ia
lape ana nosinga meena ero. Iri nenge NeHalang
tunge aria ume halang pe letena here iri nge te
poia ke nek, lape NeHalang angala mana nge esia
aria ume ngangana mur nge lohot ke halang toto.
Pe iri nenge NeHalang tung ke aria ume halang
nge halang toto lange iri pe letena here iri nge te
poia aria ume ke nek, lape NeHalang angala mana

✡ **12:44:** Mat 25:21, 23 ✡ **12:47:** Iei 4:17

nge esia aria ume nganangana mur nge lohot ke
halang nge halang toto.”

Iesus Lasia Ita
(Mat 10:34-36)

49 “Esio at ngak nei. E atia oan ke etun hite nga
ich. Pe lemek toto ke oan nem ngaulala haka ke
ueiuei.
50 ✡Iau lape e mene henuninga e kura ke heueu
nei letek meena toto ia kura. Pe letek meena
ngana nem lape tu ke la het nga etue nenge e mene
henuninga nem.
51 Imo mam a teke eat ke epoi hote tunga nge
urana nga ich kai? Ero toto! E hele pengpeng
lange imo eat ke e lasia.
52 Talun heueu nei ke la ol nga pele elle none pe
nehei pe tuturia mur telas hel. Mol lape iri altoto
nga nai pe nai lape iri altoto nga mol.
53 ✡Lape telas hel ke non neu i altoto nge tuna
tamane ngana pe tuna tamane ngana i altoto nge
temene. Pe hei neu i altoto nge tuna hei ngana pe
tuna hei ngana i altoto nge tana. Non neu lape i
altoto nge uene pe uene i altoto nge i.”

Heteinga Nenga Etue Mur
(Mat 16:2-3)

54 Iesus hele lange hulua nemur, “Nenge teke
a naue ulu nge ma hot nga tapa huna pe a hele
sapele ke a teke, ‘Lape pitte mol heueu.’ Pe la pitte
nem mol.
55 Pe teke a amneia tutula nge song ke ramana
haka at nge sio pe a hele ke a teke, ‘Lape kileng
milang toto heueu.’ Pe la kileng milang.

✡ **12:50:** Mak 10:38-39 ✡ **12:53:** Mic 7:6

56 Imo apoi ke manga mamulou! Nenge teke a
esia ute nge lohot nga ich nei pe nga tapa sana neu
pe a etei pengpeng ia ure nem luna. Pe pomere
toto nenge a esia ure mur nenge te lohot nga etue
nei pe a eteia luna ero?
57 "Pomere nenge imo sipomo a amnei urume
poinga nenge poreke pe nga poinga nenge urana
ero?
58 Nenge teke none hele ote iong nga ute pe
mene iong ke a hepengia, iong opur kikim ke imo
nai a hepeng olole nga kue nike. Teke ero lape
non nem mene iong ke laia iong nge hana nenge te
longlongo pe te amnei teu langa helenga mur. Pe
hana nemur lape te tunge iong langa palpal hussu
mur peria pe palpal hussu mur lape te tamal teua
iong langa tuele au ngana.
59 Pe e hele pengpeng lange iong lape o lohot nga
lamam ero toto ke la het nga etue nenge o tuachol
taua lem hangonok mur."

13

A Hulia Letemo

1 Iok, nga etue nem hana hel te hele lange
Iesus ke teke, "Mele hel nge Kalelea te makmak
pulumakau ke te heto hekeke NeHalang pe Pilatus
nena hana mur te hune iri. Te hune iri pe eiria
maluluch nga pulumakau nemur eiria."
2 ✡Pe Iesus tuacholia iri ke pomai, "Iri mam, te
hune iri ia? Te poreke toto nge hana lochloch
ngana nenge Kalelea ma?

✡ **13:2:** Ioa 9:2

3 Ero! Pe e hele pengpeng lange imo nenge teke
a hulia lemo poinga poreke ngana mur ero lape a
mete ke pomange iri.
4 Iok, anau lange hana analoch pe rahtele mol
nenge Siloam. Hana nemur, pele sase ngana e
losio haka nge iri ke te mete. Iri mau te poreke toto
nge hana lochloch ngana nenge Ierusalem kau?
5 Ero! Pe e hele pengpeng lange imo, nenge teke
a hulia lemo poinga poreke ngana mur ero lape a
mete ke pomange iri."
6 Iesus heleia helenga opene nei, "None ana popi
tana e mes nga ana ume letena. Ana non i langa
ae nem ke teke nau rara nganangana. Pe ae nem
nganangana ero.
7 ✡Ol pe hele lange non nenge umume nga ana
ume. 'Ae nei nganangana ero ke hesinga iri mol lo
i! O telesue ol! Iange hesil mene ich i.'
8 ✡Ol pe non nenge umume neu hele, 'Non soke,
ae nem tu mukam ke hesinga elle mule. Pe esel
hote ich nga huna pe etal teua ana ngaunga.
9 Pe teke nganangana mule nga hesinga nem,
urana. Pe teke ero e telesue ol.' "

Iesus Hemasmas Nga Sapat Ana Etue

10 Nga Sapat ana etue Iesus hetottoro nga het-
oronga ana pele.
11 Pe hei e nge uneinei poia i ke kina chachau
tu lamau pule. Haleles neu tu nge i ke hesinga iri
analoch pe rahtele mol. Pe mes haka ke pengpeng
ero.
12 Iesus esia i pe iu lange i pe hele, "Hei nem, am
haleles nem het ol."

✡ **13:7:** Luk 3:9 ✡ **13:8:** 2Pi 3:9,15

13 La ol pe Iesus tal heke penna nge ana hei pe
ueiuei mana mes haka ke pengpeng mule. Ol pe
talun ke heto heke sapele NeHalang.
14 ✡Pe non soke nenga hetoronga ana pele neu
letena inin iange Iesus hemasmas nga Sapat ana
etue. Ol pe hele lange hehei pe hana, “Etue iri
rahtele elle ta umume ia ara ume mur. Pomalam
aat nga etue nemur ke te hemasia imo. Pe nga
Sapat ana etue ero.”
15 ✡Ol pe Iesus tuacholia, “Imo mamulou mur!
Nenge teke lemo pulumakau e ma tongki e mete
ana ech nga Sapat ana etue, lape a einia ero ma?
Imo lochloch lape a einia la!
16 Pe hei nei i Apraham tuna ia. Pe Non Poreke
Ngana rahit tote i ke hesinga iri analoch pe rahtele
mol (18). Ke ute pele nge poreke ero nge e hemas
mule i nga Sapat ana etue.”
17 Iesus hele ke mau ol pe iri lochloch ngana
nenge te hele poreke i temei tote iri. Pe iri hulua
lochloch te iech toto nga ure lochloch ngana nenge
Iesus poia ke urana.

Helenga Opene Mur Nga NeHalang Nena Naualanga Pe Nekinga
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Iok Iesus hele, “Lape e hele urume NeHalang
nena naualanga pe nekinga ke mere? Pe lape e
hele urume langa utar?
19 I pomalaka nga ae tutuna nenge kinkino toto
nenge none tue nga ana ume. Iok, ae nem haka
ol pe tana palaungana toto. Pe ngie mur te talue
reria kiniu nga perperna mur.”

✡ **13:14:** Exo 20:9-10; Deu 5:13-14 ✡ **13:15:** Luk 14:5

20 Pe Iesus ontei mule, “Lape e hele urume Ne-
Halang nena naualanga pe nekinga ke mere?
21 I pomalaka nga is unne sune nenge tepoi teu
luluche nga beret nge halang toto pe te hulia nga
tuninga e nge palaungana toto. Pe is nem poia
beret itach ngana ke una haka ke palaungana
toto.”

Pele Matana Hoholoch Ngana Sune (Mat 7:13-14, 21-23)

22 Ol pe Iesus i ke lala nga kileng mur pe hetoro
olole ke ramana lala nge Ierusalem.
23 Pe mele onteia i, “Non soke, iri nenge NeHa-
lang lape mene mule iri lape iri unne sune mana
kai?”
Pe Iesus hele lange iri,
24 “Apur kikimo toto ke a teu langa piunga
matana hoholoch ngana sune nem. Iange hulua
halang lape te teke teteu la toto. Pe e hele lange
imo pengpeng hulua lape teteu la ero.
25 ✡Nenge teke pele tokoninga piu hele piunga
nem lo imo lape ames mana nge hot ol. A ischong
teueu pe a tangtang ke a teke, ‘Kole, o lohe piunga
nge imem!’
“Pe i lape tuacholia ke teke, ‘E eteia imo ero pe e
eteia aat ngamo ero pule iam!’
26 “Pe imo lape a teke, ‘Imem laka nenge mo
ngau pe moin luluch nge iong. Pe iong laka nge
o hetottoro nga lemem kileng ana kue mur.’
27 ✡“Pe lape tuacholia iri ke teke, ‘E eteia imo ero
pe e eteia aat ngamo ero pule! A ua toto lamam.

✡ **13:25:** Mat 25:10-12 ✡ **13:27:** Psa 6:8

Imo nenge a popoi poinga poreke toto ngana laka.
Lemek ero toto imo!'
28 ✡ "Imo lape atu manmana nge hot pe a
tangtang pe ngingimo chatrekreke pe a amneia
melmelenga palaungana. Lape a esia Apraham pe
Isak pe Iakop pe hetatalonga nemur nge tetu teu
nga NeHalang nena naualanga pe nekinga. Pe imo
sipomo lape a lasus toto.
29 ✡Hulua halang lape teat nga chaia aka ngana
pe chaia sio ngana pe nga kileng rumena pe
nga kileng sana. Ke lape teare teu nga ngaunga
matana palaungana nem nga NeHalang nena
naualanga urana toto ngana.
30 ✡Pe manmanna toto ke iri nenge iri hoena
lape iri muka pe iri nenga muka lape iri hoena
mule."

Iesus Lape Mete Nge Ierusalem (Mat 23:37-39)

31 Iok nga etue neu Paresio mur hel teat nge
Iesus pe te hele lange i ke teke, "O ua nga kileng
nei ke ola nga kileng unne. Iange non soke Herot
teke hunune iong."
32 Pe Iesus tuacholia iri, "Ala ke a hele lange
non pallaklakanga kina nem, 'Iau lape e helope
hote uneinei mur pe e hemas mule hehei pe hana
heueu pe nge rou pe nga etue mol ngana lape e
heulo hote ak ume mur.'
33 Pe ute nenge palaungana heueu nei mai
ngana laka nenge e teke ela toto nge Ierusalem.
Ke iau lape ei heueu pe nge rou pe nge pong nai
ke ela toto. Iange manmanna toto ke hetatalonga

✡ **13:28:** Mat 8:11-12 ✡ **13:29:** Psa 107:3 ✡ **13:30:** Mat 19:30

e tehun sio mene nga kileng unne ero. Tehun
pengpeng ia nge Ierusalem.
34 “Ochou! Imo hana nenge Ierusalem! Imo
ahun lapue hetatalonga mur pe a tamal hune
hana nenge NeHalang kulosia iri ke teat nge imo.
Kokoes e teke e eukiraua imo ke pomanga pareo
heingana nenge eu teua tutuna mur nga sahana
ene. Pe imo lememo ero nge e eukiraua imo.
35 ✡Ke lape NeHalang nau langa lemo pele ero
toto. Pe e hele pengpeng lange imo, lape anau
mule iau ero ol kela het nga etue nenge lape a hele
ke a teke, ‘Petenga nge palaungana toto lange i
nenge at nga Non Soke ene.’ ”

14

Iesus Hemasia None Nge Singina Haleles

1 Nga Sapat ana etue Iesus lake ngau nga Paresio
mur aria soke nena pele. Pe hehei pe hana nga
lamau tenau ala tote i.
2 Pe none nge ana haleles nenge singina
hakokoia mes nga Iesus matana.
3 ✡Ol pe Iesus onteia Paresio mur pe hana nenge
te etei nga hotonga mur ke teke, “Ita mai ra ho-
tonga e nge hele ke teke ta hemasmas nga Sapat
ana etue pule? Ma ero?”
4 Pe Paresio nemur te reng mana. Iok laol, Iesus
rahite non neu pe hemasia i sapele. Hemasia i ke
het pe kulosia i ke la sapele.
5 ✡Iok, Iesus hele lange iri pe onteia iri, “Nenge
teke tumo e ma lemo pulumakau e losio teu nga

✡ **13:35:** Psa 118:26 ✡ **14:3:** Luk 6:9 ✡ **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15

ech ana polo nga Sapat ana etue lape a poia ke
mere? Lape atak hote i ke ueiuei mana ma ero?”
6 Pe iri te reng mana iange nakuria ero nge te
tuachol ia Iesus.

Otal Heke Iong Ero

7 Iesus tu nga non soke neu na pele kura pe esia
hana hel nenge ana non soke iua iri pule. Pe hana
nemur tela ke te mene muria nge uranrana nga
ngaunga ana manga. Ol pe Iesus heleia helenga
opene nei.
8 ✡ “Nenge teke none hekulo am ke oat nga
ngaunga matana nenga leinga heueu ngana, o
mene mullim e nge urana toto ero. Iange lape
mele nge i soke toto nge iong lape te hekulo ana
ke at pule.
9 Ke pomlam lape non nenge hekulo amo nem
lape at pe hele lange iong ke pomai, ‘O ua nga non
nei munna!’ Nga poinga nei lape non neu hemeia
iong pe talsio tote iong ke lape ola mule nga hoena
toto.
10 Ke nenge teke te hekulo am ke oat nga
ngaunga matana nem o mene mullim e nga hoena
toto nike. Pomalam lape non nenge hekulo am
nem lape at pe hele lange iong ke teke, ‘Neingak,
ola ke o kila nga muka toto.’ Nga poinga nei lape
pekngam mur nenge imo ul atu nem te heto heke
tote iong.
11 ✡Iri nenge tetal heke mule iri siporia, lape Non
Soke tal sio tote iri. Pe iri nenge tetal sue iri siporia
mule lape Non Soke tal haka tote iri.”

✡ **14:8:** Pro 25:6-7 ✡ **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14

12-14 ✡Iok Iesus hele mule lange tokoninga nenga ngaunga matana neu ke teke, “Nenge teke o poia ngaunga matana, o iua hana nenge reria ure halang ero. O iua laka iri nenge tetu poreke toto pe haleles poia iri ke singiria ele mete pe mataria hit. Pomalam lape Non Palaungana pete iong toto. Iange iri te tuacholia lange iong ero. Non Palaungana i sipona lape tuacholia lange iong nga etue nenge hana uranrana ngana mur te lohaka mule nga metenga. Pe nenge teke o iua pekngam mur pe titim mur pe alom mur pe lem kileng ngana mur nenge reria umtutuna halang lape iri siporia te tuachol mule lange iong ke o mene urum nge Non Palaungana ero ol.”

Helenga Opene Nga Ngaunga Matana Palaungana
(Mat 22:1-10)

15 ✡Non elle nge iri hana nenge te ngaungau neu, longe Iesus nena helenga pe hele lange Iesus, “Ne-Halang lape poia ngaunga matana palaungana nga nena naualanga pe nekinga urana ngana. Pe iri nenge teat ke te ngau nga ngaunga matana palaungana nem lape te iech toto.”

16 Pe Iesus tuacholia, “Non e teke poia ngaunga matana palaungana e. Ol pe hekulo helenga lange hulua halang ke teat nga ngaunga matana nem.

17 Nga ngaunga nem ana etue pengpeng non soke neu kulosia nena non nenge umume nge i ke song taua hana nenge te hekulo aria. Pe hele lange iri ke teke, ‘Aiat ol! Ngaunga kalum lo.’

✡ **14:12-14:** Ioa 5:29 ✡ **14:15:** Luk 13:29

18 “Pe iri lochloch ngana te hele ke teke tetu mule
iange te teke tetu ke te poia aria ume hel pule. Elle
nge iri lohaka pe hele, ‘Iau eol hote ich unne lo koi
ke ela ke enau tote mukam.’
19 “Pe elle pule hele, ‘Iau heueu mana nei eol ke
pulumakau iri analoch. Pomalam ela ke e totoi
tote iri mukam.’
20 ✡ “Pe elle pule hele, ‘Iau elei heueu mana koi
ke lape ela ero.’
21 “La ol pe non neu i ke la mule pe la hele lange
ana non soke. Ol pe pele tokoninga nem letena
inin toto pe hele mule lange non nenge umume
nge i ke teke, ‘O song ke ueiuei mana ke ola nga
kue tana mur pe kue kinkino ngana lochloch pe o
hele lange hana nenge tetu poreke toto pe haleles
poia iri ke singiria ele mete pe mataria hit. O hele
nge iri ke teat lochloch.’
22 “Iok laol, non nem la pe at mule pe hele lange
ana non soke ke teke, ‘Ure nenge o heleia at nge
iau e poia ke het lo. Pe pele neu muta ero kura.’
23 “Ol pe non soke neu hele la mule nge nena non
neu, ‘O song hot ke ola nga kileng kinkino ngana
nemur nga tau pe o ngai heke iri ke teat lochloch
ke te hemute lek pele.
24 E hele lange iong, none nge iri nenge e hekulo
tala aria lape at ke ngau hote ngaunga unne nga
lek ngaunga matana nei ero toto.’ ”

Ta Nanasia Iesus Pe Letera Tuanin Kenek (Mat 10:37-38)

25 Hulua halang te koko nge Iesus pe Iesus naula
mule nge iri pe hele,

✡ **14:20:** 1Ko 7:33

26 ✡ “Mele nenge teke nanasia iau hile tote
temene pe tana pe nehei pe tutuna mur pe titina
mur pe liliuna mur. Pe pule hile tote i sipona.
Laka nanasia iau ol.
27 Mele nenge takiskis ia melmelenga luluch nge
iau ero, iau lek non toto laka i ero.
28 “Nenge teke none hemesia pele palaungana e,
kila ke nek pe ume hote pele nem uruna pe eteia
ke umtutuna purpur tote pele nem.
29 Pe nenge teke poia ero lape hemes heke pele
nem haena pe aluana tu. Pe iri nenge te esia te
songlele ia i pe te hele,
30 ‘Non panei hemes heke pele pe heule ero
mana.’
31 “Non soke e nga kileng e teke pal luluch nge
non soke e pule nga kileng e. E nena palinga
hel ana hana mur iri halang toto pe e unne sune
mana. Pe nenge nena hana iri unne sune mana
nem, kila pe letena matana ke nek toto. Pe letena
tuanin ke mai, ‘Lape ta hekou sue iri ma ero? Iri
halang sakilil i!’
32 “Non soke nem letena tuanin ke mau pe eteia
nge nakuna ero nge iri ul ke te palhel. Pomalam
lape poi ke pomai; Hana nenge iri halang tetu ke
sase kura pe i nenge na hana unne sune mana
nem kulosia hana hel ke la te hele toto mule ke te
teke palinga hel nem lasus ol.”
33 Ol pe Iesus hemallaha hote helenga opene ne-
mur ke pomai, “Pomalam letem hile ure lochloch
pe o nanas mene iau ol.
34 “Mesmes i urana pe nenge teke mesmes
ngana het opoi mule ke mesmes ero ol.

✡ **14:26:** Luk 9:23

35 Ke nenge teke pomam i poreke lo. Pe o
takiraua ke ich ana ngaunga ia ero pule. O saua ke
lasus sapele. Apal talngamo pe a long ke neknek!”

15

Helenga Opene Nga Sipsip Nge Erue
(Mat 18:12-14)

1 Nga etuene e hana nenge te loloch umtutuna
pe hana porekreke ngana mur te emurung ke te
teke te longo Iesus nge helele.
2 ✡Pe Paresio mur iri ul hotonga ana hetoronga
mur te ngunngunu ia Iesus ke te teke, “Non pane
lemene taua hana porekreke ngana mur pe ngau
luluch manmana nge iri.”
3 Ol pe Iesus hele ia helenga opene nei lange iri.
4 ✡ “Nenge teke elle nge imo nena sipsip iri ana
non kina iri lime (100) pe elle erue lape poia ke
mere? I lape hile sue sipsip nemur nenge te erue
ero. Nenge iri ana non kina iri henel pe analoch pe
rahtele henel (99). Hile sue sipsip lochloch ngana
nemur pe la ke tango rere elle nem nenge erue.
5 Pe nenge teke hottaua lape iech toto pe takisia
6 ke la mule ia. Ol pe la hele lange pekngana
mur ke teke aiat ke a iech luluch nge iau. Iange
e hottaua lek sipsip nenge erue lo.
7 Pomalam mana e hele lange imo, lape iechinga
palaungana lohot nga lut nga tapa nge mele elle
nge hul mule letena nga nena poinga poreke
ngana mur. Iechinga nem palaungana toto nga
nenge iri ana non kina riri henel pe analoch pe
rahtele henel nem (99) iange te teke te urana nga

✡ **15:2:** Luk 5:30 ✡ **15:4:** Ezk 34:11, 16; Luk 19:10

NeHalang matana lo. Ke tehul mule leteria nga reria poinga poreke ngana ero.

8 “Pe helenga e pule nga hei e nge nena umtutuna iri analoch. Pe nena umtutuna elle erue. (umtutuna nemur te ume nga siliua ke uruna aka) Ol pe lape poi ke mere ol? I lape tonge lemenge pe sachalue nena pele letena pe puria ana tangonga ol.
9 Pe teke hottaua lape lake hele nge pekngana mur pe na kileng ngana mur ke te emurung pe hele lange iri ke teke, ‘A iech luluch nge iau ol. Iange e hottau mule lek umtutuna lo.’ ”

10 Pe Iesus hele pule ke teke, “Pomalam mana iechinga palaungana toto lohot nge NeHalang nena angkelo mur nge mele elle nenge hul mule letena nga nena poinga poreke ngana mur.”

Iechinga Palaungana Lohot Nga Kol Mele Nge Ua Temene Ana Pe At Mule

11 Iok, Iesus hesapele helenga ke teke, “None tuna iri nai.
12 Pe tuna nenge kino hele lange temene ke teke, ‘Temek, o tunge lek ure mur atat nge iau nike. Ure nemur nenge lape o mete pe mo mene nge iong.’ Ol pe temene herongo sapele nena ure mur nge iri nai tina.
13 “Mala ero mana nga hoena kol neu takiraua nena ure mur pe laia ke te olia ke mene umtutuna ia. Ke het pe ua sapele ke langa kileng e nga tau toto. Pe nga kileng neu ana non hesil taua nena umtutuna mur nga poinga poreke ngana pe ure poreke ngana mur.

14 Ol pe uringa palaungana lohot sapele. Pe ana
ngaunga ero pe tu ke poreke toto sapele nga kileng
neu.
15 Ol pe lake tu luluch nge none nga kileng neu
pe non neu poia kol neu ke la nauelele nena kie
mur.
16 Pe mete ana toto pe lemene mana nge hemute
sana nga kie nemur aria ngaunga. Pe ero. Mele
pele tunge ngaunga unne lange i ero toto.

17 "Iok laol, ana non letena matana ke nek toto ol
pe hele sapele, 'Temek nena hana mur kou te ngau
ke saria unna pe aria ngaunga aluana mama. Pe
iau i! E meteak ke e metmete lo!
18 ✡Lape ela mule nge temek pe e hele lange i,
"Temek, e poia poinga poreke toto ngana lange
NeHalang pe lange iong pule.
19 Iau e urana ero ol nge o hetue iau ke tum iau.
Lemek ke o poia iau ke eume manmana nge iong
ol." '
20 Iok laol, ana non lohaka pe la sapele nge
temene.
"Pe ii nga tau kura pe temene esia i pe letena
poreke toto ia tuna pe song ke la lau hite i pe tangia
i.
21 Ol pe kol neu hele lange temene, 'Temek, e
poia poinga poreke toto ngana lange NeHalang pe
lange iong pule. Iau e urana ero ol nge o hetue iau
ke tum iau.'
22 "Pe temene hele lange nena hana mur nenge
te umume nge i ke teke, 'Ueiuei mana a hemal-
malia i nga hengeron e nge urana toto pe apuo
teua pon nga penna kukana pe ae ulina nga apena.

✡ **15:18:** Psa 51:4

23 Pe a hune pulumakau tuna elle nge lum toto
pe a lele hite pe tapeu ele ke ta ngau nge i.
24 ✡Iange tuk nei mete lokoi pe mahul haka
mule! Pe pule i erue toto lo pe ngana koi e hottau
mule nei!' Ol pe te talune iechinga palaungana
nem.
25 "Tepoi ke machmau pe non soke neu tuna
tengene ana kou tu nga ume kura. Ol pe hot
ume ana ke at rochroi nga pele pe longe iri nge te
peupeu pe te heses.
26 Ol pe iua temene nena none pe onteia i ke
teke, 'Hana nemur te potatar mau?'
27 Pe temene nena non neu tuacholia, 'Tim pai
at mule lo. Pe temem hune pulumakau e nge
lum toto ke poia tim na kilanga unne iange ute
heporeke tim ero. Urana mana ke at lohot mule
nge temem.'
28 "Kol neu tina nenge soke letena inin pe
lemene ero nge teu langa pele. Ol pe temene i hot
taua i lange hot ke onteiteia pe puochenia i ke teke
teu langa pele letena.
29 Pe ana non hele inin taua temene, 'Onau at,
nga hesinga lochoch ngana nei eume manmana
nge iong pe e longo ole taua iong ero toto. Pe
o tunge utar at nge iau? Pomere nenge o tunge
meme e ero ke imem ul pekngak mur mo poia lek
kilanga unne ke mo iech?
30 Pe tum poreke ngana nei hesil taua lem ure
nge hehei kue tana ana mur. Pe heueu nei at
mule nga ra kileng pe o hune ana pulumakau lum
ngana ke ngaua.'

✡ **15:24:** Epe 2:1, 5

31 “Pe non neu hele lange tuna ke teke, ‘Iong, otu
luluch nge iau ke kokoes pe lek ure lochloch ngana
nemur lape e tunge lange iong ke lem.
32 Pe heueu nei tapeu pe tahes iange tim nei
mete lokoi pe maul haka mule. Pe pule erue pe e
hottau mule i lo.’ ”

16

Iesus Hetoro Nga Umtutuna

1 Iesus hele lange nena hana mur, “Nga etuene e,
none umume nge non soke e nge nena ure halang.
Pe ume ngana nauelele laka non soke neu nena
ure mur. Ol pe helenga e song ke teke non neu
hesil sio mene non soke neu nena umtutuna mur.
2 Ol pe non soke neu iu sapele non neu pe onteia
i, ‘Pomere nenge ohesil sio mene lek umtutuna?
Lape o ume nge iau ke het koi heueu lo. Pomalam
ohas sue pe o hele urume umtutuna song ngana at
nge iau pe ola ol.’

3 “Ol pe non neu letena tuanin rara sapele, ‘Lape
epoi ke mere mai ol? Non soke nei lemene ero iau
nge eume nge i ol i! Iau lek kerkerenga ero nge e
sesel ich pe e meia iau pule nge e long us rara i!’
4 La ol pe letena matana pe hele, ‘Eh! Oe, letek
metene kue e lo! Nenge teke epoi ke pomai lape
hulua te tung peria at nge iau nga etue nemur
nenge e ume ero ol.’

5 “Ol pe non neu la ke hele nge hana nenge
reria hanganok maite non soke neu. Pe iu teua iri
elechle pe onteia iri. Iok, ontei tele nenge i muka,
‘Lem hanganok hia nenge maite ak non soke?’

6 “Pe non neu tuacholia ke teke, ‘Iau, e mene ae
oliua eina nge non soke nem. Pe e mene ke kina
papalau ngana iri ana non kina lime (100).’
“Iok laol, non nenge umume nge non soke neu
hele lange non nenge poia hanganok neu ke teke,
‘O mene hanganok nem ana alalaha at ke ueiuei
pe ohas mana ke ana non kina iri nai pe analoch
(50).’
7 “Iok onteia e pule, ‘Pe iong lem hanganok hia?’
“Pe non nem tuacholia, ‘Iau, e mene uit nge non
soke nem. Pe uit nenge e mene nem ana kole iri
ana non kina iri lime iri analoch (1000).’
“Pe non soke nena non neu hele lange non
nenge poia hanganok neu ke teke, ‘O mene lem
hanganok ana alalaha pe oele sue ke uit kina nem
iri ana non kina lime iri rahtele mol. (800)’
8 “Ol pe non soke neu heto heke nena non nenge
na poinga pengpeng ero, iange letena song ke nek
toto nge nauele i sipona. Hulua lochloch ngana
nenge leteria tu mana nga ich nei, leteria tuanin
ke nek toto nge te halau mule iri siporia. Iri te etei
tote poinga nem. Pe iri nenge tetu teu nga lemenge
tualeme ngana, leteria tuanin ke nek ero. Te poi ke
pomange aina kinkino ngana kura.
9 A mene umtutuna mur nga ich nei pe a tunge
lange hehei pe hana pe apoi ke nek lange iri.
Pomalam nga hoena lape umtutuna nem het pe
ala ke atu ke nek mana nga kileng nenge tu ke
koko.
10 ✡ “Itei nenge leteria here i nga ure kinkino
ngana lape leteria here i pule nga ure papalaun-
gana. Pe itei nenge pallaklaka nga ure kinkino

✡ **16:10:** Luk 19:17-26

ngana lape pallaklaka pule nga ure papalaungana.
11 Ke nenge teke leteria manmana nge imo ero
nga umtutuna pe ure hel pule nga ich, itei lape
letena manmana nge imo nga ure urana ngana
mur nga lut nga tapa?
12 Pe nenge teke leteria manmanna nge iong ero
nga mele nena ure lape itei tunge iong sipom lem?
13 ✡ "Non e ume nge hana soksoke ngana nai
ero. Iange lape lemene tau tote e pe lemene ero
totoia e. Pe mutena tau tote e pe e mutena taua
ero. Ke aume mana nge NeHalang pe mutemo
taua umtutuna ero."
14 Pe Paresio mur te longe Iesus na helenga pe te
songlele ia i. Iange iri muteria tau tote umtutuna.
15 ✡Ol pe Iesus hele lange iri, "Imo sipomo a hetei
hote imo lange hulua mur iange a teke a urana nga
NeHalang matana. Pe NeHalang eteia letemo nge
teu ke ulolo. Utar nge palaungana toto nge hana
nga ich nei poreke toto nga NeHalang matana.

Hetoronga Hel Pule

16 ✡ "Moses nena hotonga mur pe hetatalonga
mur tehas ngaria te nanasia ke la het nga etue
nenge Ioanes. Pe nga etue neu pengpeng te hele
hote NeHalang nena helenga urana toto ngana
nga nena naualanga pe nekinga nge ita. Pe hulua
halang tepur kikiria toto ke teke teteu.
17 ✡Tapa pe ich lape tehet pe NeHalang Nena
Hotonga ana hasinga unne e erue ero toto.

✡ **16:13:** Mat 6:24 ✡ **16:15:** Mat 23:28; Luk 18:9-14 ✡ **16:16:** Mat 11:12-13 ✡ **16:17:** Mat 5:18

18 “Mele nenge hile nehei pe lei haka mule i laka
tomtom ia none nehei. Pe mele nenge lei heke
mule none nehei nge hile poia poinga poreke toto
ngana pule.

None Nge Nena Ure Halang Pe Lasarus

19 “None nenge nena ure halang pe none nenge
tu ke poreke toto. Pe non nenge nena ure halang
heronia hengeron urana ngana mur pe nga etue
lochloch ngau ke sana una manmana.
20 Pe non nenge tu poreke toto nem ene Lasarus.
I singina chanchan hulu pe kokoes mana te mene
i langa non soke neu nena piunga matana
21 ke nachnei alala ngaunga mumuna. Pe kaone
mur teat ke te ramram ia nena chanchan mur.
22 “Ol pe nga hoena ana non mete pe NeHalang
nena angkelo mur te mene heke sapele i langa lut
nga tapa ke la are nga Apraham penna tamalmal.
Pe non nenge nena ure halang neu mete pule ke
tealo hite.
23 Pe i nga ana metenga hoena amneia melme-
lenga palaungana toto iange opene lake tu nge
imperno. Pe teke nau haka la pe esia Apraham nge
tu ke kangkanga toto pe Lasarus tu luluch nge i.
24 Ol pe iu ke teke, ‘Temek, Apraham letem
poreke ia iau, pe o hele lange Lasarus ke puo teua
penna kukana mokona nga ech pe at ke hesipsipia
ak hengetau. Iange e amneia melmelenga palaun-
gana toto i, nga oan nei.’
25 “Pe Apraham tuacholia lange i, ‘Tuk, letem
metene? Otu ngam nga ich, o mene ure urana
ngana mur lochloch. Pe Lasarus mene ute pele
nge urana ero toto. Ke heueu nei tu luluch nge iau
ke nek pe iong o amneia am melmelenga pallem.

26 Pe pule liling e nge palaungana toto koi ma
tote ita. Ke mele e nge imem lape lotele lalamam
ero toto. Pe mele e nge imo lape lotele at lamai ero
toto pule.'
27 "Pe non neu hele, 'Iok temek, o kulosia
Lasarus ke langa temek nena pele.
28 Iau titik mur iri lime pe e teke Lasarus la
ke hele toto reria ke te hulia reria poinga mur.
Pomalam lape teat nga kileng poreke ngana nei
ero.'
29 "Pe Apraham hele, 'Hotonga nenge Moses pe
hasinga nenge hetatalonga mur tehas ia ngana la
ma lo. Pe nenge teke lemeria te longo taua.'
30 "Pe non neu hele, 'Ero iam, Temek! Te longo
taua ero toto la! Nenge teke mele nenge mete lo
lake lohot nge iri, laka lape te longo taua i pe te
hulia reria poinga mur.'
31 "Pe Apraham hele lange i, 'Nenge teke te longo
taua Moses pe hetatalonga mur ero lape mele
nenge mete pe mahul haka mule lape te longo
taua i ero pule.' "

17

Poinga Poreke Ngana
(Mat 18:6-7, 21-22; Mak 9:42)

1 Iesus hele lange nena hana mur ke pomai,
"Manmanna toto ke ure nemur nenge hesingo ia
hehei pe hana ke te losio nga poinga poreke ngana
mur lape teat. Pe mele nenge poia singo nem
nenge helosio ia hehei pe hana lape mene poreke
tote.
2 Tuangachol nga poinga nem poreke toto. Pe
teke te heon hite um palaungana nga mele nem

kanna pe tesau hote langa leme i urana nga tuan-
gachol nenge helosio ia mele sune letena man-
manna ngana.
3 ✡Ke pomalam a nauala amo ke nek.
"Nenge teke tim losio nga poinga poreke ngana
o heleia i ke hul mule letena. Pe nenge hul mule
nena poinga lo, iok, letem metene poi ngana ne-
mur ero ol.
4 Pe nenge teke tim poia poinga poreke ngana e
lange iong pe nga hoena hul mule letena, o saua
nena poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.
Pe nenge poi emule mene nga etue choro mana,
o saua nena poinga poreke ngana mur ke emule
mana pule ke kokoes."

Letera Manmanna Ngana

5 Pe Iesus nena hana mur nenge kulos hote
iri te hele lange i, "O halaua imem ke letemem
manmanna ngana lohot ke palaungana toto."
6 ✡Pe Iesus tuacholia, "Nenge teke letemo man-
manna ngana tuna mana ke pomanga heilil tu-
tuna, nakumo nge a hele langa ae e ke pomai, 'O
laka haka pe ola ke omes teu nga ruach.' Pe ae nem
longo taua iong la."

Hengekuleilei Mur Aria Ume

7 Iok, Iesus onteia iri, "Imo lemo poinga mere?
Nenge teke lem hengekuleilei ana non, mule nga
ume nenge nauelele sipsip mur ke at, pe lape o
hele lange i ke mere? Lape iteu at heueu mana pe
o hele lange i ke are sio pe ngau sapele?

✡ **17:3:** Mat 18:15 ✡ **17:6:** Mat 17:20; 21:21

8 Ero toto la! Lape o hele lange i ke o teke, ‘Ola
ke onun pe oat ke o poia ak ngaunga ke e ngau ol.
E ngau ke het laka, iong o ngau ol.’
9 Lem hekuleileinga ana non nem, poia ume
nemur pe iong o heto heke i ero. Iange i popoia
ana ume nenge popoia nike.
10 Ke pomalam nge imo pule, nenge teke apoi
taua ure nemur nenge te hele lange imo ke a poia,
a hele ke a teke, ‘Imem hana nenge te hekuleilei
rere menmene imem. Mopoi mene ume nenge te
tunge at nge imem ke mo poia.’ ”

Iesus Hemas Mule Ke Hana Iri Analoch

11 Iesus ii nga kileng nge Samaria pe Kalelea
tunangaria ke lala nge Ierusalem.
12 Iteu ke lala nga kileng sune pe saol haka nge
hana iri analoch. Pe hana nemur haleles poreke
ngana nenge ngau hooa singira poia iri. Pe iri
tetu ke kangkanga toto nge hehei pe hana iange
singiria poreke toto. Pomalam temes nga tau
kura,
13 ✡pe teiu, “Non Soke Iesus, letem ia imem.”
14 ✡Iesus esia iri pe hele lange iri, “Ala ke a esia
hana nenge tunginga ana hana mur ke tenau ke
nek nga singimo.”
Iok laol, tei ke te lala kura pe singiria urana
sapele.
15 Elle nge iri analoch nem nena nge Samaria.
Ana non esia i sipona singina nge urana mule
pe la mule pe haliu haka nenge heto heke tote
NeHalang ene.

✡ **17:13:** Lev 13:45-46 ✡ **17:14:** Lev 14:2-3; Mat 8:3-4

16 Lamule pe tamal sue i langa Iesus apena huna
pe hele urana toto lange i.
17 Pe Iesus hele, “E hemas mule hana iri analoch
i, pe rahtele henel nem te lake mere?
18 Pomere nenge non lomona nei i toro at ke heto
heke NeHalang?”
19 Ol pe Iesus hele lange non lomona neu, “O
lohaka pe ola ol. Letem manmanna ngana laka
hemas mule iong.”

NeHalang Nena Naualanga Pe Nekinga At Ngana

(Mat 24:23-28, 37-41)

20 Iok, Paresio hel te onteia Iesus nga etue nenge
NeHalang nena naualanga pe nena nekinga lape
at. Pe Iesus tuacholia ke pomai, “Etue nenga
NeHalang nena naualanga pe nekinga nem, lape
at ke pomanga ure nenge ta esia nga matara ero.
21 Mele ero toto nge hele ke teke, ‘Anau at ngana
i!’ Pe pule mele ero toto nge hele ke teke, ‘Eh,
Ngana paukou!’ Mele nge lape hele ke pomam ero
toto iange NeHalang nena naualanga pe nekinga,
ngana laka tuteu nge imo lo.”
22 Ol pe Iesus hele lange nena hana mur, “Etue
nem lape at, pe imo lememo toto ke a teke a naue
Non Tuna nga etue nem. Pe lape a naue ero toto.
23 ✡Lape iri hel pule nenge lape te hele lange imo
ke te teke, ‘Anau lala mau! Eh, anau at lamai!’ Pe
imo, a longo tau pulute iri ero.
24 Etue nenge Non Tuna at mule ia lape poma-
laka nga kileng chalem ngana nenge inlem nga
tapa sana pe song ke langa ele pe ele.

✡ **17:23:** Mak 13:21; Luk 21:8

25 Pe ure nenge lohot tala nga Non Tuna ana etue
ngana koi nei, lape Non Tuna amneia melmelenga
palaungana pe hulua lochloch nga etue nei leme-
ria ero ia i mukam. Ke het pe etue nem lohot.

26 “Non tuna ana etue lape lohot ke pomanga
etue nenge Noa.
27 Nenge hulua lochloch te ngaungau pe te inin
pe te lechlei kela het nga etue nenge Noa iteu langa
nena imot. Pe ech hot ke taua kileng pe te mete
lochloch.
28 ✡ “Pe pule Non Tuna ana etue lape lohot ke
pomanga etue nenge Lot. Nenge hulua lochloch te
ngaungau pe te inin pe te ialala pe te umume aria
pe te lelele pele.
29 Pe nga etue nenge Lot ua hot nge Sotom,
oan remenmen ngana pe um ngingina ngana telot
parai sio at nga tapa ke pomanga pitte ke te hune
iri lochloch ke te mete.
30 “Ke Non Tuna ana etue nenge lape at muleia
pomalam mana.
31 ✡Nga etue nem pengpeng, mele nenge tutu
nga one, teu langa pele letena ke lolochia nena ure
mur ero ol. Pomalam mana none nenge tutu nga
ume la mule nga na pele ero ol.
32 ✡Letemo metene Lot nehei?
33 ✡Mele nenge teke heleis maul ngana nga ich
nei, lape tu ke maulul nga hoena ero ol. Pe mele
nenge tungteu tote i, pe hile sue lemene ngana
mur nga ich nei lape tu ke maulul mana nga
hoena.

✡ **17:28:** Gen 18:20; 19:25 ✡ **17:31:** Mat 24:17-18 ✡ **17:32:** Gen 19:17, 26 ✡ **17:33:** Luk 9:24

34 E hele lange imo pengpeng, nga miliko nem
aina nai tema nga hete elle pe elle nge iri lape te
ua toto ia, pe elle mana lape ma ol.
35 Pe hehei nai lape te olole mioka pe elle nge iri
lape te ua toto ia pe elle mana tu ol. [
36 Hana nai te umume nga ume pe elle nge iri te
ua toto ia pe elle mana tu ol.]"
37 Pe Iesus nena hana mur nenge hetotore iri te
ontei, "Ure nemur lape te lohot langai?"
Pe Iesus tuacholia ke pomai, "Nga kileng nenge
ute has ngana maia, lape a esia lango cherchera
mur halang, nge te emurung."

18

Poponing Nenge Hei Pakar E

1 ✡Ol pe Iesus nene poponing e lange nena hana
nemur. Poponing neu, nenge hetore iri ke te heta-
lau ke kokoes pe leteria manmanna ke NeHalang
longe te hetalaulau ngaria pe halaua iri.
2 Iok, Iesus talune nena nananga ke pomai, "Nga
kileng e none nge longlongo helenga tu. Pe non
neu mataua NeHalang ero toto. Pe pule non neu
letena porekeia hehei pe hana ero iange letena tu
mana nge i sipona.
3 Pe nga kileng neu hei pakar e tu. Pe hei neu
kokoes mana lala nge non nenge longlongo he-
lenga pe hele urume poinga poreke ngana nenge
none poia lange i. Pe hei neu hele ke teke, 'O amnei
langa poinga poreke ngana nenge non neu poia at
nge iau. Lape o halaua iau ke pomere?'

✡ **18:1:** Kol 4:2; 1Te 5:17

4 “Nga tele ngana non neu longo taua hei neu
ero. Pe nga hoena ol hele mule ke teke, ‘Iau e
mataua NeHalang ero pe letek porekeia hehei pe
hana ero.
5 Pe hei nei kokoes mana at ke pur leme ero
mana ia iau nga letena una ngana nei. Ke po-
malam lape e halaua i ke are ke nek laka at ke
hemakuk tote iau ero ol.’ ”
6 Iesus nene poponing nem ke het pe hele mule
ke teke, “A longo langa non poreke ngana nenge
longolongo helenga neu hele ngana.
7 Lape NeHalang mai halaua nena hana mur ero
kai? I sipona hesilei hote iri. Pe lape pomere?
Nenge teke te tang lange i ke kokoes nga sinanga
pe nga miliko lochloch lape NeHalang poi hulul
mana nge halaua iri?
8 E hele lange imo pengpeng lape halaua nena
hana mur ke teare ke nek mule ke ueiuei mana. Pe
pomere lape Non Tuna at pe hehei pe hana leteria
manmanna lochloch lo?”

Poponing Nenge Non Paresio E Pe Non Nenge Lololoch Umtutuna

9 Pe pule Iesus nene poponing nei lange iri hel
nenge te teke iri siporia te pengpeng toto lo pe tetal
heke iri siporia pe tenau sio menmene hehei pe
hana.
10 Pe Iesus nana lange iri ke pomai, “Hana nai
tela nga NeHalang nena pele palaungana ke te
hetalaulau. Non e nge iri i Paresio pe e i non nenge
lololoch umtutuna.
11 Pe Paresio neu i toro mes ke kangkanga pe
hetalaulau lange NeHalang ke pomai, ‘NeHalang,
e hele urana toto lange iong nge iau e pomanga

hana nemur ero. Hana nenge te kemkeme pe
hana nenge te pallaklaka pe hana nenge tepoi
poreke lala nge hehei. Pe e hele urana toto lange
iong pule nge iau e pomange non nenge lololoch
umtutuna nei ero.
12 ✡Etue nachnai nga etue koana elle eheo nga
ngaunga pe letek metene iong. Pe e mene hote
umtutuna unne nga uruk ke e tunge lala nge iong.
Pe e poia ke pomau nga lek ure mur lochloch.'
13 ✡"Pe non nenge lololoch umtutuna mes ke
kangkanga pe nau sio mana pe palia mautuna pe
hetalaulau ke pomai, 'NeHalang, letem ia iau. Iau
non poreke ngana.' "
14 ✡Ol pe Iesus hele, "E hele lange imo pengpeng,
non nenge lololoch umtutuna nem la mule nga na
kileng pe i toro mana lohot ke pengpeng toto nga
NeHalang matana. Pe non Paresio nem ero toto.
Iange mele hel nenge tetal heke iri lape NeHalang
tal sio tote iri. Pe mele hel nenge tetal susue iri
lape NeHalang tal haka tote iri."

Iesus Mutena Tote Aina Kinkino Ngana (Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

15 Hana hel te laia tuturia mur nge Iesus ke pete
iri. Pe Iesus nena hana mur te esia pe te hele ele
iri.
16 Pe Iesus hele lange na hana mur ke teke, "Aina
kinkino ngana nem mur muteria ke te teke teat
nge iau. Pe imo apoi ele iri ero. Iange hehei
pe hana nenge te pomange aina kinkino ngana
nemur, tetu teu nga NeHalang nena naualanga pe
nekinga pule.

✡ **18:12:** Isa 58:1-4; Mat 23:23 ✡ **18:13:** Psa 51:1 ✡ **18:14:** Mat 23:12

17 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele nenge
letena ia NeHalang nena naualanga pe nekinga ke
mange aina kinkino ngana ero lape teu la ero.”

None Nenge Nena Ure Halang
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 ✡Ol pe non nenge i mukmuka nge Iuta mur
onteia Iesus, “Non soke, o urana toto. Pe iau lape
epoi ke mere ke e mene maulinga ke koko?”
19 Pe Iesus tuacholia, “Pomere nenge o hetue iau
ke non nge urana? Mele e nge urana ero toto.
NeHalang i toro mana.
20 ✡O eteia NeHalang nena hotonga mur. O
tomtom ia hehei ero pe o hune mele ero pe okeme
ero pe o pallaka ia mele ero pe o heto heke temem
pe tam.”
21 Pe non neu tuacholia, “Nga iau lomele ngak
nike ke at heueu nei e nanas taua hotonga nemur
lochloch.”
22 Iesus longe ke mau pe hele lange i, “Ute elle la
o poia ero kura. O laia lem ure lochloch ke te olia
pe uruna, o laia nge pakar mur. Nenge teke opoi
ke pomalam lape lem ure mur halang nge tetu ke
koko. Pe ure nemur lape te kulele iong nga lut nga
tapa. Opoi ke mam ke het pe o nanasia iau ol.”
23 Pe non neu longe helenga nei pe letena poreke
toto iange i nena ure halang toto.
24 Pe Iesus esia i nge nakuna pomau pe hele,
“Anali toto nge hana nenge reria ure halang
nge teteu langa NeHalang nena naualanga pe
nekinga.

✡ **18:17:** Mat 18:3 ✡ **18:18:** Luk 10:25 ✡ **18:20:** Exo 20:12-16; Deu 5:16-20

25 Anali toto nge iri iam. Nenge teke te puo
teua ae tana palaungana e ke teu nga pakeka sune
polona, nem semel pol. Pe nenge teteu langa
NeHalang nena naualanga pe nekinga nem nge
anali toto iam."
26 Iri nenge te longe i te ontei, "Nakuna nge mele
ero toto nge lape mene maulinga ke koko. Lape
mopoi ke mere ol?"
27 Pe Iesus tuacholia, "Utar nenge anali toto nge
none poia semel mana nge NeHalang poia."
28 Pe Petrus hele, "Onau at, imem mo hile sue
lemem kileng mur pe moat ke mo nanasia iong."
29 Pe Iesus hele lange iri, "Oe, atong pe e hele
pengpeng lange imo iri lochloch nenge te ume teu
nga NeHalang nena naualanga pe nekinga pe te
hile sue reria kileng mur pe reria hehei pe tuturia
mur pe tetemeria pe tataria mur,
30 iri lape te mene ure urana ngana halang toto
nga etue nei. Pe nga etue nenga hoena lape te
mene maulinga nge koko."

Iesus Hele Hemol Ngana Nga Ana Metenga (Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 ✡Iok, Iesus mene hot kelkelia nena hana
analoch pe nai nem pe hele lange iri ke pomai, "A
longo at. Ta lohaka lala nge Ierusalem koi pe lape
hetatalonga mur tehas ngaria nge Non Tuna lape
lohot ke manmanna.
32 ✡Iange lape te tunge Non Tuna langa hana
lomonmona mur peria. Pe lape tepoi poreke i ke
te hesalang ia i pe te ulut lolele i pe lape te hune i.

✡ **18:31:** Luk 24:44 ✡ **18:32:** Luk 9:22, 44

33 Pe etue mol ngana nga hoena lape maul haka
mule.”
34 ✡Iesus hele ke pomau pe nena hana nemur te
eteia utar nenge helele ia ero. Iange helenga luna
mallaha nge iri ero. Pomalam te eteia utar nenge
Iesus helele ia ero.

Iesus Hemas Mule None Nge Matana Hit (Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Iok, Iesus i ke heroi lala nge Ieriko pe none nge
matana hit are nga kue ilina pe longlong ure nge
hehei pe hana nge tei olole nga kue.
36 Ol pe longe hulua nge teii nga kue pe ontei,
“Eh! Pomere mai?”
37 Pe hehei pe hana nemur te tuacholia i ke
pomai, “Iesus nenge Nasaret koi i olole nga kue.”
38 Pe non neu halngana haka, “Iesus! Teuit tuna!
Letem poreke ia iau!”
39 Pe hehei pe hana nenga muka te keres taua i
pe te hele lange i ke teke reng. Pe ero. Non neu
alngana haka ke soke toto ol, “Teuit tuna! Letem
poreke ia iau!”
40 La ol pe Iesus mes sapele. Pe ngai heke hehei
pe hana ke te mene non neu lange i. Te mene ana
non lange i pe Iesus onteia i,
41 “Lemem ke o teke e poia utar lange iong?”
Pe non neu tuacholia, “Non Soke, o halaua iau
ke matak charchara mule.”
42 Pe Iesus hele lange i, “Iok, onau mule ol.
Letem manmanna ngana laka poia iong ke o
urana mule.”
43 Ueiuei mana pe non neu nau ke nek mule
sapele pe nanasia Iesus pe heto heke NeHalang.

✡ **18:34:** Mak 9:32

Hulua nemur te esia pe iri lochloch te heto heke NeHalang pule.

19

Iesus Pe Sakius

1 Iok laol, Iesus iteu la sapele nge Ieriko pe i olole ke lala.
2 Pe hana nenge te lololoch umtutuna aria soke tu lamau pule. Pe i ene laka Sakius pe nena ure halang toto.
3 Ana non teke etei toto nga itei nenge i Iesus. Pe ero, iange hulua halang pe i choro mana, pomalam anali toto nge i.
4 Ol pe song ke i muka nge hulua nemur pe la haka nga ae siki mokona ke teke nau nge Iesus nge ila ke pomau.
5 Iok, Iesus i langa kileng unne neu pengpeng pe hele lange Sakius, “Sakius, osio at ke ueiuei iange heueu lape etu nga lem pele.”
6 Sakius sio ke ueiuei mana pe epele Iesus pe iech toto nge Iesus.
7 ✡Hulua lochloch ngana nemur te esia i pe te ngunngunu ke teke, “Non panei i langa non nenge na poinga poreke toto na pele!”
8 ✡Ol pe Sakius mes haka pe hele lange Iesus, “Non Soke, o longo at nge iau. Lape e tunge lek ure mur ele lochloch lange pakar mur. Pe pule nenge teke e pallaka ia iri lape e olia iri ke olinga huna henel la mule nge iri.”

✡ **19:7:** Luk 15:2 ✡ **19:8:** Exo 22:1; Num 5:6-7

9 ✡Pe Iesus hele lange Sakius, “Heueu mana nei
NeHalang mene mule iong. Iange iong Apraham
nette iong pule.
10 ✡Pe Non Tuna at ngana nei at ke tango rere iri
nenge te erue pe mene mule iri.”

Nananga Nenga Umtutuna
(Mat 25:14-30)

11 Iok, hehei pe hana te longlongo nga nei kura
pe Iesus nana tele sapele nga poponing e. Iesus
heroi toto lange Ierusalem pe hulua te teke mam
pe NeHalang nena naualanga pe nekinga lape
lohot sapele.
12 Ol pe Iesus hele, “Non e nenge tuteu nga mata
nenge naungaala ana hana mur. Ana non soke
teke i ke langa kileng tau ngana e ke tal heke i ke
i aria naungaala ana non. Ke het pe lape at mule
nga na kileng.
13 Lohaka ke la ero kura pe iua nena hana iri
analoch nenge te umume nge i. Tunge reria um-
tutuna ellechle pe hele lange iri, ‘Anau at, iau lape
e lala lo koi. Pe imo a mene umtutuna nem pe a
ume mule ia umtutuna hel pule. Ke la het nga etue
nenge eat mule.’
14 “Pe nena kileng nganangana mur lemeria ero
ia i pe te kulosia hana hel langa kileng tau ngana
nem pule ke te hele ke te teke, ‘Imem lememem
ero toto nge non nei lohot ke i ara naungaala ana
non.’
15 “Ol pe ana non la ol pe te poia i ke i aria naun-
gaala ana non pe at mule sapele nga na kileng.
Pe ueiuei mana tunge helenga kerkereng ngana

✡ **19:9:** Luk 13:16; Ume 16:31 ✡ **19:10:** Luk 15:4; Ioa 3:17; 1Ti 1:15

lange nena hana nenge te umume nge i ke teat ke
te neue i, pe ontei hote iri nga umtutuna hia lo
nenge teume hote nga umtutuna nenge heronge
lange iri.
16 Elle at tala pe hele, ‘Non soke, iau e mene ke
umtutuna iri analoch mule nga elle nenge o tunge
at nge iau.’
17 ✡ “Pe non Soke neu hele, ‘Iong oume ke urana
toto iam! Ke iong non nge urana. Iok, iong letek
here iong nge oume ke nek toto nga ume kinkino
ngana lo pomalam, lape e talue iong ke onau ala
ke kileng iri analoch.’
18 “Iok nena non naingana at pe hele, ‘Non soke,
iau e mene mule ke umtutuna iri lime. Eume hote
nga elle nenge o tunge at nge iau.’
19 “Pe non soke neu hele lange i, ‘Nga nem, lape
onau ala ke kileng iri lime.’
20 “Iok, nena non mol ngana iteu at mule pe hele,
‘Non soke lem umtutuna nenge o tunge at nge iau
koi, e ruchite pe e talkome ke ma.
21 E mataua iong ke ngana laka nenge e talkome
mene, iange iong non nge letem inin hali pe o
menmene mele hel reria ure mur pe o lulule
ngaunga nenge mele hel tetue.’
22 “Ol pe non soke neu hele lange i, ‘Iong
hengekuleilei poreke ngana. Pe nga iong sipom
lem helenga nge hot nga halim, lape o amneia
melmelenga palaungana! Iong sipom o eteia lo ke
iau non nge letek inin hali. E menmene mele hel
reria ure mur pe e lulule ngaunga nenge mele hel
tetue.

✡ **19:17:** Luk 16:10

23 Iok, pomere toto nge o talue lek umtutuna nga
umtutuna ana pele ero? Toi nge otal teua, lape
eat mule pe e mene umtutuna nem pe ana manga
hoho hel pule.'
24 "Ke het, pe non soke neu hele lange hana
hel nenge te mes rochroi nga henge kuleilei nem
ke teke, 'A mene mule umtutuna nge non nem
pe at tunge lange non hengekuleilei nenge nena
umtutuna iri analoch.'
25 "Pe hana nemur te hele lange non soke neu
ke teke, 'Non soke, non nei nena umtutuna iri
analoch lo!'
26 ✡ "Pe non soke neu tuacholia, 'E hele lange imo
pengpeng, mele hel nenge reria halang toto lape te
mene ke halang toto pule. Pe mele hel nenge reria
unne sune mana lape te mene mule unne nem nge
iri.
27 Pe lek ngarang nemur nenge lemeria ero ia
iau a mene iri at pe a hune iri lakoi nga matak.' "

Iesus Iteu Nge Ierusalem Ke Manga Naungaala Ana Non
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Ioa 12:12-19)

28 Iesus nana ke het pe i ke i mukmuka pe hulua
te nanasia i ke tela nge Ierusalem.
29 Iok, Iesus i ke heroi nga kileng nenge Petpage
pe Petani. Pe nga hengene nenge te hetue ke Ae
Oliua, kulosia nena hana nai.
30 Pe hele lange iri ke pomai, "Imo muka ke ateu
langa kileng neu pe lape a neue tongki lomele
ngana e nenge mele are haka ia ero kura. Pe
tongki nem, te kele ke mes. Aun hote pe a atia.

✡ **19:26:** Mat 13:12; Luk 8:18

31 Pe nenge teke mele onteia imo, ‘Pomere nenge
aun hote ure nem?’ Pe imo a hele lange i ke a teke,
‘Non soke lemene taua.’ ”
32 Iok laol, hana nemur tela pe te hottaua ure
lochloch ngana nge lohot ke pomanga Iesus heleia
lange iri.
33 Iok, teun hotote tongki lomele ngana neu pe
non nenge nena ure neu onteia iri, “Pomere nenge
aun hote ure nemam?”
34 Pe iri te hele, “Non soke lemene taua.”
35 Iok laol, te mene la sapele nge Iesus pe te
tamal heke reria hengeron nga ure neu ona pe
teare heke sapele Iesus.
36 Iesus are haka nga tongki ke iolole pe hehei pe
hana te lung susue reria hengeron mur nga kue.
37 Iesus i ke langa kileng unne nenga hengene
nge Oliua nenge ana kue nau sio lange Ierusalem.
Pe nena hana lochloch ngana nemur nenge te
nananasia i te iech toto pe te hele urana toto
lange NeHalang. Singiria kik pe te heto heke tote
NeHalang nga mirakulo nemur nenge Iesus poi
hote iri ke te esia ke ulolo.
38 ✡Pe te makul haka ke mai,
“Petanga tunge Naunga ala ana non nenge at nga
Non Soke ene!
Pe tunga nge nek nga lut nga tapa!
Ta heto heke tote NeHalang nga lut nga tapa
nge i palaungana toto pe urana toto!”
39 Ol pe Paresio mur hel nge tei luluch nge iri te
hele lange Iesus ke teke, “Non soke, o keres taua
lem hana mur.”

✡ **19:38:** Psa 118:26; Luk 2:14

40 Pe Iesus tuacholia, “E hele lange imo, nenge
teke lek hana mur te reng, um lochloch ngana
nemur tepeu pe te heto heke NeHalang ene.”

Iesus Naue Kileng Ierusalem Pe Tang

41 Iesus i ke heroi toto lange Ierusalem pe esia
kileng nem pe letena poreke toto ia pe tang.
42 Pe hele, “Heueu nei, toinge o eteia utar nenge
hetakile iong. Pe pa nei ero iange te talkome nga
matam.
43 Pe etue nem lape at nenge lape lem ngarang
mur teat ke te heliliu hite iong ke tom ke otu mana
nge teu.
44 ✡Pe lape te heporeke tote iong pe lem hana
mur, iange o etei ilia etue nenge NeHalang atia ke
halau iong ia ero!”

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana (Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Ioa 2:13-22)

45 Ol pe Iesus iteu sapele langa NeHalang nena
pele palaungana pe lope hote hana nge tei alala.
46 ✡Lope hote iri pe hele, “NeHalang hele hote na
hotonga ke tehas sue ke pomai, ‘Lek pele palaun-
gana nei, i hetalaulaunga ana pele!’ Pe ero. Imo,
a poia ke pomanga kemenge kina mur reria pele
nge tetal komkome ia.”
47 ✡Nga etue lochloch, Iesus hetottoro nga Ne-
Halang nena pele palaungana pe tunginga ana
hana mur aria papalauna mur pe hotonga ana
hetoronga mur, pe hana papalauna hel pule te
teke te hune i.
48 Pe iri te teke te tango rara kue e nge te laua
Iesus. Pe ero toto, iange hehei pe hana te longo lala

✡ **19:44:** Luk 21:6 ✡ **19:46:** Isa 56:7; Jer 7:11 ✡ **19:47:** Luk 21:37

nge i kura. Iri lemeria ero nge te hile hote Iesus nena helenga unne.

20

Onteinga Nga Iesus Nena Hekerkerenga
(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

1 Iok, etue e pule Iesus tu teu nga NeHalang nena pele palaungana letena. Ana non hetottoro pe haliu hote NeHalang nena helenga urana toto ngana. Ol pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hotonga ana hetoronga mur pe hana papalauna hel pule teat pe te hele lange i,

2 "O hele urume lem kerkerenga nem, nenge o popoia ure nemur. At langai toto? Pe itei toto nenge tunge kerkerenga nem lange iong?"

3 Pe Iesus tuacholia iri, "Iok, iau pule e onteia imo nga onteinga elle pe imo a hele at nge iau.

4 Ioanes nenge henunun mai nena kerkerenga nem, at langai? At nge NeHalang ma at nge hana mur mana?"

5 Ol pe hana nemur te hele hel nge iri, "Lape ta hele ke mere mai? Nenge teke ta hele ke ta teke, 'Ioanes nena hekerkereng nem at nge NeHalang', lape Iesus hele ke teke, 'Iok, pomere nenge letemo manmanna nge i ero?'

6 Pe nenge teke ta hele ke ta teke, 'Ioanes na kerkerenga nem at nge hana mur mana', lape hulua nemur te tamal hune ita nga um. Iange iri leteria manmanna toto ke Ioanes i hetatalonga!"

7 Pomalam te tuacholia ke pomai, "Imem mo eteia Ioanes na hekerkerenga nem at ngana ero."

8 Ol pe Iesus hele lange iri ke pomai, “Pomalam
mana lape e tuacholia lemo helenga ero nga hek-
erkerenga nenge e popoia ure mur ia.”

Poponing Nga Iri Nenge Tenau Ele Uain Ana Ume
(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

9 ✡Iok, Iesus nene poponing e lange hehei pe
hana ke pomai, “Nga etuene e, none tue uain
nga ume pe tunge lange hana hel ke te ume hot
umtutuna ia. Pe i ulhot ke langa kileng unne
sapele.
10 Nga lulunga ana etue, non nem kulosia nena
hengekuleilei e ke lange hana nenge te umume
nga uain ana ume neu ke te tunge uain nganan-
gana hel lange i. Pe ero. Hana nemur te lohaka
pe te palia i pe te kulosia i ke patpata mana ke la
mule.
11 Iok, kulos mule nena hengekuleileinga e ke la
pule. Pe hana nemur te lohaka pe tepal mule i pule
pe te hemei sio tote i. Pe te kulosia i ke patpata
mana ke la mule.
12 Iok, non neu kulos mule nena hengekuleilei
mol ngana la pe tepal poreke tote i pe tesau hote i.
13 “Iok, ume tokoninga neu hele, ‘Lape epoi ke
mere mai ol? Lape e kulosia tuk nenge mutek tau
tote ke la, laka lape te renge i.’
14 “Ol pe non neu tuna la pe hana nemur te esia
pe te hele, ‘Non soke nem tuna ol koi atat. I lape
mene ure lochloch ngana nei ke nena. Pe heueu
ta hune i ke mete. Pomalam lape ta mene ure
lochloch ngana nei ke rera ia ol.’

✡ **20:9:** Isa 5:1

15 La ol pe te laua non neu tuna pe tesau hote i
nga ume letena pe tehun sapele i.”
Iok laol, Iesus onteia iri, “Utar ol nge lape ume
tokoninga neu poia lange hana nemur?
16 Non nem i sipona lape at ke hun lapue hana
nemur pe tunge uain ana ume nem lange mele hel
nge altoto ke tenau ele.”
Pe hulua te longe helenga nei pe te hele, “Poreke
toto nge ure nem lohot ke pomau!”
17 ✡Iok, Iesus nau lange hulua nemur pe hele,
“Helenga nenge tehas sue nga NeHalang nena
hotonga nei, luna ma ke mere? Nenge tehas sue
ke,
‘Um nenge pele ana lelenga mur lemeria ero ia ke
te teke tesaua,
i um urana toto ngana nenge mes ke rahtua
ele pele.’
18 ✡ “Iri lochloch ngana nenge te losio haka nga
um nem, lape um rir ule iri ke sachanchana ulu.
Pe nenge teke um nem losio haka nge mele, mele
nem lape menret sapele.”
19 Iok, Iesus nana ke het pe hotonga ana het-
oronga mur pe tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur te teke telau sapele i. Te teke te laua
Iesus iange iri te eteia ke Iesus nana ngana latau
pengpeng ia iri. Pe iri te mataua hehei pe hana ke
pomalam te laua Iesus ero.

Onteinga Nga Umtutuna Loloch Ngana.

20 ✡Ol pe tenau ele tote i ke nek toto, pe te tung
hite ure lange hana hel pe te kulosia iri ke la te
ollaka hote i nga onteinga mur. Pe hana nemur

✡ **20:17:** Psa 118:22 ✡ **20:18:** Isa 8:14-15 ✡ **20:20:** Luk 11:54

tela pe te chananga ke tepoi ke mange hana nenge
leteria urana mana. Te teke te ollaka hote Iesus,
pe nenge teke Iesus heleia ute nge tang ke poreke
nga talngaria, lape te laua i pe tela sapele ia i nge
Rom mur aria non soke.
21 Iok laol, hana nemur tela pe te onteia Iesus ke
pomai, “Non soke, imem mo eteia ke iong o hele
ke manmanna pe pengpeng toto mana. Pe iong o
mataua mele ero toto ke o hetottoro ke nek toto
nga NeHalang nena poinga mur.
22 Iok, o hele ke nek at nge imem. Ita mai urana
nge tasau umtutuna lange non soke nenge Rom
pule kai? Eh, ero?”

23 Pe Iesus eteia ke hana nemur te chananga ia
i nga onteinga nem, ol pe hele lange iri ke pomai,
“A teke a ollaka hote utar nge iau?
24 A heteia umtutuna elle at nge iau ke enau.”
Iok laol, te mene umtuna elle ke la te heteia lange
Iesus. Pe Iesus onteia iri, “Itei opene pe ene nenge
tunga nga umtuna nemai?”
25 Pe iri te hele, “Non soke nenge Rom opene pe
ene laka tu nem.”

Ol pe Iesus hele, “Oe, ke non soke nenge Rom
nena ure mur a tunge lange i. Pe ure nemur nenge
NeHalang nena, a tunge lange NeHalang.”

26 Ol pe hana nemur, anali toto nge iri nge te
laua Iesus nga hulua nemur mataria. Pe teare ke
te reng toktok mana ol. Iange te rura toto nga
Iesus nena helenga nenge tunge lange iri.

Onteinga Nga Ta Maul Haka Mule Ngara (Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Ol pe hana Satiusi hel tela ke te lohot nge
Iesus. Pe iri te teke, nenge teke ta mete lape ta
maul haka mule ero ol.
28 ✡Pe te hele, “Non soke, Moses has sue hotonga
nei ke teke ta nanasia: ‘Nenge teke none mete
hatalia nehei pe i tutuna mur ero kura, non nenge
mete nem, tina lape lei heke mule hei nem. Pe iri
nai tuturia mur lape te heleia ke teke non nenge
mete neu tutuna mur.’
29 Iok, nga etuene e aina iri rahtele nai nge titiria
mur hel tetu. Ol pe tiria nenge soke lei. Iok, telei
ke tuturia mur ero kura pe kol neu mete.
30 Laol pe tina nenge nanasia i lei heke mule tina
nehei. Iok la, tuturia ero kura pule, pe kol neu
mete pule.
31 Pe tina mol ngana lei heke mule hei neu, pe i
mete pule ke manga titina mur nenge iri tala nge
i. La ke la iri rahtele nai neu telei mene hei elle
mana. Pe te hoho ero mana pe iri lochloch ke te
mete mule.
32 Pe hei neu mete nga hoena toto ol.
33 Iok, nga etue nenge ta maul haka mule, itei
toto nenge lape leia hei neu ol? Iange hei neu,
hana iri rahtele nai te leia i ke ulolo.”
34 Pe Iesus tuacholia iri ke pomai, “Hehei pe
hana nenge tetu nga ich nei te lechlei.
35 Pe iri nenge te urana pe te maul haka mule
nga metenga, telei ero ol.
36 Iri, NeHalang tutuna mur iri iange te maul
haka mule nga metenga. Pe tepoi ke pomanga
angkelo mur ke te mete ero ol.
37 ✡Moses i sipona hemallaha hote lo. Nga nena

✡ **20:28:** Deu 25:5 ✡ **20:37:** Exo 3:6

hasinga, i has urume etue nenge oan ngau haka
nga ae e pe chacharuch ero. Pe nga hasinga nem,
i hetue NeHalang ke Abraham ana Non Soke pe
Isak ana Non Soke pe Iakop ana Non Soke.
38 Ke NeHalang i hana nenge te maulul mana,
aria Non Soke. Iange nge NeHalang iri lochloch te
maulul”
39 Ol pe hotonga ana hetoronga mur hel te hele
haka, “Non Soke, o tuacholia lemem onteinga ke
pengpeng mana!”
40 Ke het pe hana nemur lemeria ero nge te ontei
mule Iesus ol.

Pomere Nge Kristus I Teuit Tuna?
(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

41 Iok laol, Iesus onteia hehei pe hana pe ho-
tonga ana hetoronga mur, “Pomere nenge ho-
tonga ana hetoronga mur te teke Kristus i Teuit
tuna?
42 ✡Iange Teuit i sipona heleia lo nga alalaha
nenge Sam ke teke,
“ ‘NeHalang hele lange ak Non Soke:
“Oat ke oare lakoi nga ilik hele nenga tamal-
mal.
43 Pe e mene lem ngarang mur at
ke apem ana nge otal hekeke ia.
Pe o hepapar hite iri.” ’
44 Pe Teuit hetue i ke i ana Non Soke, ke pomere
nge i Teuit tuna?”

Anau Ala Amo Kenek Nge Hotonga Ana Het-
oronga Mur.
(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40)

✡ **20:42:** Psa 110:1

45 Iok, hulua lochloch ngana te longlongo pe
Iesus hele lange nena hana mur nenge hetottore
iri,
46 “Anau ala amo ke nek toto nge hotonga ana
hetoronga mur. Hana nemur, muteria toto nge te
heronia hengeron sase ngana mur ke tei raraia pe
lemeria toto nge hehei pe hana tepoi ke nek toto
lange iri nga ingala munna mur. Pe muteria nge
teare nga muka toto nga hehei pe hana mataria
nga NeHalang nena pele palaungana letena. Pe
pule muteria toto nge te lohot ke iri hana pa-
palauna nga ngaunga matana ana etue ke te
ngaua ngaunga nge nek toto.
47 Pe iri, tenau sio mene pakar mur pe te teke
te lolochia reria ure mur. Pe te hetalaulau ke
mala toto ke hulua te esia iri pe te teke iri hana
urana ngana mur. Iri nemur, lape NeHalang
tunge tuangachol poreke ngana toto lange iri nga
hoena.”

21

Pakar E Nena Tunginga
(Mak 12:41-44)

1 Iok, Iesus tu nga NeHalang nena pele palaun-
gana letena pe esia hana nenge reria ure halang
toto nge tesau sisio umtutuna. Pe iri tesau sue um-
tutuna nemur ke pomanga reria tunginga nenge
lange NeHalang.
2 Pe Iesus esia hei pakar una e nge la pe sau sio
ke umtutuna kinkino ngana nai.

3 ✡Ol pe hele, “E hele lange imo pengpeng. Hei
pakar nei, sau teu ke umtutuna halang toto nge
hana nemur.
4 Iange iri lochloch ngana tesau teu umtutuna
pe reria umtutuna halang makura. Pe atong hei
pakar nei, nena umtutuna unne nenge mama laka
sau hot eule nem lo pe e ero ol.”

Iesus Heleia Temene Nena Pele Nge Lape Tetoto Sue
(Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)

5 Iok, Iesus nena hana mur hel te heleleia Ne-
Halang nena pele palaungana neu nge te teke
nakuna urana toto. Iange te hemalmalia nga
um nge singina chalemlem pe nga tunginga mur
nenge lange NeHalang. Pe Iesus hele lange iri,
6 ✡ “Ure lochloch nenge a esia nem lape tuke
mau ero ol. Lape tetoto sue pe ute pele nge tunga
munna ero ol.”

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Mur Nge Lape Lohot
(Mat 24:3-14; Mak 13:3-13)

7 Pe Iesus nena hana mur te ontei, “Non soke,
nge ngingie ol pe lape ure nemur te lohot? Pe lape
utar lohot tala ke mo esia pe mo eteia ke ure nei
rochroi nge lape lohot?”
8 Pe Iesus hele, “Anau ala ke nek iange lape
hana hel te pallakaia imo. Hana halang lape teat
pe te hele nga ek ke te teke, ‘Iau Kristus nenge a
kulelele! Etue nem, ngana koi at lo.’ Te hele ke
pomam pe imo a longo tau pulute iri ero!

✡ **21:3:** 2Ko 8:12 ✡ **21:6:** Luk 19:44

9 Nenge teke a longe ure meena ngana pe
palinga hel pingana nge lohot, samo loiloi ero pe
a matau ero pule. Iange ure nemur lape te lohot
tala pe imo a teke ma etue hetala ngana. Pe i ero
la."

10 Pe Iesus hele lange iri pule, "Kileng mur lape
tepal helel pe hana hel pule lape tepal hel luluch
nge hana hel.
11 Lape mangila palaungana rurur pe uringa
lohotot pe haleles poreke ngana lohot nga kileng
lochloch. Pe ure hel nenge ta kolkolkol iri nge nike
lape te herura hot mene ita nga tapa sana.

12 "Ure nemur lape te lohot ero kura pe lape
hana hel te laua imo pe te palia imo pe tepoi
poreke tote imo. Pe lape te poia amo helenga
palaungana nga hetoronga ana pele letena pe
tetal teua imo nga tuele au ngana. Pe pule lape
te mene imo lange naungaala ana hana mur pe
hana nenge tenau elele kileng mur ke ames nga
mataria. Iange imo lek hana mur imo pe a popoia
ume nenge a hele hotote Helenga Urana Toto
Ngana.
13 Ure nemur lape te lohot pe amo etue koloi
nenge a hele hote Helenga Urana Toto Ngana nem.
14 ✡Pe letemo tuanin rara sakilil ero nga utar
nenge lape a heleia.
15 ✡Iange iau lape e hemellehe letemo tuanin
ngana pe e hepeng ia halimo ke a hele ke nek. Pe
lemo ngarang nemur lape te longe lemo helenga
pe te reng toktok mana ol.

✡ **21:14:** Luk 12:11-12 ✡ **21:15:** Ume 6:10

16 ✡Tetememo mur pe tatamo mur pe titimo mur
pe alomo mur pe neingamo mur, lape tehul mule
nge imo pe lape te tung heke imo langa hana
soksoke ngana mur peria. Pe lape te hune hel nge
imo ke te mete.
17 Pe hulua lochloch ngana lape lemeria ero ia
imo iange lek hana mur imo.
18 Pe imo lochloch lape atu ke nek mana pe a
mete toto ero.
19 Ames ke kerkereng iange letemo manmanna
ngana nem lape hemas mule imo.

20 “Nenge teke a esia palinga hel ana hana mur
nge te heliliu hite kileng nge Ierusalem, a etei
mene ke a teke lape kileng nem lape het.
21 Pe iri nenge tetu nge Iutea te ua ke telala nga
hengene mur pe iri nenge te tunga kileng neu te
ua hotot pe iri nenge tetu nge hot nga kileng hel
teteu langa kileng nem ero ol.
22 ✡Iange nga etue e lape NeHalang lape heneue
Ierusalem mur nga letena inin ngana. Nem lohot
ke pete tote nena helenga nenge tehas sue ke ulolo.
23 Atong hehei nemur nenge saria pe nenge te
lololo peo kura, lape anali toto nge iri. Iange
NeHalang letena inin taua kileng nem ke lape poia
ure poreke ngana ke lohot nge iri.
24 ✡Hana hel lape te hune iri nga kakop pe lape
te laua hel pe te mene iri langa kileng hel. Pe
hana lomona ngana mur lape te hekou susue iri
nenge Ierusalem pe tehun lapue iri kela het nga
etue nenge NeHalang talue ke teke het.

✡ **21:16:** Mat 10:21-22 ✡ **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7
✡ **21:24:** Psa 79:1; Hem 11:2

Non Tuna At Ngana
(Mat 24:29-31; Mak 13:24-27)

25 ✡ "Pe ure heueu ngana hel nge te esesia iri
ero, lape te lohot nga chaia matana pe teio pe itoch
mur. Pe kileng lochloch ngana nga ich lape te
matau tote ruach ana mee papalauna pe aria hutu
mur.
26 Hehei pe hana lape ngaria lohot pe te matau
toto nga utar nenge lape lohot nga ich nei. Iange
chaia matana pe teio pe itoch mur te nanasia
muria ero ol.
27 ✡Pe nga etue nem lape Non Tuna lohot nga ulu
pe at luluch nga nena kerkerenga palaungana pe
nena hemalmalinga.
28 Ure nemur nenge te lohot tala nga Non Tuna
at ngana, lape te lohotot. Pe nga etue nem peng-
peng ames ke anau haka mana iange NeHalang
ana etue nenge at ke mene mule imo, heroi lo."

Hetoronga Nga Ae Keng
(Mat 24:32-35; Mak 13:28-31)

29 Iok laol, Iesus nene poponing e lange iri,
"Anau langa ae keng pe ae hel pule.
30 Nga etue nenge ae perperna te rora mule, ta
etei mene ke chaia ana etue at rochroi lo.
31 Ke pomalam mana nenge teke a esia ure
nemur nge te lohotot, a eteia ke NeHalang nena
naualanga urana ngana pe nena nekinga nge ita
at rochroi lo.
32 "E hele ke manmanna toto lange imo. Imo hel
nga etue nei lape atu kura pe ure nemur te lohot.

✡ **21:25:** Isa 13:10; Ezk 32:7; Jol 2:31; Hem 6:12-13 ✡ **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Hem 1:7

33 Tapa pe ich pe ure lochloch ngana lape tehet
pe lek helenga mur lape tetu ke koko sapele.”

Anau Ala Amo Kenek

34 Iok laol, Iesus hele lange nena hana mur
nenge hetottore iri, “Anau ala amo ke nek, nenge
teke a ngau sakilil pe ain sakilil ke amo hauaua pe
letemo tu mana nga atu ngamo nga ich nei, ure
nemur lape te poia imo ke letemo meena toto. Pe
lape etue palaungana nem at pe herura hot mene
imo ke pomanga kie nenge palnga palau.
35 Pe etue palaungana nem lape lohot nge iri
lochloch ngana nenge tetu nga kileng lochloch
ngana nga ich.
36 Ke imo a nauala amo ke nek toto pe a heta-
laulau ke kokoes. Pomalam lape ames ke kerk-
ereng nga etue poreke ngana nenge atat. Pe lape
a matau ero nga etue nenge a lohot nge iau Non
Tuna.”
37 Nga etue lochloch Iesus hetottoro nga NeHa-
lang nena pele palaungana pe nga ulei kokoes, i
ke la mulmule nga hengene nge Oliua iange mama
lamau nga miliko.
38 Pe nga uach uruna hehei pe hana te hoala at
mulmule ke te longlongo Iesus nge hetottoro nga
NeHalang nena pele palaungana letena.

22

Te Mil Iesus Ana
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Etue palaungana nenge te ngaua ngaunga
menini ngana heroi lo nenge te hetue ke Ingatoto.
2 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur
pe hotonga ana hetoronga mur te teke te hune

Iesus pe ero. Iange te mataua hulua nenge te koko ke te longlongo nga nena helenga. Pomalam te tango rara kue e nge lape te nanasia ke te hune i.

Iutas Halaua Iri Nenge Teteke Tehune Iesus (Mat 26:14-16; Mak 14:10-11)

3 ✡Iutas Iskariot i Iesus nena none nga nena hana analoch pe nai nem pe Satan teu heke i.
4 Ol pe la sapele nge tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe palpal hussu mur nenge tenau ele NeHalang nena pele palaungana pe hele lange iri nga kue nenge lape tunge Iesus langa peria.
5 Pe hana nemur te iech toto pe te teke te olia i nga umtutuna. Pomalam iri lochloch ke tetal helenga sapele.
6 Tetal helenga ke het pe Iutas tango rara sapele kue e, nenge lape tunge Iesus langa peria nga etue nenge hehei pe hana iri ero.

Iesus Tatalo Ele Ngaunga Nenge Ingatoto Ana (Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Ioa 13:21-30)

7 ✡Iok, etue nenga ngaunga matana nenga ngaunga menini ngana nem hot ke ulo pe etue nenge lape te hune Sipsip Tuna nenge Ingatoto ana at.
8 Pe Iesus kulosia Petrus iri nai Ioanes pe hele lange iri ke pomai, “Ala ke a tatalo ele ngaunga nenga Ingatoto ana ke ma nike ke tala pe tangau.”
9 Pe iri te ontei mule Iesus, “Lape mola ke mo tatalo ele ngaunga nem langai?”
10 Pe Iesus tuacholia, “Ai teu ke ala nga kileng neu pe none nge takisia ech kina lape saolia imo. Pe a nanas mene i ke a langa pele nenge i teu ia.

✡ **22:3:** Ioa 13:2, 27 ✡ **22:7:** Exo 12:1-27

11 Pe a hele lange pele tokoninga nem ke a teke,
‘Non Soke hele ke pomai: Pele letena unne nenge
lang mur teat pe te tutu ia tu langai? Iau pe lek
hana mur lape moat ke mo ngaua ngaunga nenge
Ingatoto ana nga lamam.’
12 Pe i lape henonoua imo nga pele letena e nge
soke pe ngaunga ana hatanga pe ure mur hel pule
tema ke mataria purpur lo. Ke nga lamam a tatalo
ele ngaunga mur ke tema nike.”
13 Iok laol, tela pe te hottaua ure lochloch ngana
nge lohot ke pete tote Iesus hele ngana pe te tatalo
ele ngaunga mur sapele.

Iesus Ngaua Ngaunga Nenge Ingatoto Ana (Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Kor 11:23-25)

14 Iok, etue nem at nenge te ngaua ngaunga
nem. Pe Iesus iri ul nena hekulkulonga mur tela
ke teare tala sio ke te heliliu hite ngaunga ana
hatanga.
15 Pe Iesus hele lange iri, “Iau lape e takisia
melmelenga palaungana pe e mete. Pe lemek toto
ke ita ul ta ngau tele ngaunga nenga Ingatoto nei.
16 Iange lape e ngau mule ngaunga e nge po-
mai ero, kela het nga etue nenge NeHalang nena
naualanga pe nekinga lohot. Pe ngaunga matana
nei, luna lape lohot ke mallaha toto nga etue nem.”
17 Iok laol, Iesus mene eulinga pe hele urana toto
lange NeHalang pe hele lange nena hana mur, “A
mene ke imo lochloch ainia.
18 E hele lange imo pengpeng, heueu nei pe laol,
lape e in mule uain e nge pomai ero kela het nga
etue nenge NeHalang nena naualanga pe nekinga
lohot.”

19 Iok Iesus mene mioka pe hele urana toto lange
NeHalang pe reke pe tunge lange nena hana mur
pe hele ke pomai, “Iau mirak koi nga ngaunga
nenge e tunge ke halaua imo. A ngaua pe letemo
metene iau.”
20 Ke pomalam mana, te ngau ke het pe Iesus
mene heke eulinga pe hele, “Eulinga nei, i Ne-
Halang nena helenga tomunga hel nenge heueu
ngana, nge eik lele ite nga e mete ngak.
21 ✡Pe anau at, mele nenge lape tung heke iau
langa hana porekreke ngana mur peria, ngana
koloi kila luluch nge iau nga hatanga heueu nei.
22 Non Tuna lape mete ke pomanga NeHalang
heleia lo, pe mele nenge tung heke Non Tuna
lange hana porekreke ngana nemur, lape mene
tuangachol nge poreke toto.”
23 Ol pe Iesus nena hana mur te ontei hel nge iri
sapele, nga itei toto nenge lape poia poinga nei.

Iesus Nena Hana Mur Te Hele Helia Itei Nenge Lape I Palaungana Nge Iri

24 ✡Chaungachai palaungana lohot nge Iesus
nena hana mur nga itei toto nge iri nge lape lohot
ke i palaungana.
25 ✡Pe Iesus hele lange iri, “Hehei pe hana nga
ich aria naungaala ana hana mur reria poinga
pomai koi; iri siporia tetal heke iri ke iri soksoke
pe reria kerkerenga palaungana toto. Pe te teke
hehei pe hana lochloch te heto pekngaria mur ia
iri.

✡ **22:21:** Psa 41:9; Ioa 13:21-22 ✡ **22:24:** Luk 9:46 ✡ **22:25:** Mat 20:25-27; Mak 10:42-45

"Pe hana soksoke ngana mur, reria kerkerenga palaungana toto nge tenau ele reria hana mur. Pe hana soksoke ngana nemur hel, te heto heke iri siporia ke te teke iri reria kerkerenga palaungana toto nge tenau ele hehei pe hana!
26 ✡Pe imo, a nanasia poinga nei ero. Mele nenge teke i palaungana poi ke manga aina kinkino ngana. Ke mele nenge teke i muka nge imo talsio tote i pe ume mule nge nena hana mur imo."
27 ✡Iok, Iesus onteia nena hana mur, "Itei nge i palaungana toto? Ngana kai mele nenge are mana pe kulele mene ana ngaunga mai? Eh! ngana kai mele nenge ichich ngaunga mai? Mele nenge i palaungana laka nenge are mana pe kulele mene ana ngaunga. Pe iau etu luluch nge imo ke pomanga mele nenge ichich amo ngaunga.
28 Imo ames ke kerkereng luluch nge iau lo nga etue lochloch ngana nenge ure meena ngana lohot nge iau.
29 Pe temek tunge kerkerenga palaungana at nge iau ke enau ele nena hana mur. Pe kerkerenga nenge temek tunge at nge iau nem lape e tunge lange imo pule.
30 ✡Imo lape a ngau pe ain luluch nge iau nga ak ngaunga ana hatanga, nga etue nenge NeHalang nena hana mur lochloch teat ke te eukirau nga ngaunga matana nem. Pe lape etal heke tote imo nga lut ke a nauele mata analoch pe nai nenge Israel."

Iesus Hele Hote Petrus Pallaka Ngana.
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Ioa 13:36-38)

✡ **22:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 ✡ **22:27:** Ioa 13:12-15 ✡ **22:30:** Mat 19:28

31 Pe Iesus hele lange Simon nenge ene e pule
Petrus, “Simon o longo at, Non Poreke ngana
lemene toto ke totoi ia imo. Pe i teke poia imo ke
pomanga non nenge rur hotote uit nganangana
nga paena.
32 ✡Pe iau e hetalaulau amo lange NeHalang ke
letemo manmanna ngana nem lape tu ke kerk-
ereng. Pe nga etue nenge ohul mule letem, ola ke
o hekerkereng mule pekngam mur leteria.”

33 Pe Petrus hele, “Non Soke, iau etu ke e angala
mana nga utar nenge lape lohot. Nenge teke te
mene iong langa tuele au ngana lape te mene iau
la pule. Pe nenge teke te hune iong lape te hune
iau pule.”

34 Pe Iesus hele lange Petrus, “E hele pengpeng
lange iong, lape pareo tang ero kura pe o pallaka
ke hemol ke o teke o eteia iau ero.”

35 ✡Ol pe Iesus hele lange nena hana mur, “Nga
etue nenge e kulos hote imo pe a patpata mana, a
amneia ke pomere?” Pe iri te hele, “Mo amneia ke
ute pele alpapa taua imem ero.”

36 Pe Iesus hele, “Iok heueu nei a mene lemo
umtutuna mur pe amo hetanga mur. Pe mele
nenge nena palinga hel ana kakop ero, mene nena
hengeron kela teolia pe olia nena kakop e nga
hengeron nem uruna.
37 ✡Iange tehas ia nga NeHalang nena alalaha lo
ke lape lohot ke manmanna toto nge iau. Helenga
nem hele ke teke, ‘Hulua lape te esia i ke pomanga
kemenge kina e.’ ”

✡ **22:32:** Ioa 17:15 ✡ **22:35:** Luk 9:3; 10:4 ✡ **22:37:** Isa 53:12

38 Pe Iesus nena hana mur te hele, “Non Soke
onau at, palinga hel ana kakop nai iloi.” Pe Iesus
hele, “Het pam lo la!”

Iesus Hetalaulau Nga Hengene Nge Oliua
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Iok laol, Iesus pe nena hana mur te lohaka nga
kileng neu pe tei ke tela nga hengene nge Oliua ke
pomanga tela hemulmule ngaria.
40 Tela ke te lohot nga kileng neu pe Iesus hele,
“A hetalaulau ke NeHalang hekerkereng ia imo
nga totoinga poreke ngana mur.”
41 Ol pe Iesus hile sue nena hana mur pe i hot ke
kangkanga aria pela tualou sio pe hetalaulau ol.
42 Iesus hetalaulau ke mai, “Euo Temek O! Nenge
teke lemem, opoi ele melmelenga palaungana nei
ke lohot nge iau ero! Pe o nanasia lemek ngak ero,
o nanas mene iong sipom lemem ngam.”
43 Ol pe NeHalang nena angkelo e lohot nge
Iesus ke hekerkereng ia i.
44 Pe Iesus letena meena toto pe hetalaulau ke
kerkereng toto pe hines sio porekeia i ke pomanga
eina nge lele sio ke lala nga ich.

45 Ke het pe lohaka pe i la mule nge nena hana
mur. Iesus la pe nena hana mur te mamani lo
iange leteria meena toto.
46 Ol pe Iesus hele lange iri, “A mamani ia utar?
A lohaka pe a hetalaulau ke NeHalang hekerk-
ereng ia imo nga totoinga poreke ngana mur.”

Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Ioa 18:3-11)

47 Iesus helele kura pe hulua tei at nge i. Pe Iutas,
Iesus nena none nga hana iri analoch pe nai nem, i
mukaia iri. Iok, Iutas teke la ke lau haka nge Iesus
48 pe Iesus hele lange i, “Iutas, nga poinga nenge
olau haka nge iau nei, o tung heke Non Tuna langa
hana porekreke ngana mur peria.”

49 Pe Iesus nena hana mur te esia hulua neu pe
te hele, “Non soke! Ta potar mai ol! Mo palia iri
nga kakop?”
50 Ol pe elle nge iri mene kakop ke teke hune non
soke Kaepas nena none pe kakop mene hot mene
talngana nenga tamalmal.

51 Ol pe Iesus hele, “Apoi ke pomam ero!” Pe
penna langa non neu talngana pe hemas mule.

52 Ol pe Iesus hele lange tunginga ana hana mur
aria papalauna mur pe palpal hussu mur nenge
tenau ele NeHalang nena pele pe hana papalauna
hel pule nenge teat ke te laua i neu ke teke, “Imo
mam a mene huninga hel ana kakop mur pe lemo
tukmaul mur ke at a laua iau ia? E hunun hana pe
e kemkeme kai?
53 Etu luluch nge imo ke kokoes mana nga Ne-
Halang nena pele palaungana pe pomere a laua
iau ero? Pe heueu nei, amo etue ol koi. Iange imo
ul non poreke ngana a ume ke kerkereng toto nga
etue nei.”

Petrus Channanga Ke Hemol Ke Teke Eteia Iesus Ero

(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Ioa 18:12-18, 25-27)

54 ✡Iok laol, te laua Iesus pe te mene i langa
tunginga ana hana mur aria ae huna nena pele. Pe
Petrus i ke nanas ia iri.
55 Ol pe Petrus iteu langa pele neu koana nge hot.
Pe tetun hite oan ke remenmen nga kileng unne
neu. Pe Petrus lake halel oan luluch nge iri nenge
te halelel neu.
56 Pe heie nge umume lamau esia Petrus pe
nachnei hit tote i pe hele, “Non nei, kokoko nge
Iesus pule koi, enau urume i!”
57 Pe Petrus hele, “Hei nem, iau mam e kokoko
nge non nem ia? E eteia i ma? E eteia i ero toto i!”
58 Mala pol sunem pe none esia Petrus pe hele
lange i, “Iong pule, iong elle nge iri nenge te
nananas ia Iesus!”
Pe Petrus hele, “Ah! Iau ero i!”
59 Etue sase pol lo pe none pule esia Petrus pe
hele ke kerkereng toto ke teke, “Manmanna toto
ke non nei kokoko nge Iesus iange i pule nena nge
Kalelea!”
60 Pe Petrus tuacholia, “Non nem, e eteia ure
nenge o helele ia ero i!” Petrus helele kura pe
pareo tang sapele.
61 Ol pe Iesus nau hot la pengpeng nge Petrus pe
Petrus letena metene sapele Iesus nena helenga
nenge heleia lange i, “Lape pareo tang ero kura pe
o pallaka ke hemol ke o teke o eteia iau ero.”
62 Ol pe Petrus ua hot sapele nga kileng unne
neu pe tang ke teke mete.

Te Songlele Ule Iesus Pe Tepal Ule I
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

✡ **22:54:** Mak 14:53-54

63 Iok, hana nenge tenau elele Iesus neu, te
songlele ule i pe tepal ule i.
64 Pe te kale ele matana pe te hele lange i, “O
hele, itei palia iong!”
65 Pe tesau hote helenga poreke ngana hel pule
lange i.

Iesus Mes Nga Hana Papalau Ngana Mur Mataria
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Ioa 18:19-24)

66 Iok laol, uach sio pe tunginga ana hana mur
aria papalauna mur pe hotonga ana hetoronga
mur pe hana papalauna mur hel pule te eukirau.
Pe iri nenge tenau elele Iesus te mene i kela mes
nga hana nemur mataria.
67 ✡Te mene i kela mes pe te onteia i, “Iong nge
iong Kristus mam lom? Ae!?” Pe Iesus tuacholia,
“Nenge teke e hele lange imo lape letemo man-
manna nga lek helenga ero toto.
68 Pe nenge teke e onteia imo nga onteinga e lape
a tuacholia ero toto pule.
69 ✡Talun heueu ke laol, Non Tuna lape are nga
NeHalang nenge kikina toto hilina ele nenga pen
tamalmal.”
70 Pe hana nemur te ontei mule i, “Eke iong
mam, iong NeHalang Tuna ma?”

Pe Iesus tuacholia, “Imo sipomo a hele ke a teke
iau NeHalang Tuna.”

71 Pe hana nemur te hele, “A longo la! Ita sipora
ta longe helenga nei nge lohot nga i sipona hanna
ke het lo. Ke ta mene mele ero ol.”

✡ **22:67:** Ioa 3:12 ✡ **22:69:** Ume 7:56

23

Te Mene Iesus Lange Pilatus
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Ioa 18:28-38)

1 Iok laol, Iri hana papalaungana nemur te lo-
haka pe te mene sapele Iesus lange Pilatus.
2 Te mene i ke la mes nga Pilatus matana pe te
hele ke te teke, “Non nei, mo hottaua i nge chanan-
gaia hehei pe hana nenge ita ke teare ngaria
poreke toto. Pe hele ele iri ke tesau umtutuna
lange ne Kaesa ero. Pe pule hele ke teke i sipona
i Kristus pe i naungaala ana non.”
3 Ol pe Pilatus ontei sapele Iesus. “Ae, Iuta mur
aria naungaala ana non ma iong mam?”
Pe Iesus hele, “Iong sipom o hele hote helenga
nem.”
4 Ol pe Pilatus hele lange hana papalauna ne-
mur pe nge hulua lochloch ngana nemur ke po-
mai, “Iau e hottaua ute e nge non nei poia ke
poreke ero.”
5 Pe hana papalauna nemur te hele ke kerk-
ereng toto ke pomai, “Non nei hetoro ngana poia
hehei pe hana ke teare poreke nga kileng lochloch
ngana nge Iutea! Talune nge Kalelea ke ngana koi
atat nei lo!”

Te Mene Iesus Lange Herot

6 Pilatus longe hana nemur nge te hele ke pomau
pe ontei, “Non nei mai nena nge Kalelea kai?”
7 ✡Ol pe Pilatus kulosia Iesus lange Herot iange
eteia lo ke Iesus at nge Kalelea. Pe Herot nge
nauele kileng Kalelea. Pe pule nga etue nem,
Herot tu nge Ierusalem lo.

✡ **23:7:** Luk 3:1

8 Herot esia Iesus pe letena iech toto iange lon-
glonge Iesus pingana nga halang nike pe kolkol
mana nakuna pe heueu nei esia i ol. Pe i lemene
toto nge teke nau Iesus nge popoi mirakulo.
9 Ke pomalam Herot onteia Iesus nga onteinga
halang pe Iesus tuacholia i ero toto.
10 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna
mur pe hotonga ana hetoronga mur temes haka
pe te hele poreke tote Iesus.
11 Pe Herot pe nena palinga hel ana hana mur
te songlele ule i pe te heron heke hengeron e nge
uruna haka toto lange i pe kulos mule i ke lange
Pilatus.
12 Pe Herot iri nai Pilatus, nge nike tenau hel ke
nek erochro iange iri nai tehun helel. Pe nga etue
nenge Iesus poi ke mai, iri nai tenek hel mule nge
iri.

Pilatus Longala Ke Te Hune Iesus
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Ioa 18:39-19:16)

13 Pilatus eukiraua tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe hana papalauna hel pule pe
hehei pe hana.
14 Pe hele lange iri ke pomai, “Imo, a mene
non nei at nge iau pe a hele ke a teke, Non nei
channangnanga ia hehei pe hana ke teare poreke
toto. Pe heueu nei, imo lochloch ngana ames pe
e ontei hote i nga matamo, pe e hottaua ute e nge
non nei poia ke poreke ero toto.
15 Herot pule eteia ke non nei poia poinga
poreke ngana e ero, ke ngana koi nenge kulos
mule i at nge ita. Toinge non nei poia poinga
poreke toto ngana e lape ta hune i ke mete pe nei
ero koi.

16 Pomalam lape e hele lange lek palinga hel ana
hana mur ke tenos ulu mene i pe i la mana ol.”
17 Kokoes, nga ngaunga matana nem ana etue,
Pilatus popoia poinga nenge hile hotote non elle
nga tuele au ngana lala nge iri Ierusalem mur.
18 Ol pe hehei pe hana lochloch alngaria haka ke
pomai, “A hune i ke mete! Pe a tung hote Parapas
at nge imem!”
19 (Parapas tetal teua i nga tuele au ngana iange
poi heke palinga palaungana nge Ierusalem pe
hune none ke mete.)
20 Pilatus hele hot mule letena lange hehei pe
hana nga nenge teke hune Iesus ero.
21 Pe ero. Hulua nemur alngaria haka mule ke
pomai, “A heon heke i! A heon heke i!”
22 Ol pe Pilatus hele hemol ngana mule lange iri,
“Non nei poia poinga poreke ngana e nge uruna
metenga ero koi! Lape e hele lange lek palinga ana
hana mur ke te nos ulu mene i pe te kulosia i ke la
mana ol.”
23 Pe ero. Hulua nemur te alngaria ke soke toto
ke te heon heke Iesus. Ol pe aria sosolos ala ngana
neu, lohot ke manmanna sapele.
24 Ke Pilatus hele ke teke poia utar nenge hulua
nemur lemeria taua.
25 Mene hote Parapas nem nga tuele au, pe tung
hote lange hulua nemur. Pe tunge Iesus lange iri
ke te poia i nga lemeria ngana.

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Heon Heke Iesus (Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Ioa 19:17-27)

26 Ol pe te mene hote Iesus nga Pilatus na pele
sapele. Tei ke tela pe te saolia Simon nenge nena
nge Sirini. Ana non mule nga kileng nemur nge

hot ke teu atat. Te laua i pe te poia i ke takisia Iesus
ana manga toto. Te poia i pule ke nanas menmene
Iesus.
27 Hulua halang toto iri hul hehei hel te nanasia
Iesus. Hehei nemur leteria porekeia Iesus pe te
tang ke soke toto.
28 Ol pe Iesus hulia i ke nau lange iri pe hele
lange iri, “Imo hehei nenge Ierusalem, a tangia iau
ero. A tangia imo sipomo pe tutumo mur.
29 ✡Iange etue nei koi atat nenge lape hehei pe
hana te hele ke teke, ‘Iri hehei nenge tehoho ero
ke tuturia mur ero, te iech toto ol!’
30 ✡Nga etue nem, hehei pe hana lape te hele
langa hengene mur ke teke, ‘O losio aka nge
imem.’ Pe pule, te hele langa sasana mur ke te
teke, ‘Otal kome imem.’
31 Ure nemur nenge a esia heueu nei, lohot nga
etue nenge ae itach kura. Pe etue nem lape at nga
ae kalum ngana. Pe etue nem lape poreke toto.”
32 Palinga hel ana hana mur te mene hote hana
porekreke ngana mur nai kela te heon luluche iri
nge Iesus.
33 Iok, tei kela te lohot nga kileng nenge ene
“Kittol” pe te heon haka sapele iri. None heon nga
Iesus ilina hele nenga pen tamalmal pe e nga Iesus
ilina hele nenga pen hoioi
34 ✡Iesus hele, “Temek, letem ia iri, te eteia utar
nenge te poia nei ero.” Iok laol, palinga hel ana
hana nemur te hesalangia Iesus nena hengeron pe
te saua oio paena pe ana maelepa lohot ke tenau

✡ **23:29:** Luk 21:23 ✡ **23:30:** Hos 10:8; Hem 6:16 ✡ **23:34:** Psa 22:18; Isa 53:12

nge itei nenge lape mene Iesus nena hengeron mur.
35 Hulua halang toto temes ke te nachnau pe
hana papalauna nemur te hesalang langia Iesus
pe te hele ke machmai, “I, hemaul mule hulua ha-
lang lo. Iok, nenge teke i Kristus nenge NeHalang
kulosia at, tanau nge i sipona hemaul mule i!”
36 ✡Iok, palinga hel ana hana nemur te hesalang
ule i pe te tunge uain ehech ngana lange i. Pe te
hele lange i,
37 “Nenge teke Iuta mur aria naungaala ana non
iong, o halaua iong sipom!”
38 Pe tetal heke helenga nei nga Iesus hou ngana,
“IUTA MUR ARIA NAUNGAALA ANA NON KOI
NEI.”
39 Ol pe non elle nge iri nai nenge te heon luluch
nge Iesus neu, hele inin taua Iesus ke pomai,
“Nenge teke iong Kristus, o halaua iong sipom pe
imem pule!”
40 Pe neingana hele inin tau mule i ke teke, “Iong
mam, o hele ke mam pe o mataua NeHalang ero
ma? Ita ta takisia melmelenga elle mana koi.
41 Pe ita nai, te poia poinga nei at nge ita ke
pete tote rera poinga poreke ngana mur. Pe Iesus
poia poinga poreke ngana e ero pe takis mene
melmelenga nei.”
42 Ol pe ana non loaka pe hele la sapele nge Iesus
ke pomai, “Iesus, lem naualanga pe nekinga nge
urana toto at pe letem metene iau.”
43 Pe Iesus hele lange i ke teke, “E hele ke man-
manna toto lange iong, heueu nei lape otu luluch
nge iau nge Paratiso.”

✡ **23:36:** Psa 69:21

Iesus Metengana
(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Ioa 19:28-30)

44 Nga chaia matana heurunga ngana, chaia
tua ero pe chantom palaungana ma hite kileng
lochloch kela chaia matana palele.
45 ✡Pe huunga ala palaungana nenge heon teu
nga NeHalang na pele letena, chach nga lut kela
het nge sio ke sachana nai.
46 Ol pe Iesus alangana hot ke palaungana toto
ke pomai, “Temek, e tung mene iau lange iong ol.”
Iesus hele ke pomai pe mete sapele.
47 Palinga hel ana hana mur aria non soke esia
ure nei nge lohot pe heto heke NeHalang pe hele
sapele, “Manmanna toto ke non nei i non urana
ngana toto!”
48 Pe hulua lochloch ngana nenge te emurun-
grung lamau te esia ure neu nge lohot pule. Poma-
lam tei ke tela mule nga reria kileng pe te palpalia
mauturia iange leteria milang toto ia Iesus.
49 Iri nenge te etei tote Iesus pe hehei nenge te
nanasia Iesus at nge Kalelea, temes ke kangkanga
mana pe tenau manmana nga ure nemur nge te
lohotot.

Tealo Hite Iesus
(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Ioa 19:38-42)

50-51 Iok, non urana ngana e ene Iosep. I, nena
nge Arimatea, nga kileng nenge Iutea. Ana non,
nanas tau tote NeHalang nena hotonga mur pe tu
ke kulkulele mene NeHalang nena naualanga pe
nekinga nge lape lohot. Pe i pule, tuteu luluch
nge hana papalauna nenge te popoia Iesus ana
helenga pe singiria sisisia i ke te teke te hunune

✡ **23:45:** Hip 6:19-20; 10:19-20

i. Pe ana non letena urana ero nga helenga pe
poinga poreke ngana nenge hana nemur te poia
lala nge Iesus.
52 Ana non i kela lohot nge Pilatus pe onteia i nga
Iesus koluna.
53 Ol pe i ke langa kileng nenge hana te heon
heke Iesus ia pe lo losio sapele Iesus koluna. Ke
het pe ruchit sapele, pela tal teua nga polo heueu
ngana e nge te rech teua nga um ilina. (Polo neu,
te poia ke hana nenge te metmete koluria ana ia
nike.)
54 Tealo hite Iesus nga Praete, pe i etue nenge
Israel mur tetu ke te tatalo ele Sapat ana etue. Pe
etue palaungana nem heroi lo.
55 Pe hehei nenge te nanasia Iesus nge Kalelea
nike tela luluch nge Iosep ke tenau nga Iesus ana
polo pe tenau nga Iesus koluna nge tetal teua.
56 ✡Ke het pe tela mule ke te mene ure nemur
nenge inangaria ehech nenge lape teun hite nga
Iesus koluna. Ke het pe tetutu sio mana ol. Iange
iri te nanasia hotonga nenge Moses has sue ke teke
te ume ero nga Sapat ana etue.

24

Iesus Lohaka Mule Nga Metenga
(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Ioa 20:1-10)

1 Nga Sante nga uach uruna toto, hehei nemur
te mene ure inangana ehech ngana nemur pe te
hoala ke te teke tela tenau Iesus koluna.
2 Tei ke la te lohot nga kileng nenge Iesus koluna
maia, pe um nenge are ele polo anna, ma kelkel pe
polo anna pangpanga mana ol.

✡ **23:56:** Exo 20:10; Deu 5:14

3 Iok laol, tei teu la pe te tango rere Iesus koluna
pe te hottaua ero.
4 Temes ke leteria tuaninin pe hana nai nge reria
hengeron sinaala toto te lohot ke temes luluch nge
iri.
5 Ol pe hehei nemur te rura manaia iri pe te
matau toto pe te tualou sio pe te puosue palpalria
langa ich. Pe hana nai neu te hele lange iri ke
pomai, “Pomere? A tango rere itei? Kileng nei
metenga ana kileng koi pe pomere toto nenge o
tango rere I nenge maulul.
6 ✡Pe non nem i ero lamai pule. Ngana kou maul
haka mule lo. Letemo metene nena helenga mur
nge heleia lange imo pule? Nga etue nenge tu
luluch nge imo nge Kalelea, ana non hele ke teke,
7 ‘Lape te tunge Non Tuna langa hana porekreke
ngana mur peria, ke lape te heon heke i ke mete.
Pe nga etue mol ngana nga hoena lape maul haka
mule.’ ”
8 Ol pe leteria metene sapele Iesus na helenga
nemur.
9 Hehei nemur tela mule pela te heleia ure
lochloch ngana nei lange Iesus nena hana mur
pe nge hulua lochloch ngana nenge te nananas ia
Iesus.
10 Maria Mantalena pe Ioana pe Maria nenge
Ieims tana pe hehei hel pule nenge tela luluch
nge iri, te nana hote ure lochloch ngana nei lange
Iesus nena hana mur.
11 Te nene pe Iesus nena hana mur leteria
manmanna nga nananga nei ero, iange te teke
hehei nemur te hele ngaria tang ke pomanga aria
hauaua.

✡ **24:6:** Luk 9:22

12 Ol pe Petrus lohaka pe song ke teke la ke
nau nga polo nenge Iesus koluna mateuia. La ke
tatuch sio ke teke nau pe um ponna ngana neu
nganngana ero ol. Pe es mene ruchinga hit nenge
te ruchit Iesus ia nge masio mana ol. Petrus esia
ke mau pe letena hul rara ia ke halang pe ua ke la
mule.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Nai (Mak 16:12-13)

13 Iok, nga etue neu pengpeng Iesus nena hana
nai tei ole ke te lala nga kileng e nge ene Emaus.
Pe kileng neu tu ke sase pol nge Ierusalem.
14 Pe iri nai tei olole pe te heleleia ure lochloch
ngana nenge lohot lo.
15 Iok, iri nai tei ke te hele tele helelia pe Iesus
lohot nge iri, pe heroi taua iri kela iri ul tei ape.
16 Pe nena hana nai neu te etei hilia i ero. Te esia
i pe te teke non pele mana.
17 Ol pe Iesus onteia iri nai, “Imo nai ai olole pe
a hele tele helel ia utar?” Pe iri nai nakuria poi
koukou mana pe temes.
18 Elle nge iri ene Kleopas. Iok, i nenge ene
Kleopas lohaka pe hele, “Atong! Iong lape oi lang
at nge Ierusalem heueu mana kai, nenge oetei ero
nga ure nemur nenge te lohotot lamai?”
19 Pe Iesus ontei, “Iong mam o heleleia utar mur
nenge te lohotot mam?”
Pe iri nai te tuacholia, “Mo heleleia laka ure ne-
mur nenge lohot nge Iesus nenge Nasaret. Non nei
i NeHalang nena hetatalonga. Iange ure lochloch
ngana nenge heleia pe poia henonou hote ke i
mene kerkerenga nenge NeHalang. Pe ana he-
lenga song ke hehei pe hana lochloch te longe.

20 Tunginga ana hana mur aria papalauna mur
pe hana nenge tenau elele imem, te poia ana
helenga ke te teke mete. Pomalam te heon heke
i.
21 ✡ ✡Pe imem lochloch ngana letemem man-
manna ke i toto koloi, nenge lape mene mule
Israel mur lochloch. Pe lape ero ol. Onau ure
nenge lohot nem ana etue mol ngana koi heueu
nei.
22 "Pe hehei hel nge imem te herura mene imem.
Iange nga uach uruna te oala ke te teke tenau toto
nga um ponna nenge tetal teu Iesus koluna ia.
23 Tela pe te rere Iesus koluna pe te hottaua ero.
Iok, teat mule pe te teke tenau operia ia NeHalang
nena angkelo mur nge te hele lange iri ke te teke,
'Iesus maul haka mule lo.'
24 ✡Ol pe mele hel pule nge imem tela ke tenau
toto nga um ponna neu pule. Pe te esia ke ure
lochloch ngana lohot ke pete tote hehei nemur te
hele ngaria. Ke iri pule te kolkol Iesus koluna."
25 Ol pe Iesus hele lange iri nai, "Imo nge lape
letemo matana ngana unne ero iam, iange anali
toto nge imo pule nge letemo manmanna nga ure
lochloch ngana nenge hetatalonga mur te heleia.
26 ✡ ✡Pomere? Imo nge a eteia ero kai? Toinge
letemo matana pol, a eteia ke Kristus lape mene
melmelenga palaungana tala, pe nga hoena, mene
kerkerenga palaungana toto nge NeHalang."
27 ✡ ✡Ol pe Iesus hele hote asinga nemur nenge te
heleleia i. Talune nga alalaha nenge Moses hasia

✡ **24:21:** Luk 19:11; Ume 1:6 ✡ **24:21:** Luk 19:11; Ume 1:6
✡ **24:24:** Ioa 20:3-10 ✡ **24:26:** Luk 9:22 ✡ **24:26:** Luk 9:22
✡ **24:27:** Psa 22:1-21; Isa 53 ✡ **24:27:** 22:1-21; 53

kela het nga alalaha nenge hetatalonga mur tehas
ia.
28 Iok, tei ke te heroi langa kileng nenge Emaus
pe Iesus poi ke malaka nga i ke lala nga kileng e
nge tunga tau kura.
29 Ol pe iri nai te hele ele i ke te teke, “O iat ke
otu luluch nge imem muka, iange chaia matana
puluch sisio lo i.” Pomalam Iesus lake tu luluch
nge iri.
30 Iok laol, Iesus are sio ke ngau luluch nge iri, pe
mene ngaunga pe hele urana toto lange NeHalang
pe reke pe tunge lange hana nai neu.
31 Ol pe hana nai neu te esia Iesus nge poi ke
pomau pe ngaria lohot. Pe te etei sapele ke non
neu i Iesus. Te eteia ke i Iesus ol pe erue sio ke te
kolkolia i sapele.
32 Ol pe iri nai te hele, “Tai olole nga kue nem
pe ita nai letera iech toto nge ta longe i nge hele
urumrume hasinga nemur, pe hemallaha hote
luna mur atat nge ita.”
33 Iok, ol pe te lohaka sapele ke tela mule nge
Ierusalem. Tela pe te lohot nge Iesus nena hana
iri analoch pe elle nge te emurungrung luluch nge
hulua nemur nenge te nanasia Iesus.
34 ✡ ✡Pe te hele ke te teke, “Manmanna ke Iesus
maul haka mule lo! Ke ngana laka nenge hetei
hote i lange Simon!”
35 Iok, Iesus nena hana nai neu te hele hote utar
nenge lohot nge iri nga kue nenge lala nge Emaus,
pe pule te hele ururume te etei ngaria ia Iesus nga
etue nenge reke ngaunga pe tunge lange iri.

✡ **24:34:** 1Ko 15:4-5 ✡ **24:34:** 1Ko 15:4-5

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

36 Te helele kura, pe Iesus lohot ke mes luluch
nge iri pe hele lange iri, “Lek miliko palaungana
lange imo lochloch ngana.”
37 ✡ ✡Pe iri lochloch ngana nemur te rura pe te
matau toto iange te esia Iesus pe te teke ma moiuk.
38 Ol pe Iesus hele lange iri, “A mataua utar?
Pomere nenge letemo manmanna ero?”
39-40 Pe Iesus heteia penna pe apena lange iri
pe hele, “Anau at nga perik pe apek, iau toto kai
nemai. Pe a ra nga singik, moiuk pele mes hotia
nganangana ke mange iau ero.”
41 Iesus hele ke mau pe hulua nemur leteria
nachnai kura iange te iech toto. Ol pe Iesus onteia
iri, “A talue ngaunga unne kau?”
42 Pe te mene ruo kalum ngana elle ke te laia nge
i.
43 Iok laol, Iesus mene ruo neu pe ngau sapele
nga hulua nemur mataria.
44 ✡ ✡Ke het pe hele lange iri, “Ure nenge etu
luluch nge imo pe e heleleia, ngana koi lohot nei.
Iange hasinga nenge Moses pe hetatalonga mur pe
nga alalaha nenge Sam te tuatautaua iau. Pe ure
nemur lape te lohot ke mamanna nga NeHalang
lemene ngana.”
45 Ol pe Iesus helete metene iri ke te eteia NeHa-
lang nena helenga mur.
46 Pe hele lange iri ke pomai, “Helenga nenge
tehas sue, tang ke mai koi: Kristus lape takisia

✡ **24:37:** Mat 14:26 ✡ **24:37:** Mat 14:26 ✡ **24:44:** Luk 9:22
✡ **24:44:** Luk 9:22

melmelenga palaungana ke mete pe nga etue mol
ngana lape maul haka mule.
47 Pe nga i sipona na kerkerenga lape te haliu
hote nena helenga ke pomai, ‘A hulia letemo
nga lemo poinga poreke ngana mur. Pomalam
lape NeHalang letena porekeia imo pe saua lemo
poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.’ He-
lenga nemur lape te haliu hot tele nge Ierusalem
ke het pe langa kileng lochloch ngana nga ich.
48 ✡ ✡Pe imo sipomo anau urume ure nemur lo.
Ke lape a haliu hote ol.
49 ✡ ✡Pe iau lape e hekulo sue utar nenge temek
hele ke teke tunge lange imo. Pe imo atu lakoloi.
Iange Opepengpeng lape sio at nga lut ke hekerk-
ereng tote imo, ke het pe a laol.”

NeHalang Mene Heke Iesus Langa Lut Nga Tapa (Mak 16:19-20; Ume 1:9-11)

50 Iok, ol pe Iesus mene hote nena hana mur
nge Ierusalem ke tela rochroi nge Petani. Pe nga
lamau, Iesus tul heke penna pe pete iri lochloch.
51 Iesus petpete iri kura pe hile iri pe lohaka la
sapele ke langa lut nga tapa.
52 Pe hehei pe hana nemur te heto heke tote i nga
lamau. Ke het pe tela mule nge Ierusalem. Tela
mule pe iechinga palaungana toto lohot nge iri.
53 Ke kokoes tetu manmanna nga NeHalang
nena pele palaungana ke te heto hekeke i.

✡ **24:48:** Ioa 15:27; Ume 1:8 ✡ **24:48:** Ioa 15:27; Ume 1:8
✡ **24:49:** Ioa 14:16; 15:26; Ume 1:4 ✡ **24:49:** Ioa 14:16; 15:26; Ume 1:4

Tomunga Hel Heueu Ngana
Genesis and the New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea
Buk Stat na Nupela Testamen long tokples Lote long Niugini

copyright © 2009, 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lote

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-11-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
89f57add-4ab2-5e6d-af7e-7ec7955d8f95